

IZO UZEAPU MA'E KWER IPY

1-2

Izo iànàm wanehe we

¹ Amo awa wiko Uz ywy rehe a'e. Izo her romo a'e. Ikatu a'e. Imunar 'ym ma'e romo hekon. Ukyze Tupàn wi. Uzeagaw ikatu 'ym ma'e iapo 'ym pà.

² Heta 7 ta'yr izupe wà. Heta na'iruz tazyr izupe wà no.

³ Heta tetea'u heimaw wà: 7.000 àràpuhàràn hawitu ma'e wà, 3.000 kawaru kupewa'a kamer her ma'e wà, 1.000 tapi'ak wà, 500 zumen wà. Heta tetea'u uma'ereko e ma'e izupe wà no. Wiko awa hemetarer katu wera'u ma'e romo awa kwarahy ihemaw kutyr har paw wanuwi.

⁴ Izo ta'yr uzapo nezewe wà: amo 'ar mehe tyky'yr uzapo mai'u hawhu wàpuz me a'e. Tywyr paw oho imai'u hawhu pe wà. Amo ae 'ar mehe amo tywyr uzapo mai'u hawhu a'e no. A'e paw rupi oho hàpuz me wà. Pitàitàigatu uzapo mai'u hawhu wyky'yr wanupe uwywyr wanupe wà. Wenz weinyr a'e mai'u hawhu pe paw rupi wà no.

⁵ Mai'u hawhu imumaw ire Izo upu'àm izi'itahy ma'ea'yr izuka pà Tupàn henataromo uwa'yr wanupe pitàitàigatu a'e wà, wamukatu pà Tupàn henataromo a'e wà. Tuweharupi uzapo nezewe a'e. — Aze ru'u amo hera'yr uzapo ikatu 'ym ma'e

Tupàn henataromo a'e. Aze ru'u wama'enukwaw paw iro Tupàn pe.

Zurupari uze'eg zemueteahy Izo rehe Tupàn pe

⁶ Uhem uma'ereko ma'e ywate har 'ar kury. Ur uzexak kar pà Tupàn henataromo wà. Wainuromo ur Zurupari a'e no.

⁷ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuranu hehe a'e kury. — Ma'e wi erezur iko ne, i'i izupe. Uwazar Zurupari ize'eg izupe. — Azekytyar aha ywy rehe ihe, ko rupi, kwe rupi.

⁸ Na'e i'i Tupàn izupe. — Aipo erexak heremiruze'eg Izo. Ywy nà'nàn naheta kwaw teko izuwi ikatu wera'u ma'e wà. Naheta kwaw imunar 'ym ma'e izuwi ikatu wera'u ma'e wà. Ukyze ihewi a'e. Uzeagaw ikatu 'ym ma'e iapo 'ym pà no.

⁹ Uwazar Zurupari ize'eg izupe. — Aipo ukyze e newi.

¹⁰ Nerezapo pixik kar kwaw ikatu 'ym ma'e izupe, iànàm wanupe, ima'e pe. Eremono neze'egatu hemiapo nà'nàn. A'e ywy rehe a'e wereko tapi'ak tetea'u wera'u amo wanuwi upaw rupi a'e wà.

¹¹ Aze eremukàzym ima'e izuwi nehe, erexak putar heko haw nehe. Omono putar uze'egaiw nerehe a'e, uzeruze'eg 'ym pà nerehe nehe kury.

¹² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Zurupari pe. — Ikatu. Ezapo ikatu 'ym ma'e neremimutar Izo ima'e nà'nàn nehe. Ezapo zo ikatu 'ym ma'e izupe nehe, i'i izupe. Na'e Zurupari uhem Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henatar wi kury.

Izo ta'yr umàno wà. Ima'e ukàzym paw rupi wà no

¹³ Amo 'ar mehe Izo ta'yr a'e wà, tazyr a'e wà no, wiko mai'u hawhu pe wyky'yr hàpuz me wà.

¹⁴ Amo Izo pe uma'ereko ma'e uhem hàpuz me kury. — Ureruwaruwak kar ywy uruiko tapi'ak wanupe ure. Zumen umai'u waiko pe pe ure-ruwake wà.

¹⁵ Na'arewahy zauxiapekwer Xamew izuapyapyr ureàmàtyry'ym wà kury, ma'e paw heraha pà urewi wà kury. Uzuka newe uma'ereko ma'e paw utakihe pupe wà no. Xo ihe zo azewehem kwez wanuwi newe ma'e uzeapo ma'e kwer imume'u pà newe no.

¹⁶ Ize'eg mehe we amo uma'ereko ma'e uze'eg wà a'e no. — Àmàn iweraw haw u'ar ywak wi àràpuhàràn hawitu ma'e paw wazuka pà wanehe uzekaiw ma'e wazuka pà no. Xo ihe zo azewehem kwez newe ma'e uzeapo ma'e kwer newe imume'u pà newe no.

¹⁷ Ize'eg mehe we amo uhem wà no. — Zauxiapekwer Kawne izuapyapyr na'iruz haw romo imuza'ak pyrer ureàmàtyry'ym wà kawaru kupewa'a waneraha pà wà. Uzuka uma'ereko ma'e utakihepuku pupe wà no. Xo ihe zo azewehem kwez newe ma'e uzeapo ma'e kwer newe imume'u pà no.

¹⁸ Ize'eg mehe we uhem amo wà Izo pe uze'eg pà no. — Nera'yr wà, nerazyr wà no, uzapo mai'u hawhu wyky'yr hàpuz me wà.

¹⁹ Wamai'u mehe we na'arewahy ywytuaiw ur hàpuz kutyr kury. U'ar hàpuz nera'yr wa'aromo.

Uzuka paw rupi wà. Xo ihe zo azewehem kwez newe ma'e uzeapo ma'e kwer newe imume'u pà.

²⁰ Na'e Izo upu'àm ukamir imuku'i pà uzemu-mikahy haw hexak kar pà kury. Upin u'aw no. Na'e wapyk upenàràng rehe uwa ywy rehe imuhyk pà Tupàn imuwete katu pà kury.

²¹ Uze'eg nezewe a'e. — Azexak kar ma'e hereko 'ymar romo ihe. Àmàno putar nezewegatete nehe no. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur ma'e ihewe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umukàzym kar a'e ma'e ihewi no. Tuwe teko umuawate katu her wà nehe.

²² Nezewe a'e ma'e paw izeapo re Izo nuzapo kwaw ikatu 'ym ma'e Tupàn henataromo a'e. — Ikatu 'ym ma'e erezapo ne, ni'i kwaw Izo Tupàn pe.

2

Izo upuraraw ma'erahy mokoz haw

¹ Uhem uma'ereko ma'e ywate har 'ar kury. Ur uzexak kar pà Tupàn henataromo wà. Wainuromo ur Zurupari a'e no.

² Upuranu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zurupari rehe. — Ma'e wi erezur iko ne, i'i izupe. Uwazar Zurupari ize'eg izupe. — Azekytyar aha ywy rehe ihe, ko rupi, kwe rupi.

³ Na'e i'i Tupàn izupe. — Aipo erexak heremiruze'eg Izo. Ywy nànàn neata mehe ri'i, naheta kwaw teko izuwi ikatu wera'u ma'e wà. Naheta kwaw imunar 'ym ma'e izuwi ikatu wera'u ma'e wà. Ukyze ihewi a'e. Uzeagaw ikatu 'ym ma'e iapo 'ym pà no. Nezewe rehe we erezapo kar ma'e ihewe. — Ezapo iaiw ma'e neremimutar Izo pe

nehe, a'e newe. Erezapo e a'e ma'e izupe. Nezewe rehe we ikàg a'e rihi. Nuze'eg zemueteahy kwaw herehe.

⁴ Uwazar Zurupari ize'eg izupe. — Aze amo opokok hehe nehe, a'e mehe erexak putar heko haw nehe. Teko nuzekaiw kwaw uma'e paw imumaw paw rehe wà, aze numàno kwaw wà.

⁵ Aze erepokok hehe nehe, aze erepuraraw kar ma'erahy hetekwer pe nehe, erexak putar heko haw nehe. Umur putar uze'egaiw nerehe nehe, i'i Zurupari Tupàn pe.

⁶ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Zurupari pe kury. — Ikatu. Ezapo neremimutar ikatu 'ym ma'e eho Izo pe nehe. Ezuka zo nehe.

⁷ Na'e Zurupari uhem Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henatar wi kury. Omono perew tetea'u Izo hetekwer rehe. Upyk ipy wi te iàkàg rehe.

⁸ Wapyk Izo tanimuk tetea'u i'aromo kury. Upyhyk kawaw ikaika pyrer ipehegwer opo pe uzekàràkàràz pà ipupe kury.

⁹ Hemireko uze'eg izupe kury. — Màràzàwe tuwe ereiko we ikatu ma'e romo. Emono neze'egaiw Tupàn rehe nemàno pà nehe 'y, i'i izupe.

¹⁰ Uwazar Izo ize'eg izupe. — Ereze'eg iko iranaiw ma'e ài. Xipyhyk ikatu ma'e Tupàn hemimur kwer zane. Màràzàwe tuwe naxipyhyk kwaw iaiw ma'e izuwi ur ma'e kwer, i'i. Nezewe rehe we Izo nuzapo pixik kwaw ikatu 'ym ma'e Tupàn henataromo. Numume'u kwaw ni pitài ma'e ikatu 'ym ma'e henataromo.

Imyrypar ur Izo hexak pà wà

¹¹ Heta na'iruz imyrypar Izo pe wà: Eripaz Temà ywy rehe arer, Minaz Xuwa ywy rehe arer, Zopar Nama ywy rehe arer. Amo umume'u iaiw ma'e Izo pe uzeapo ma'e kwer wanupe wà. — Zaha Izo hexak pà nehe ty wà. Iaiw ma'e uzeapo izupe. Ximume'u zanezemumikahy haw zaha izupe nehe, i'i uzeupeupe wà.

¹² Muite wi hexak mehe nukwaw kwaw Izo a'e wà. Na'e wexak katu wà. — Izo romo hekon azeharomoete, i'i izupe wà. Na'e zyppyrog uzai'o pà uhapukaz pà wà. Umu'i ukamir uzemumikahy haw hexak kar pà wà. Omomor ywy iku'i kwer ywate wà, uwàkàg rehe wà no.

¹³ Na'e wapyk ywy rehe huwake wà kury. Umu-maw 7 'ar a'e pe upyta pà izupe uze'eg 'ym pà wà, 'aromo wà, pyhaw wà no. Ta'e wexak ma'erahy tetea'u ipuraraw paw hehe a'e wà xe.

ZEMUGETA HAW PITÀI HAW

3

3-14

Izo omono ze'egaiw uzexak kar awer 'ar rehe

³

¹⁻² Iahykaw rehe Izo uze'eg kury. Omono uze'egaiw 'ar uzexak kar awer rehe. Na'aw Izo ize'eg awer xe.

³ Tuwe Tupàn omono ze'egaiw hezexak kar awer 'ar rehe nehe.

Tuwe Tupàn omono ze'egaiw a'e ipytunaw rehe nehe.

— Uzexak kar a'e, i'i a'e 'ar mehe wà. — Awa a'e, i'i wà.

⁴ Tuwe a'e 'ar uzeapo ipytunahy haw romo nehe.

Tuwe Tupàn ywate har nuzekaiw kwaw a'e 'ar rehe nehe.

Tuwe tatainy nuhyape pixik kwaw a'e 'ar rehe nehe.

⁵ Tuwe ipytunahy haw wiko izar romo nehe.

Tuwe ywàkun upyk nehe. Tuwe ywàkun umuwew kwarahy heny haw a'e 'ar rehe har nehe.

⁶ Tuwe a'e ipytunaw ipytunahy tuweharupi nehe.

Tuwe ukàzym 'ar ipapar haw wi nehe.

⁷ Tuwe a'e ipytunaw upyta umyrypar 'ym romo nehe, uzemumikahy ma'e romo nehe.

Tuwe ni amo nuenu kwaw amo urywete haw rehe wanehapukaz mehe wà nehe.

⁸ Amo paze ma'e ikàg wera'u àzàg Erewiàtà her ma'e wi wà.

Tuwe a'e paze ma'e omono uze'egaiw a'e ipytunaw rehe wà nehe.

⁹ Tuwe zahytata izi'itahy har a'e ipytunaw rehe har uwew wà nehe.

Tuwe uwàro tatainy nehe. Tuwe tatainy nur kwaw izupe nehe.

Tuwe na'iku'em pixik kwaw nehe.

¹⁰ Ta'e hemuzexak kar hehy pe a'e xe.

Nahemunyryk kwaw ko ma'erahy wi.

Màràzàwe tuwe nazexak kar kwaw umàno ma'e kwer ài ihe

¹¹ Màràzàwe tuwe nazexak kar kwaw umàno ma'e kwer romo.

Màràzàwe tuwe namàno kwaw hezexak kar mehe.

¹² Màràzàwe tuwe hehy hepyhyk u'uwaromo a'e.

Màràzàwe tuwe umur ukàm ihewe hemukamu kar pà ipupe.

¹³ Aze mo àmàno a'e 'ar mehe we,

Aker mo ko 'ar rehe.

Apytu'u mo ma'erahy ipuraraw 'ym pà.

¹⁴ Aiko mo tuwihawete wanehe we. Aiko mo tuwihaw upuner ma'e wanehe we.

A'e tuwihaw uzapo wi wàpuzuhu kwehe arer wà.

¹⁵ Aiko mo tuwihaw wanehe we.

A'e tuwihaw umynehem wàpuz or pupe wà, parat pupe wà no.

¹⁶ Aze mo hehy hezuka zemim hezexak kar 'ym mehe we a'e.

Naikuwe iwer mo ihe. Aiko mo kwarer 'ar hexak 'ymar ài.

¹⁷ Tywypaw pe upaw ikatu 'ym ma'e wanemimutar.

Ikene'o ma'e upytu'u a'e pe wà.

¹⁸ Imunehew pyrer upytu'u a'e pe uzeinuinuromo wà.

Nuenu kwaw uwihaw hehapukaz haw a'e pe wà.

¹⁹ Upuner ma'e wiko a'e pe wà. Upuner 'ym ma'e wiko a'e pe wà no.

Uma'ereko e ma'e kwer utyryk uzarer wanuwi wà no.

Màràzàwe tuwe hurywete 'ym ma'e wiko we wà no

²⁰ Màràzàwe tuwe uzemumikahy ma'e wexak wiwi tatainy wà.

Màràzàwe tuwe teko nuzuka kwaw upy'a pupe uzemumikahy ma'e wà.

²¹ Uwàro umàno àwàm waiko wà. Nur kwaw a'e. Uputar umàno àwàm temetarer tetea'u wi wà.

Nezewe rehe we nur kwaw wanupe.

²² Uzetymaw pupe uwezyw mehe hurywete wà.

Hurywete azeharomoete wà.

²³ Tupàn umuata kar hehàpyhà 'ym ma'e zàwe wà.

Umàmàn waiwyr paw rupi wà.

- 24 Namai'u kwaw ihe. Azai'o. Hekuhemaw uzeakook 'y ài.
- 25 Akyze amo ma'e uzeapo ma'e rà m wi ihe. Uzeapo tuwe a'e ma'e.
Akyze tuwe amo ma'e wi. A'e ma'e nuzawy kwaw tuwe hemugaz taw a'e.
- 26 Naiko kwaw zeàmàtyry'ymaw rehe. Naheta kwaw hepytu'u haw ihewe.
Naheawoawotahy kwaw zote ihe.

4

Izo imyrypar uze'eg izupe wà 4-5

Nepuraraw paw 'ar uhem kury

- 1 Na'e imyrypar Eripaz Temà ywy rehe har uze'eg a'e kury.
- 2 Izo, aze aze'eg nehe, aipo erekwahy putar ihewe nehe,
I'i izupe.
— Mo upuner uze'eg 'ymaw rehe a'e.
- 3 Eremu'e teko tetea'u ne wà.
Eremukàg teko uzemumikahy ma'e tetea'u ne wà no.
- 4 Amo i'ar mehe ikene'o mehe ikàg 'ym mehe,
Neze'eg umukàg a'e teko wamupu'à m kar pà wà.
- 5 Ko 'ar rehe neremipuraraw 'ar uhem kwez kury.
Màràzàwe tuwe ma'e hàrogatu haw uhem newi.
Màràzàwe tuwe nekàgaw uhem newi.
- 6 Tupàn wi nekyze haw nanemukàg kwaw aipo.
Nereko haw ikatu ma'e nanemynehem kwaw ma'e hàrogatu haw pupe aipo.

7 Nema'enukwaw amo teko ikatu 'ym ma'e iapo
 'ymar rehe aipo,
 Teko iaiw haw rehe u'ar ma'e kwer rehe aipo,
 Teko imunar 'ym ma'e imumaw pyrer rehe aipo.

8 Ko ma'e aexak ihe: Teko nuzawy kwaw
 ma'etymar a'e wà.

Aze uzutym ma'eà'yz ikatu 'ym ma'e wà,
 Nopo'o kwaw temi'u ikatu ma'e wà.
 Nezewegatete ikatu 'ym ma'e iapo har waneko
 haw iaiw no.

9 Tupàn nuzawy kwaw ywytuaiw. Umumaw a'e
 teko wekwahy haw pupe wà.

10 A'e teko okororo zàwàruhu iriàw ipuruzukaiw
 ma'e ài wà.

Nezewe rehe we Tupàn umupytu'u kar wakororo
 re a'e wà.

Ukauka wanàz wanuwi no.

11 Nezewe mehe wiko zàwàruhu iriàw uzemi'ikar
 haw rehe upuner 'ym ma'e zàwe wà.

Umàno wà, ta'e nupuner kwaw umai'u haw rehe
 wà xe.

Wana'yr uhàuhàz wanuwi wà no.

*Aipo teko upuner ikatuahy ma'e romo wiko haw
 rehe Tupàn huwarupi wà*

12 Amo umume'u ze'eg ihewe mewe katu a'e.
 Hewowo ihewe imume'u mehe. Nainu katu kwaw
 ize'eg mehe ihe.

13 Pyhaw teko waker katu mehe, Apuahuaiw ihe.
 Akyze izuwi.

14 Hekyze haw uzeapo hezar romo.
 Heretekwer uzyppyrog uryryryryz pà paw rupi no.

15 Amo upy heruwa rehe. Hepita'i katu.

16 Amo wiko a'e pe wà.

Ame'egatu. Napuner kwaw hetekwer hexakaw rehe.

Nuze'eg kwaw izypy mehe. Na'e ainu amo ize'eg mehe.

17 — Aipo amo upuner Tupàn henataromo ikatu ma'e romo weko haw rehe, i'i ihewe.

Aipo amo teko wiko Tupàn henataromo ikatuahy ma'e romo.

18 Tupàn nuzeruzar kwaw ni uma'ereko ma'e weko haw pe har wanehe.

Te weko haw pe har wanehe wexak ikatu 'ymaw a'e.

19 Aipo erezeruzar putar teko wanehe nehe.

Wiko ywyzuwa iapo pyrer romo wà.

Tupàn umuzuwazuwa ywy iku'i kwer teko romo iapo pà.

Wiko pànàmiràn zàwe wà. Wyzài upuner wakamikamikaw rehe wà.

20 Ku'em mehe zapuner zanereko haw rehe.

Karuk mehe zàmàno zanereko wi 'ym pà.

Ni amo nuzekaiw kwaw zanerehe wà.

21 Zanereko haw upaw

Tàpuzràn u'ar ma'e kwer ài.

Zàmàno ma'ekwaw katu haw ipyhyk 'ym pà.

5

1 Ehapukaz nehe, Izo. Aze ru'u amo uwazar putar neze'eg newe wà nehe.

Ma'enugar Tupàn heko haw pe har erenoz putar nehe.

2 Na'ikatu kwaw nezemumikahy haw. — Ma'e paw iroahy ihewe, aze ere nehe, he'o ma'e ài ereiko putar nehe.

Ma'ekwaw paw hereko 'ymaw weraha teko
wamàno haw pe wà.

³ Amo 'ar mehe aexak amo awa ma'ekwaw 'ymar
ihe.

Oho katu ru'u heko haw izupe.

Amono heze'egaiw hehe ihe, iànàm wanehe ihe
no.

⁴ Naheta kwaw ikatu 'ymaw wi uzepyro àwàm
ta'yr wanupe.

Tàmuz uzepyk e wanehe wà. Naheta kwaw
wapyro àràw wà.

⁵ Ima'uhez ma'e uputar hemetarer wà.

U'u te hemi'u ràw imonokatu pyrer ko wi ipo'o
pyrer wà no.

Te arozràw xu inuinuromo hezuz ma'e kwer u'u
wà.

⁶ Ma'erahy nahezuz kwaw ywy wi.

Iaiw paw nuzexak kar kwaw ywy wi.

⁷ Tataruwer tàtàpyzgwèr wi uhem ma'e kwer uze-
upir azeharomoete a'e.

Nezewegatete zane xipuraraw kar ma'erahy
zanezeupe zane.

Tupàn umur hàro haw ikàg 'ym ma'e wanupe

⁸ Izo, aze mo ne romo aiko, azewyr mo Tupàn pe
ihe.

Amono mo heremipuraraw izupe.

⁹ Nazapuner kwaw hemiapo kwer purumupy-
tuhegatu kar ma'e ikwaw katu haw rehe
zane.

Hemiapo hexak pyr 'ym waneta haw nupaw
kwaw.

¹⁰ Tupàn umur àmàn ywy rehe.

Umu'ar kar 'y ko rehe no.

¹¹ Tupàn umupu'àw ikàg 'ym ma'e ywate a'e wà.

Omonokatu uzai'o ma'e wapyro àwàm me wà no.

12 — Azapo putar ma'e ihe nehe, i'i ikatu 'ym ma'e iapo zemimar uzeupe.

Tupàn nuzapo kar kwaw izupe. Nupuner kwaw a'e ma'e iapo haw rehe.

13 Upyhyk ma'e iapo zemimar ma'e iapo zemim mehe wà.

Umumaw wanemiapo rà m iaiw ma'e wanuwi.

14 'Aromo katu upyta ipytunahy haw rehe wà.

Kwarahy wapytepe hin mehe wata hehàpyhà 'ym ma'e ài wà.

Opokok ma'e oho waiko pyhaw wata ma'e ài wà.

15 Tupàn upyro hemetarer 'ym ma'e wamàno haw wi wà.

Upyro ma'e hereko 'ymar upuner ma'e wapo wi wà no.

16 Tupàn omono ma'e hàrogatu haw ikàg 'ym ma'e wanupe.

Uwàpytym ikatu 'ym ma'e wazuru wanuwi no.

Tupàn ipo upurumukatu a'e

17 Aze Tupàn umume'u amo hemiapo kwer ikatu 'ym ma'e izupe nehe, hurywete a'e teko a'e nehe.

A'e rupi, eze'eg zemueteahy zo Tupàn upuner wera'u ma'e purehe izepykaw rehe nehe.

18 Tupàn upurumugaz a'e. A'e ae umukatu wemimugaz kwer no.

Upurukutuk no. Nezewe rehe we ipo umukatu wemikutuk kwer no.

19 Tuweharupi Tupàn nepyro putar ikatu 'ymaw wi nehe.

Nuzapo kar kwaw ikatu 'ym ma'e newe nehe no.

20 Temi'u ihyk 'ym mehe nanemumàno kar kwaw nehe.

Teko wazeàmàtyry'ym mehe nepyro putar takihep-uku wi nehe.

21 Nepyro putar iapeku ikatu 'ym ma'e wanuwi nehe.

Nerekyze kwaw ma'e imumaw paw heta mehe nehe no.

22 Erepuka putar teko wazekazuka mehe nehe, temi'u ihyk 'ym mehe nehe.

Nerekyze kwaw miar ipuruzukaiwahy ma'e wanuwi nehe no.

23 Neko pe ita numuaiw kwaw ywy heruwaruwak awer nehe.

Miar ipuruzukaiwahy ma'e nuzeagaw kwaw nezuka pà wà nehe no.

24 Nereko haw pe ereiko putar zeàmàtyry'ym 'ymaw rehe nehe.

Nema'e ipapar mehe uhyk putar nehe.

25 Heta putar nera'yr tetea'u wà nehe.

Nezuapyapyr waneta àwàm nuzawy kwaw ka'api'i huwer neko pe har waneta haw nehe.

26 Eremàno putar netua'uhez mehe nehe, nekàg we mehe nehe no.

Ereiko putar arozràn haryw i'ar rehe katete mehe ipo'o pyrer ài nehe.

27 Izo, zanereko haw zanemu'e nezewe haw rehe a'e.

Ko ze'eg azeharomoete har romo a'e. Nema'enukwaw hehe nehe. Ikatu putar newe nehe.

6

Uze'eg Izo a'e kury
6-7

Naheta kwaw ma'e heremiàro

¹ Na'e Izo uze'eg a'e kury.

² Aze mo amo wexak iaiw ma'e ihewe uzeapo ma'e kwer ipuhuz haw wà, Aze mo omono heremipuraraw puhuz haw hexakaw rehe wà,

³ Azeharomoete ipuhuz katu wera'u ywyxig yryhu izywyr har wi wà.

A'e rupi aze'egahy ihe.

⁴ Tupàn upuner wera'u ma'e hezywa u'yw puruzuka haw hereko har pupe a'e.

A'e puruzuka haw wixe hepy'a pupe.

Heàmàtyry'ym awer pupe Tupàn hemynehem hekyzeahy haw pupe no.

⁵ Zumen hurywete ka'api'i i'u mehe a'e.

Tapi'ak nuze'egahy kwaw a'e, aze heta ka'api'i izupe a'e.

⁶ Temi'u xa 'ym ma'e na'ikatu kwaw teko wanupe. Zapukaz hupi'a pupe har xig ma'e na'ikatu kwaw i'u mehe.

⁷ Nazuhez kwaw a'e ma'e ihe.

Heremi'u kwer paw uzapo ikatu 'ymaw ihewe no.

⁸ A, aze mo Tupàn umur hereminoz ihewe.

A, aze mo Tupàn uwazar heze'eg ihewe.

⁹ A'e mehe mo o'ok mo hereko haw ihewi.

Heàmàtyry'ym mo hemumaw pà no.

¹⁰ Aze mo akwaw a'e ma'e Tupàn hemiapo rà, Apoapor mo herurywete haw rehe. Aze mo apuraw ma'erahy tetea'u,

Nezewe rehe we mo apoapor mo. Ta'e Tupàn ikatuahy a'e xe. Hemiapo kar paw ikatu ihewe.

11 Nahekàg kwaw ihe. Màràzàwe tuwe aikuwe ihe. Naheta kwaw ma'e hàrogatu haw ihewe.

12 Aipo hekàg ita ài.

Aipo ita morog uzeapo heretekwer romo.

13 Napuner kwaw hezepytywà haw rehe ihe.

Naheta kwaw hepytywà àràm wà no.

Hemyrypar na'iakatuwawahy kwaw herehe wà kury

14 Aze amo teko he'o nehe, tuwe imyrypar upuhareko a'e wà nehe.

Aze upytu'u Tupàn upuner wera'u ma'e wi ukyze re nehe,

Nezewe rehe we imyrypar upuhareko putar wà nehe.

15 Pe hemyrypar pe, Nahepytywà kwaw pe.

Azemumikahy peze'eg henu mehe.

Peiko yrykaw kwarahy mehe typaw ma'e kwer ài ihewe.

16 Izypy mehe tynehem 'y tàtà huwixàg ma'e pupe, 'y xig ma'e pupe no.

17 A'e re uzeapo 'yete romo.

A'e 'y ukàzym oho iko kwarahy haku haw iwy pe.

Te iahykaw rehe ywy 'y iwy pe har uxinig tàtà romo.

18 Wata haw rehe uzemono'og ma'e ukàzym 'y hekaekar pà wà.

Wata oho waiko ywyxiguhu rupi wà. Umàno a'e pe wà.

19 Teko Tema wi ur ma'e kwer wà, Xama wi ur ma'e kwer wà no,

Wekar a'e yrykaw oho waiko 'y hexak àwàm
hàrogatu pà wà.

²⁰ Uhem mehe uzemumikahy paw rupi wà.

Hàrogatu haw umàno wanuwi a'e pe.

²¹ Peiko a'e yrykaw ài.

Pexak ma'erahy heremipuraraw. A'e rupi pekyze.

²² Aipo ainoz ma'e peme.

— Pemur ma'e ihewe nehe, aipo a'e peme.

²³ — Hepyro pe heàmàtyry'yamar wi nehe, aipo a'e peme.

— Imunar ma'e wanuwi hepyro pe nehe, aipo a'e peme.

Heàmàtyry'ym zo pe nehe

²⁴ Hemu'e pe nehe. A'e mehe naze'eg kwaw nehe.

Pexak kar heremiawy kwer ihewe nehe.

²⁵ Aze amo umume'u ze'eg azeharomoete har, teko uzeruzar hehe wà.

— Ikatu 'ym ma'e erezapo Tupàn henataromo ne, peze ihewe. Napemume'u kwaw ze'eg azeharomoete har.

²⁶ Aipo peze'eg zemueteahy wer heze'eg rehe.

Aipo awa ma'erahy ipuraraw har ize'eg nuzawy kwaw ywytu peme.

²⁷ Aze mo heta tu 'ym ma'e pepo pe,

Peme'eg mo hemetarer katu wera'u ma'e pe.

Te pemyrypar peme'eg mo amo pe uma'ereko e ma'e ràm romo wamuigo kar pà.

²⁸ Peme'egatu hereha rehe nehe.

Na'e — Neremu'em iko, peze ihewe nehe.

²⁹ Pemuzewyr kar penemimume'u kwer nehe.

Peiko zo herehe hemu'em ma'e romo nehe. Hemono kar zo pe zepykaw pe nehe. Ze'eg azeharomoete har amume'u teko ihe.

30 – Hemu'em ma'e, peze peiko ihewe.
 Aipo akwaw ikatu ma'e iapo haw ihe.
 Aipo akwaw ikatu 'ym ma'e wi hetyrykaw.

7

Zanereko haw zawaiw katu zanewe

- 1 Zanereko haw ko ywy rehe har zawaiw katu zanewe.
 Nuzawy kwaw zauxiapewer ài zanereko haw.
 Zane zama'erekoahy zaiko paw rupi.
- 2 Zaiko uma'ereko e ma'e i'àngaw pe upytu'u wer ma'e ài.
 Zaiko uma'ereko ma'e uma'ereko awer hekuzar hâro har ài no.
- 3 Amumaw zahy tetea'u ikatu ma'e hâro e pà.
 Pyhaw hereko haw tynehem ma'erahy pupe no.
- 4 Ipytunaw ipukua'u a'e.
 Awawak tetea'u heker haw rehe pyhaw. Te iahykaw rehe heku'em.
 Apuranu wiwi hezehe. – Aipo uhem hepu'àmaw 'ar kury, a'e hezeupe.
- 5 Merua'yr upyk heretekwer wà. Heperew ike'e haw hepyk a'e wà no.
 Hepir oxorok. Uhem ipewer izuwi.
- 6 He'ar upaw na'arewahy. Nuzawy kwaw pàn ipyahaw. Na'arew uzàn oho.
 He'ar uhem oho ihewi ma'eràro katu haw hezar 'ym pà. Hereko haw nuzawy kwaw ywytu.
- 7 Nema'enukwaw herehe nehe, o Tupàn.
 Hereha nuexak pixik kwaw herurywete haw nehe.
- 8 Herexak pe ko 'ar rehe. Ko 'ar pawire naherexak kwaw pe nehe.

Ereme'e putar herehe nehe. Akàzým putar nehe.
Naherexak kwaw pe nehe.

Heputupykahy zo nehe

⁹ Umàno ma'e kwer wapyta haw pe wezyw ma'e
kwer nuzewyr pixik kwaw nehe.

Nuzawy kwaw ywàkun. Ukwaw ko rupi. Nuzewyr
pixik kwaw nehe.

¹⁰ Nuzewyr kwaw weko haw pe nehe.

Ni amo na'ima'enukwaw pixik kwaw hehe wà.

¹¹ A'e rupi napuner kwaw hepyta haw rehe xe
heze'eg 'ym pà ihe.

Apuraraw ma'erahy teko. Heze'eg wer.

Hepurumume'u wer ikatu 'ym ma'e ihewe uzeapo
ma'e kwer rehe.

Ta'e hepy'a tynehem iro haw pupe a'e xe.

¹² Aipo aiko àzàg yryhu pe har romo.

Màràzàwe tuwe ereme'e iko herehe.

¹³ — Apytu'u putar heker haw rehe nehe, a'e zepe
hezeupe.

Heker haw umumaw putar herahy haw ihewi
nehe, a'e zepe hezeupe.

¹⁴ A'e ma'e rehe heze'eg ire hemukuhem kar pe
puahu pupe ne.

Puahu iaiw ma'e pupe hemukyze kar pe ne.

¹⁵ Aze mo amo hezuka he'azuwyk pà nehe, ikatu
mo ihewe.

Hemàno haw ikatu wera'u ko heretekwer pupe
hereko haw wi.

¹⁶ Hereko haw iro ihewe. Nahereko wiwi wer
kwaw.

Herezar pe nehe. Naheta kwaw ikatu haw hereko
haw rehe.

Màràzàwe ereme'egatu urerehe

- 17 Ma'e romo uruiko. Màràzàwe tuwe urekatu newe.
 Màràzàwe tuwe erezekaiw urerehe.
 18 Màràzàwe tuwe ereme'e urerehe tuweharupi.
 Màràzàwe tuwe ureragaw pe tuweharupi.
 19 Màràn mehe erepytu'u putar herehe neme'e re nehe.
 Màràn mehe apuner hepytu'u haw rehe nehe.
 20 Ma'e ikatu 'ym ma'e azapo, o teko wanehe ume'egatu ma'e.
 Màràzàwe tuwe hemuigo kar pe u'yw pupe nerem-izywà kwer romo,
 Aipo hepuhuz katu tuwe newe nezewe.
 21 Màràzàwe tuwe nereharaz ikatu 'ym ma'e heremiapo kwer wi.
 Màràzàwe tuwe neremunàn kwaw hekatu 'ymaw.
 Nan kwehe tete aiko putar hetym àwàm pupe ihe nehe.
 Herekar putar pe nehe. Naikuwe kwaw nehe.

8

Minaz uze'eg Izo pe

8

Ezewyr Tupàn pe, i'i izupe

- 1 Na'e Minaz Xuwa ywy rehe har uze'eg a'e kury.
 2 Màràn 'ar eremumaw putar nezewe neze'eg pà nehe, Izo.
 Màràn 'ar neze'eg umumaw putar ywytuhi iawy 'ym pà nehe.
 3 Aipo Tupàn umuaiw ukatu haw.
 Aipo upuner wera'u ma'e uzapo ma'e ikatu 'ym ma'e.

4 Azeharomoete nera'yr uzapo ikatu 'ym ma'e
Tupàn henataromo wà.

A'e rupi uzepyk wanehe ta'e ikatu wanehe
izepykaw izupe xe.

5 Ezewyr Tupàn pe kury.

Eze'eg Upuner Wera'u Ma'e pe nehe.

6 Aze nekatu azeharomoete, aze ereiko imunar
'ym ma'e romo,

Tupàn ur putar na'arewahy nepytywà pà nehe.

Umur wi putar nereko haw newe nehe, ta'e
nekatu tuwe ne xe.

7 Nanema'enukwaw tetea'u kwaw ma'e newi
upaw ma'e kwer wanehe nehe.

Ta'e Tupàn umur wi putar ma'e tetea'u newe a'e
wà nehe no xe.

Nuzeapo kwaw ikatu haw ikatu 'ym ma'e rehe

8 Epuranu tua'uhez ma'e wanehe nehe.

Ezemu'e neipy wanemiapo kwer rehe nehe no.

9 Ta'e zazexak kar karumehe zane xe. Naxikwaw
pixik kwaw ma'e zane.

Zane'ar ywy rehe har upaw ma'e i'àgaw ài.

10 Tuwe tua'uhez ma'e uze'eg newe nemu'e pà wà
nehe.

Uze'eg putar nezewe newe uzeapo ma'e kwer rehe
wà nehe.

11 Aipo wywàrà'n upuner hezuz haw rehe multe 'y
wi.

Aipo ka'api'i popok upuner utua'u haw rehe 'y
heta 'ymaw pe.

12 Ikyr katu a'e. Nezewe rehe we imonohok 'ym
mehe we uxinig a'e,

Amogwer ka'a ixinig 'ym mehe we a'e.

- 13 Nezewegatete haw uzeapo teko Tupàn wi heharaz ma'e wanupe no.
Nezewegatete ikatu 'ym ma'e wama'eràrogatu haw uxinig wanuwì no.
- 14 Waneko haw ikatu haw nuzawy kwaw inemu'i.
Wazeruzar haw nuzawy kwaw zanu ikyhaw.
- 15 Wapyk ikyhaw rehe wà. Owok wanuwì.
Upyhyk inemo wà. Nupuner kwaw upu'àmaw rehe wà.
- 16 Ikatu 'ym ma'e itua'u ka'a kwarahy rehe har ài wà.
Uhàuhàz ma'etymaw nànnàn wà.
- 17 Wanapo umàmàn ita wà.
Upyhyk itahu wà.
- 18 Nezewe rehe we aze amo ozo'ok nehe,
Ni amo nukwaw kwaw a'e pe waneko awer wà nehe.
- 19 Nezewe ikatu 'ym ma'e waneko haw upaw.
Amo teko uhem wanekuzaromo wiko pà wà.
- 20 Azeharomoete Tupàn nuityk kwaw teko imunar 'ym ma'e wà.
Nomono kwaw opo ikatu 'ym ma'e wanupe wapytywà pà.
- 21 Nemupuka wi kar putar a'e nehe.
Erehapukaz putar nerurywete romo nehe no.
- 22 Neàmàtyry'ymar wiko putar maranugar haw rehe wà nehe.
Amo weityk putar ikatu 'ym ma'e wanàpuz wà nehe no.

9

Izo uze'eg kury
9-10

Mo ru'u upuner Tupàn pe uze'egaw rehe

¹ Izo uze'eg a'e kury.

² Akwaw ma'e nezewe izeapo haw ihe.

Ma'e azapo putar hekatu haw hexak kar pà Tupàn pè.

³ Mo upuner Tupàn pe ukatu haw imume'u haw rehe.

Tupàn upuner miw puranu haw iapo haw rehe.

Ni amo nupuner kwaw ipuranu haw iwazar haw rehe wà.

⁴ Ohoete ima'e kwaw katu haw 'yryhu ài.

Ipuner haw uhua'u a'e no.

Mo upuner iàmàtyry'ymaw rehe wà. Mo upuner heitykaw rehe wà.

⁵ Umunyryk kar ywytyruhu teko wanupe imume'u 'ym pà.

Wekwahy haw rehe umumaw a'e ywytyruhu.

⁶ Tupàn umur kar ywy iryryryryz haw. Ywy uryryryryz a'e mehe.

Weityk ywy izyta no.

⁷ Tupàn umume'u kwarahy ihem 'ym àwàm. Na'e kwarahy nuhem kwaw.

Umuwew zahytata wà no.

⁸ Tupàn a'e zutyka'i upir ywak iko a'e.

Upyrog ywy yryhu izywyr har rehe.

⁹ Tupàn uzapo zahytata wamono'og pà zemono'ogaw romo wà:

Zàwàruhu ur her ma'e uhua'u wera'u ma'e, na'iruz Mari, 7 àràpuhàràna'yr.

Uzapo zahytata kwarahy ihemaw awyze har kuty har wà no.

10 Tupàn uzapo ma'e uhua'u ma'e wà, ikatuahy ma'e wà no.

Hemiapo kwer purumupytuhegatu kar ma'e nu-paw pixik kwaw wà nehe.

11 Tupàn ukwaw heywyr a'e. Naexak kwaw ihe.

Wata oho iko. Naenu kwaw.

12 Aze Tupàn ipurupyhyk wer amo ma'e rehe nehe, Mo upuner ipyro haw rehe izuwi nehe.

— Ma'e erezapo iko, ni'i kwaw amo izupe wà, ta'e upuner wera'u wanuwi a'e xe.

13 Tupàn nuzewyr kwaw wikwahy haw wi.

Àzàg Haaw her ma'e imyrypar u'ar heityk pyrer romo ipy huwake wà.

Naiko kwaw ikatu 'ym ma'e iapo har romo ihe

14 Aipo aiko upuner ma'e romo ihe. Aipo apuner Tupàn pe ize'eg iwazar haw rehe.

Ma'e pe aexak putar ze'eg izupe imume'u pyràm nehe.

15 Aze ma'e ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar romo aiko, nezewe rehe we nawazar iwer mo ize'eg izupe.

Wiko heremiapo kwer imume'u har romo a'e. Hezepuhareko kar haw zo ainoz izupe ihe. Nainoz kwaw amo ma'e izupe.

16 Aze mo ainoz tàmuzgwer wanenataromo nehe, aze mo ur a'e,

Nezewe rehe we nuenu iwer mo heze'eg.

17 Tupàn hezuhaw ywytuaiw àmàn inuromo har pupe a'e.

Umueta tetea'u e heperew.

18 Nahemupytuhem kar kwaw.

Umynehem hereko haw iro haw pupe no.

19 Aipo hekàg ihe. Ikàg wera'u a'e.

Aipo ainoz putar tàmuzgwer wanenataromo ihe nehe. Mo umur kar putar nehe, aze natur wer kwaw nehe.

²⁰ Aiko ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar romo, aze mo a'e, Nezewe rehe we heze'eg hemono kar mo zepykaw pe.

— Ikatu 'ym ma'e iapo har, i'i mo ihewe.

²¹ Naiko kwaw ikatu 'ym ma'e iapo har romo. Nezewe rehe we nazekaiw kwaw hereko haw rehe.

Hekene'o hereko haw wi.

²² Ma'e paw uzezàwezàwegatu.

A'e rupi, — Tupàn umumaw ikatu ma'e ikatu 'ym ma'e wainuinuromo a'e wà, a'e hezeupe.

²³ Aze na'arewahy amo iaiw haw uzuka teko ikatu ma'e wà,

Tupàn upuka.

²⁴ Tupàn omono ywy ikatu 'ym ma'e wapo pe.

Upyk tuwihaw waneha pàn pupe no.

Aze Tupàn nuiko kwaw a'e ma'e iapo arer romo, mo wiko a'e ma'e iapo arer romo a'e.

Tupàn nuweruzar kwaw ma'e kwaw par 'ym romo hereko haw a'e

²⁵ He'ar uzàn wera'u awa uzàn ma'e wi.

Nezewegatete he'ar upaw na'arewahy no. Upaw turywete haw hexak pixik 'ym pà.

²⁶ Hereko haw wata oho kanu iàkwen ma'e ài.

Nuzawy kwaw wiràhu tapixi rehe uzemomor ma'e.

²⁷ Apuner hema'eahy wi hereharaz haw rehe ihe. Apuner hezimumikahy haw hezar haw rehe herurywete haw pe hezewyr pà nehe.

²⁸ Nezewe rehe we heremipuraraw hemukyzeahy kar na'arewahy a'e.

Ta'e akwaw Tupàn ima'enukwaw paw ihe xe.
Naiko kwaw ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar
romo henataromo ihe.

²⁹ Aiko ikatu 'ym ma'e iapo har romo henataromo.
A'e rupi napuner kwaw ma'e iapo pà hezeagaw
haw rehe.

³⁰ Zàmàw nupuner kwaw hekatu 'ymaw ihez haw
rehe ihewi.

Zàmàw ikàg wera'u ma'e nupuner kwaw ikatu 'ym
ma'e heremiapo kwer imukatu haw rehe
nehe.

³¹ Tupàn hereityk to'om pupe a'e.

Hero te hekamir pe.

³² Tupàn nuiko kwaw teko romo hezàwe.

A'e rupi napuner kwaw ize'eg iwazar haw rehe
izupe.

Nurupuner kwaw urezeàmàtyry'ymaw imukatu
haw rehe tàmuz wanenataromo.

³³ Naheta kwaw tuwihaw heremiapo kwer

Tupàn hemiapo kwer rehe we har imume'u àràm
wà.

³⁴ O Tupàn, epytu'u herehe nezepyk ire nehe.

Hemynehem kar zo pe nepurumukyzeahy kar
haw pupe nehe.

³⁵ A'e mehe aze'eg putar hekyze 'ym pà nehe.

Ta'e — Ikatu 'ym ma'e iapo har, ni'i kwaw hepy'a
ihewe xe.

10

Hereko haw rehe aze'eg putar ihe nehe kury

¹ Hekene'o hereko haw wi.

Amume'u putar hema'enukwaw paw ihe nehe
kury,

Iro haw hepy'a pe har imume'u pà nehe kury.

² O Tupàn, ezepyk zo herehe nehe.
Emume'u heremiapo kwer ikatu 'ym ma'e ihewe
nehe.

³ Ne ae heapo pe ne.
Màràzàwe tuwe ma'erahy ihewe ipuraraw haw
ikatu newe. Màràzàwe tuwe heretykaw
ikatu newe.
Màràzàwe tuwe teko ikatu 'ym ma'e wanemiapo
ikatu newe.

⁴ Heta urereha urewe. Aipo heta nereha newe no.
Uruexak ma'e ure. Aipo erexak ma'e ne no.

⁵ Aipo nereko haw iaikwera'i urereko haw ài.
Aipo nekwarahy heta haw nuzawy kwaw teko
wakwarahy heta haw.

⁶ Màràzàwe tuwe erezeagaw heremiapo kwer
ikatu 'ym ma'e paw ikwaw pà.
Màràzàwe tuwe nepurukwaw wer ikatu 'ymaw
heremiapo kwer rehe.

⁷ Erekwaw ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar romo hereko
haw.
Ni amo nupuner kwaw nepo wi hepyro haw rehe
wà.

Nepo hemumaw iko kury

⁸ Nepo heapo. Umur herexakaw ihewe no.
Ko 'ar rehe a'e nepo hemumaw iko kury.

⁹ Nema'enukwaw ko ma'e rehe nehe. Heapo pe
ywyzuwa ima'ema'e pà.

Aipo ywy imuku'i pyrer romo hemuigo kar wi
putar pe nehe no.

¹⁰ Hemuzàg kar pe heru pe hehy rehe we.

Umur hereko haw ihewe wà.

¹¹ Erema'ema'e hekagwer herazuk rehe we
heretekwer romo iapo pà.

Erepyk heretekwer hero'o pupe, hepir pupe no.

¹² Eremur herekuwe haw ihewe. Eremur puruamutar haw ihewe no.

Erezekaiw iko herehe, a'e rupi hemuigo kar pe iko.

¹³ Akwaw neremiapo rà m nepy'a pe

Imonokatu pyrer ihe kury.

¹⁴ — Aipo Izo uzapo putar ikatu 'ym ma'e a'e nehe, ere nezeupe.

— Aze uzapo nehe, namunàn kwaw izuwi nehe, ere nezeupe.

¹⁵ Aze aiko ikatu 'ym ma'e iapo har romo, heityk pyrer romo aiko.

Aze naiko kwaw ikatu 'ym ma'e iapo har romo, nahekàg kwaw ihe, napuner kwaw heàkàg hupir haw rehe.

Ta'e hemaranugar iaiw ma'e ihewe uzeapo ma'e kwer rehe heme'e mehe xe.

¹⁶ Aze aupir heàkàg hekatu haw rehe wiko wera'u ma'e ài,

Ne erezur heraikweromo zàwàruhu iriàw ài.

Erezapo te purumupyтуhegatu kar haw hemumaw pà.

¹⁷ Tuweharupi erereko heremiapo kwer ikatu 'ym ma'e imume'u har ne wà.

Ihewe nekwahy haw uhu wera'u tuweharupi no. Hekutuk pe nepytu'u 'ym pà.

Ereiko zauxiapekwer imono'og pyrer wazàwe heàmàtyry'ym mehe.

Heputupykahy zo Tupàn

¹⁸ O Tupàn, màràzàwe tuwe hemuzexak kar pe ne. Aze mo àmàno purupe hezexak kar 'ym mehe we, ikatu wera'u mo ihewe.

¹⁹ Aha mo hehy hie wi hetymaw pe.

Aiko mo wiko pixik 'ym ma'e romo.

²⁰ Hereko haw uhem etea'i iaahkaw rehe.

A'e rupi, hemuigo kar pe puruàmàtyry'ym 'ymaw rehe nehe.

Tuwe turywete haw pixika'i ma'e uhem ihewe nehe.

²¹ Ata putar nehe. Nazewyr kwaw a'e re nehe.

Ata putar ipytunaw heta haw pe nehe. Aha putar ipytunahy haw pe nehe. Tuwe herurywete heata 'ym mehe we nehe.

²² Ata putar ywy i'ågaw heta haw pe. Nuzeapo kwaw ikatu ma'e a'e pe.

Tatainy a'e pe har nuzawy kwaw ipytunahy haw.

11

Zopar uze'eg putar kury

11

Nerehe Tupàn izepykaw ipixika'i wera'u purehe izepykaw azeharomoete har wi

¹ Zopar Nama pe har uze'eg putar xe a'e nehe kury.

² Aipo ni amo nuwazar kwaw a'e neze'eg tetea'u awer newe wà nehe.

Aipo uze'eg tetea'u ma'e wiko xo ze'eg azeharomoete har imume'u har romo wà.

³ Izo. — Nuwazar kwaw heze'eg ihewe wà nehe, aipo ere iko nezeupe.

— Heze'eg urywahy haw umupyty'u kar herehe we har waze'eg ire nehe, aipo ere iko nezeupe.

⁴ — Heze'eg ikatuahy, ere iko nezeupe.

— Aiko ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar romo Tupàn henataromo ihe, ere iko.

⁵ Aze mo Tupàn uze'eg, ikatu mo ihewe.
 Aze mo uwazar neze'eg newe, ikatu mo ihewe.
⁶ Nemu'e mo ma'ekwaw katu haw rehe a'e.
 Ta'e heta ma'e temigwaw 'ym tetea'u xe, ma'e
 imume'u haw inuromo xe.
 Nezewe mehe mo erexak Tupàn nerehe izepykaw.
 Nerehe izepykaw ipixika'i. Upuner mo zepykaw
 uhua'u ma'e pupe nerehe uzepykaw rehe,
 ta'e uhua'u neremiapo kwer ikatu 'ym ma'e
 xe.

Nanekàg kwaw Tupàn zàwe ne

⁷ – Apuner Tupàn ima'enukwaw paw uzeàmim
 ma'e kwer ikwaw paw rehe ihe, ere iko
 nezeupe.
 – Apuner Tupàn upuner wera'u ma'e ikwaw katu
 haw rehe ihe no, ere iko nezeupe.
⁸ Upuner ywak wi uhemaw rehe. Ywak nupyhyk
 kwaw Tupàn a'e.
 Nezewe rehe we nerepuner kwaw a'e pe nehe-
 maw rehe.
 Tupàn ukwaw umàno ma'e kwer wapyta haw.
 Nerekwaw kwaw ne.
⁹ Uhu wera'u ywy wi.
 Uhua'u wera'u yryhu wi no.
¹⁰ Aze Tupàn ukwaw ko rupi nehe, aze upyhyk
 amo nehe,
 Aze weraha hemiapo kwer imume'u haw pe nehe,
 Mo upuner imupytu'u kar haw rehe heraha re wà.
¹¹ Tupàn ukwaw teko ikatu 'ym ma'e wà.
 Tuweharupi wexak wakatu 'ymaw.
¹² Aze ru'u zumen hehaite ma'e uzexak kar putar
 hehaite 'ym ma'e romo wà nehe.

A'e 'ar mehe teko iranaiw ma'e wereko putar ma'e kwaw katu haw wà nehe.

Ezar katu 'ygwer; i'i a'e

13 Izo, eruwak nepy'a Tupàn ikuty nehe.

Eze'eg izupe nepue'eg pà nehe.

14 Eityk ikatu 'ymaw nepo imupihunar nehe.

Emupyta kar zo katu 'ymaw neràpuz me nehe.

15 Nezewe mehe ereata putar neàkàg hupir pà nehe,

Nekatu pà nekàg pà nekyze 'ym pà nehe.

16 Nanema'enukwaw kwaw ma'erahy neremipuraw rehe nehe.

Nuzawy kwaw 'y kwe rupi uwyryk ma'e kwer nehe. Zanereharaz izuwì.

17 Nereko haw uhyape katu wera'u putar kwarahy wapytepe hin mehe har wi nehe.

Ne'ar ipytunahy wera'u ma'e a'e, nuzawy kwaw kwarahy uhem romo ma'e kwer nehe no.

18 Nereko haw ikatu putar nehe. Tynehem putar ma'e hàrogatu haw pupe nehe no.

Tupàn nepyro putar katu 'ymaw wi nehe. Ereker katu putar ma'e rehe nezemupy'a 'ym pà nehe no.

19 Nepytu'u mehe ni amo ma'e nanemukuhem kwaw nehe.

Teko tetea'u ur putar upytywà àwàm henoz pà newe wà nehe no.

20 Ikatu 'ym ma'e uzareko ikatu ma'e hàro 'ym pà wà.

Nuexak kwaw uzàn àwàm wà. Xo umàno àwàm zo uwàro waiko wà.

12

Izo uze'eg kury 12-14

Akwaw ma'e ihe no

¹ Wazar Izo waze'eg wanupe kury.

² Azeharomoete peze'eg teko wanekuzaromo. Pemume'u wama'enukwaw paw.

Pemàno mehe naheta kwaw ma'e ikwaw katu haw ywy rehe nehe kury.

³ Ihe akwaw ma'e ihe no. Napekàg wera'u kwaw ihewi.

Mo nukwaw kwaw ko penemimume'u kwer wà.

⁴ Hemyrypar upuka herehe wà. Aiko imunar 'ym ma'e romo.

Aiko ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar romo.

Kwehe mehe aze'eg teko Tupàn pe. Uwazar heze'eg ihewe a'e.

⁵ Ikàg ma'e uze'eg zemueteahy iaiw haw pupe u'ar ma'e kwer wanehe wà.

Umuàzàn u'ar etea'i ma'e ràm wà no.

⁶ Imunar ma'e wiko ikatu haw rehe wàpuz me wà. Tupàn henataromo ikatu 'ym ma'e iapo har wikuwe uzemupy'a 'ym pà wà.

Wakàgaw uzeapo wazar romo.

Ma'ea'yr nemu'e putar, i'i a'e

⁷ Zopar, epuranu wiràmiri wanehe nehe, ma'ea'yr wanehe nehe no.

Nemu'e putar ma'e rehe wà nehe.

⁸ Eze'eg ma'ea'yr ywy rehe har wanupe, ipira yryhu rupi har wanupe nehe no.

Nemu'e putar ma'e rehe wà nehe no.

⁹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko a'e ma'ea'yr
paw wapo arer romo a'e.

A'e ma'ea'yr ukwaw heko haw wà.

¹⁰ Ma'ea'yr paw waneko haw upyta Tupàn ipo pe.
A'e umuigo kar teko paw wanereko wà.

¹¹ Hemyrypar wà. Zaneapyakwar wenu amo ze'eg
ikatu haw. O wenu ikatu 'ymaw.

Zaneapeku ukwaw zaneremi'u ikatu haw.

Nezewegatete azeapyaka katu penemimume'u
rehe.

— Azeharomoete, aze a'e izupe, xo a'e mehe zo
azeruzar hehe.

Tupàn upurueityk, uzepyk purehe, upurumuaiw

no

¹² Tua'uhez ma'e wiko ma'e kwaw katu har romo
wà.

Ta'e tua'uhez haw werur ma'e kwaw paw purupe
xe.

¹³ Tupàn ukwaw katu ma'e a'e. Upuner katu no.

Heta ma'e kwaw katu haw hehe. Ukwaw ma'e a'e.

¹⁴ Aze Tupàn weityk ma'e, ni amo nupuner kwaw
a'e ma'e iapo wi haw rehe wà.

Aze upyhyk ma'e, ni amo nupuner kwaw imuhem
kar haw rehe izuwi wà.

¹⁵ Aze Tupàn umupytu'u kar àmàn ikyr ire, uxinig
ywy a'e.

Aze umuhem kar 'y, Tynehem ywy 'y pupe.

¹⁶ Tupàn ikàg a'e, weityk wàmàtyry'ymar wà no.

Aze amo imunar amo ma'e rehe, Tupàn ikàg
wera'u imunar ma'e wi a'e. Ikàg wera'u a'e
ma'e izarer wi no.

¹⁷ O'ok ma'e kwaw katu haw tuwihaw wanuwi.

Umuigo kar tuwihaw awa iranaiw ma'e romo wà
no.

¹⁸ Tupàn o'ok tuwihawete wanenaw wi a'e wà,

Wamono pà zemunehew paw pe wà.

¹⁹ Tupàn umunyryk kar xaxeto wama'ereko haw wi wà. Weityk upuner ma'e wà no.

²⁰ Tupàn umupytu'u kar pureruze'eg ma'e waze'eg ire wà.

Umumaw tua'uhez wama'ekwaw katu haw wanuwi no.

²¹ Nuwereko katu kwaw tuwihaw wà.

Umumaw wapuner haw upuner ma'e wanuwi no.

²² Tupàn wexak kar ma'e imim pyrer ipytunahy haw pupe har a'e.

Umuhyape katu kar tatainy ipytunaw rehe no.

²³ Tupàn umuhua'u teko imono'og pyrer ywy rehe har wà.

Omono wapuner haw wanupe no. A'e re weityk a'e teko wamumaw pà wà.

²⁴ Umue'o kar teko wanuwhaw wà.

Weraha wyxiguhu rehe pe heta 'ymaw rupi no.

²⁵ Wata ipytunahy haw rupi ma'e hexak 'ym pà.

Uzepyapi oho waiko uka'u ma'e ài wà.

13

Heze'eg wer Tupàn pe

¹ Aexak a'e ma'e paw hereha pupe ihe.

Aenu heapyakwar pupe no. Aenu katu ikwaw pà.

² Hemyrypar wà. Napeiko kwaw ihewi ikàg wera'u ma'e romo.

Akwaw penemigwaw.

³ Heze'eg wer Tupàn upuner wera'u ma'e pe.

Hepurumume'u wer heremiapo kwer rehe izupe.

⁴ Penemu'em pema'ekwaw 'ymaw imim pà.

Peiko muhàg kwaw par teko imukatu 'ymar ài.

⁵ A. Aze mo pepytu'u peze'eg ire,

— Ma'ekwaw katu har, i'i mo teko peme wà.

— *Ni amo nupuner kwaw wemu'emaw rehe
Tupàn pe, i'i a'e*

⁶ Peinu heremiapo kwer imume'u àwàm nehe
kury.

Pezekaiw heze'eg rehe nehe no.

⁷ Aipo penemu'em putar Tupàn ipyro pà nehe.

Pemume'u putar temu'emaw ipyro pà nehe.

⁸ Aipo peiko putar huwake nehe, heruwake 'ym
nehe.

Aipo pemume'u putar ikatu haw tuwihaw wane-
nataromo nehe.

⁹ Aze upuranu penehe nehe, aipo ikatu putar
nehe.

— Zaneremu'em teko wanupe. Nezewe-
gatete Tupàn pe nazapuner kwaw
zaneremu'emaw rehe no.

¹⁰ Aze napekatu kwaw nehe, te pekatu 'ymaw
iàmim pà nehe,

Nezewe mehe we uzepyk putar penehe nehe.

¹¹ Tupàn uhua'u haw umynehem putar wakyze
haw pupe a'e wà nehe.

Ipurumukyzeahy haw u'ar putar penehe nehe.

¹² Pema'enukwaw ze'eg kwehe arer rehe.

Nuzawy kwaw tanimuk. Xityk imono.

Tàpuz ipywahy ma'e nupurupyro kwaw zauxia-
pekwer wanuwi.

Peiko tàpuz ywyzuwa iapo pyrer ài. Napekàg
kwaw.

*Amume'u putar hekatu haw Tupàn henataromo
ihe, i'i a'e.*

¹³ Peze'eg zo kury. Aze'eg putar kury.

Wyzài ma'e izeapo mehe aze'eg putar kury.

- 14 Nakyze kwaw hemàno àwàm wi.
Azemuàgà'ym hemàno àwàm rehe.
- 15 Naheta kwaw ma'e hàrogatu haw ihewe kury.
Ta'e Tupàn hezuka putar nehe xe.
Nezewe rehe we amume'u putar hekatu haw henataromo nehe.
- 16 Aze ru'u hekyze 'ymaw hepyro putar nehe.
Ta'e ni amo teko ikatu 'ym ma'e noho kwaw Tupàn henataromo wà xe.
- 17 Herenu katu pe heze'eg mehe nehe.
Pezeapyaka hema'emume'u haw rehe nehe.
- 18 Azemuàgà'ym hekatu haw imume'u àwàm rehe.
Akwaw hekatu haw.

O Tupàn, màràzàwe erezepyk herehe ne, i'i a'e.

- 19 Ni amo nupuner kwaw ma'e imume'u haw rehe
tuwihaw wanenataromo herenataromo
wà, aze i'i Tupàn ihewe nehe,
A'e mehe apytu'u putar heze'eg ire nehe, hemàno
pà nehe.
- 20 O Tupàn, xo mokoz ma'e zo ainoz newe.
Nezewe mehe nazeàmim kwaw newi nehe.
- 21 Erezepyk iko herehe. Epytu'u kury.
Epytu'u hemukyze kar ire.
- 22 O Tupàn, aze herenoz pe nerenataromo nehe,
awazar putar neze'eg nehe.
Aze ru'u ihe ràgypy aze'eg putar. Na'e erewazar
putar heze'eg nehe.
- 23 Màràn haw rupi azawy. Màràn ikatu 'ym ma'e
azapo.
Ma'enugar heremiawy kwer eremume'u iko.
Ma'enugar heremiapo kwer ikatu 'ym ma'e
eremume'u iko.
- 24 Màràzàwe tuwe erezeàmim ihewi.

Màràzàwe tuwe herereko pe neàmàtyry'yumar ài.

²⁵ Aiko ka'a huwer ywytu hemiraha zàwe ihe.

Màràzàwe tuwe hemukyze kar pe ne.

Nazawy kwaw pino uxinig ma'e.

Màràzàwe tuwe nepurupuraraw kar wer
ma'erahy rehe ihewe.

²⁶ Eremuapyk heremiapo kwer iaiw ma'e pape
rehe.

— Nepurumekuzar kar wer heremiapo kwer ikatu
'ym ma'e hekwàkwàmo mehe arer rehe
ihewe.

²⁷ Erezàpixipixi hepy iko kyhàhàm tàtà ma'e pupe.

Ereme'egatu heata haw nà'nàn.

Ereme'e hepypor pe rupi heremizar nà'nàn no.

²⁸ Nezewe mehe apaw aha iteko ywyyra kupi'i
hereko har ài.

Nazawy kwaw kamir yhok tetea'u wanemi'u kwer
no.

14

Zanereko haw na'ipuku kwaw

¹ Ure uruiko ikàg 'ym ma'e romo urezexak kar
mehe arer we paw rupi ure.

Urereko haw iaikwera'i. Ikatu 'ym ma'e tetea'u
uzeapo urewe urereko mehe no.

² Teko nuzawy kwaw ma'eputyry uzaw ire
na'arewahy uxinig ma'e wà.

Nuzawy kwaw i'ágaw wà no. Ukwaw ko rupi
na'arewahy. Na'arewahy ukàzym no.

³ Nuruiko kwaw ikàg ma'e romo. Màràzàwe tuwe
erezekaiw urerehe.

Naiko kwaw upuner ma'e romo. Màràzàwe tuwe
hereraha pe nerenataromo.

4 Teko iaiw ma'e

Nuzapo pixik kwaw ikatu ma'e a'e wà.

5 Eremume'u ure'ar heta àwàm urewe paw rupi
ne.

Upyta imume'u katu pyrer romo.

Ni amo nupuner kwaw imunànw rehe amo ae
ure'ar imume'u pà wà.

6 Epytu'u urerehe neme'e re nehe.

Tuwe urupyta ure zutyka'i nehe.

Tuwe ure zutyka'i urumumaw ure'ar nehe.

Uma'ereko ma'e umumaw u'ar uma'ereko pà.
Nezewegatete urumumaw ure'ar.

7 Heta ma'e hàrogatu haw ywyrà pe.

Aze ximonohok nehe, hezuz wi putar nehe.

Itua'u wi putar nehe.

8 Aze hapo izemàner nehe,

Aze izypy kwer umàno ywy pupe nehe,

9 Nezewe rehe we aze ximono 'y pixik hehe nehe,
hezuz wi putar nehe.

Hàkà wi putar ywyrà ipyahu ma'e ài nehe.

10 Teko nuiko kwaw ywyrà ài wà. Umàno mehe
upaw wà.

Wekwe imono re, ma'e pe oho putar wà nehe.

11 'Ypaw typaw upaw rupi.

Yrykawhu upytu'u uwyryk ire no.

12 Nezewegatete aze heta we ywak nehe,

Urumàno putar upaw rupi katete ure nehe.

Uruzapo putar ureker haw zàwenugar uremàno pà
nehe.

Nurupu'àm pixik kwaw a'e re nehe.

Àro putar 'ar ikatu wera'u ma'e ihe nehe

13 A, aze mo hemono pe umàno ma'e kwer wapyta
haw pe,

Aze mo hemim pe a'e pe nekwahy mehe,

Aze mo a'e re eremume'u he'ar,

— Hema'enukwaw putar nerehe a'e 'ar mehe nehe,
aze mo ere ihewe, ikatu wera'u mo ihewe.

14 Aipo amo wikuwe wi putar umàno re wà nehe.

Ihe àro putar 'ar ikatu wera'u ma'e ihe nehe.

Heremipuraraw ipaw ire apytu'u putar hàro re
nehe.

15 Na'e herenoz putar pe nehe. Awazar putar
neze'eg newe nehe.

Nerurywete putar herehe nehe. Ta'e heapo pe ne
xe.

16 Erezekaiw putar herehe iawy haw iapo kar 'ym
pà ihewe nehe.

Nereiko kwaw herehe neme'e pà heremiapo ikatu
'ym ma'e hekar pà nehe.

17 Nereharaz putar heremiapo kwer ikatu 'ym
ma'e wi nehe.

Eremunàn putar heremiawy kwer nehe no.

— *Eremumaw zaneremiàro, i'i Izo Tupàn pe*

18 Ywytyruhu uzekazeka waiko u'au'ar pà wà.

Itahu uhem uwenaw wi wà no.

19 'Y u'ar ita rehe imukwamukwar pà.

'y ywy rehe uwyrykahy ma'e weraha ywy uzein-
uinuromo.

Nezewegatete eremumaw teko wama'eràrogatu
haw wanuwi ne.

20 Ereityk teko ne wà. A'e rupi oho tuwe wà.

Amo ae hexakaw eremono wanupe ko ywy wi
waho mehe ne wà.

21 Aze amo uze'egatu ta'yr wanehe wà, wanu nu-
enu kwaw wà.

Aze ta'yr u'ar iaiw paw pupe wà, Ni amo nu-
mume'u kwaw wanu pe wà.

²² Xo wetekwer rehe hahy haw zo ukwaw a'e.
Xo uzemumikahy haw upy'a pe har zo ukwaw.

ZEMUGETA HAW MOKOZ HAW

15

15-21

Eripaz uze'eg wi kury

15

*Ereze'eg nezewe, ta'e ereiko ikatu 'ym ma'e iapo
har romo*

¹ Eripaz Temà ywy rehe har uze'eg putar a'e nehe
kury.

² Izo, awa ma'e kwaw katu har nuwazar kwaw
amo ize'eg awer uze'egaw ipuhuz 'ym ma'e
imume'u pà a'e.

Numynehem kwaw upy'a ywytu pupe.

³ Awa ma'e kwaw katu har numume'u kwaw ze'eg
ikatu 'ym ma'e.

Nuzepyro kwaw zepykaw wi ze'eg ipiruahy ma'e
imume'u pà.

⁴ Nepurumumaw wer Tupàn imuwete haw rehe.
Aze mo erepuner wamupytu'u kar haw rehe, ni
amo nuze'eg iwer mo Tupàn pe wà.

⁵ Ereze'eg nezewe ta'e ikatu 'ym ma'e iapo har
romo ereiko ne xe.

Neremu'em amo wanupe neze'eg mehe.

⁶ Namume'u kwaw neremiapo kwer ikatu 'ym
ma'e nehe.

Ta'e neze'eg awer umume'u ikatu 'ym ma'e iapo
har romo nereko haw a'e xe.

⁷ Aiko awa uzexak kar ma'e kwer izypy mehe arer
romo ihe, ere iko nezeupe.

Aipo erezur ywy rehe ywytyruhu wanur 'ym mehe we.

⁸ Aipo erekwaw Tupàn hemiapo rà m imume'u pyr 'ym ne.

Aipo xo ne zo ereiko ma'e kwaw katu har romo.

⁹ Aipo erekwaw amo ma'e ureremigwaw 'ym.

Aipo erekwaw katu wera'u ma'e urewi.

¹⁰ Uruzemu'e ma'e rehe tua'uhez ma'e wapyr ure.

Uzexak kar neru izexak kar 'ym mehe we wà.

¹¹ Tupàn ipurumurywete kar wer nerehe.
Màràzàwe tuwe nereputar kwaw nemurywete kar àwàm.

Uruze'egatu uruiko newe her rehe.

¹² Màràzàwe tuwe erezapò nepy'a hemimutar.

Màràzàwe tuwe ereme'e urerehe neakatuwawahy 'ym pà.

¹³ Màràzàwe tuwe ereàmàtyry'ym Tupàn. Màràzàwe tuwe erekwahy Tupàn pe.

Màràzàwe tuwe eremume'u hemiapo kwer ikatu 'ymaw.

¹⁴ Aipo amo upuner ikatuahy ma'e romo weko haw rehe wà.

Aipo amo upuner ikatu ma'e romo Tupàn henataromo weko haw rehe wà.

¹⁵ Tupàn nuzeruzar kwaw weko haw pe har wanehe.

Ni ywak na'ikatu kwaw henataromo,

¹⁶ Ma'e za'e putar teko wanupe nehe. Na'ikatu kwaw wà. Tupàn uhuhuk wanehe ume'e mehe a'e.

Teko ui'u ikatu 'ymaw pupe wà. Nuzawy kwaw 'y wanupe.

Ikatu 'ym ma'e iapo har upuraraw ma'erahy u'ar nà'nàn a'e

17 Ezeapyaka katu nehe, Izo. Amume'u putar ma'e newe nehe kury.

Amume'u putar heremixak kwer newe nehe kury.

18 Ma'e kwaw katu har upurumu'e ze'eg azeharo-moete har rehe wà.

Uzemu'e a'e ma'e rehe u wapyr wà.

19 Wanu wiko amo ywy rehe wà.

Naheta kwaw amo ae ywy rehe arer a'e ywy rehe wiko ma'e wà.

20 Ikatu 'ym ma'e a'e, amo wanupe ma'erahy ipuraraw kar har a'e,

A'e ae umumaw u'ar paw ma'erahy ipuraraw kar pà uzeupe a'e no.

21 Uze'eg ma'e upurumukyzeahy kar ma'e umynehem wapyakwar wà.

— Ni amo nuzapo kwaw ikatu 'ym ma'e ihewe wà nehe, aze i'i wà nehe,

A'e 'ar mehe we imunar ma'e ipuruzukaiwahy ma'e uzàmàtyry'ym putar wà wà nehe.

22 Nuàro kwaw umàno haw wi uhem àwàm.

Ta'e amo umuhyk utakihe izuka pà xe.

23 Apitaw wàro waiko wà. U'u putar hetekwer wà nehe.

Ukwaw 'ar ipytunaw hereko har ihem etea'i àwàm a'e.

24 Ikyze haw wiko putar izar romo nehe. Ma'erahy ipuraraw paw uzeapo putar izar romo nehe no.

Nuzawy kwaw tuwihawete wàmàtyry'ymar wanur àwàm hàro har.

25 Iaiw ma'e upir opo Tupàn iàmàtyry'ym pà.

Uzàmàtyry'ym Tupàn upuner wera'u ma'e ukyze
'ym pà.

26 Nuweruzar kwaw Tupàn a'e.

Wereko u'yw wi uzemimaw ipuhuz ma'e opo pe.

Uzemomor Tupàn ikuty.

27 Ume'e wiko wera'u ma'e ài.

Aiko wera'u amo wanuwi ihe, i'i upy'a pe.

28 A'e awa ikatu 'ym ma'e weityk tawhu tetea'u wà.

Upyhyk teko uzàn ma'e kwer wanàpuz gwer wà no.

A'e tawhu wà, a'e tàpuz wà no,

Uzeapo putar ma'e heityk pyrer romo wà nehe.

29 Numumaw kwaw 'ar tetea'u hemetarer katu
ma'e romo wiko pà nehe.

Ima'e paw ukàzym putar izuwi nehe.

Te i'ágaw ukàzym putar ywy wi nehe.

30 Awa ikatu 'ym ma'e nuhem kwaw ipytunaw wi
nehe.

Nuzawy kwaw ywyrà həkàgwer ukaz ma'e kwer
hereko har nehe.

Ywytu weraha a'e ywyrà iputyar paw rupi izuwi.

31 Nukwaw katu kwaw ma'e. Uzeruzar
temu'emaw rehe.

A'e rupi upyhyk putar temu'emaw wemiapo kwer
hekuzaromo nehe.

32 Uxinig putar u'ar 'ym mehe we nehe.

Nuzawy kwaw ywyrà həkà uxinig ma'e kwer
hezuz pixik 'ym ma'e ràm hereko har.

33 Amo uwà'yw a'e, weityk u'a kwer iakyr mehe we
a'e.

Nuzawy kwaw agwer uwà'yw. Nuzawy kwaw uri
'yw uputyar heitykar.

34 Naheta kwaw izuapyapyr ikatu 'ym ma'e
wanupe wà nehe.

Tata umumaw putar imunar ma'e wanàpuz nehe no.

³⁵ Umume'u ikatu 'ym ma'e wemaipo rà m wà. Uzapo wemiawy wà no.

Xo amo wanupe wemu'em à wàm rehe zo ima'enukwaw wà, xo amo wanehe umunar à wàm rehe zo ima'enukwaw wà.

16

Izo uze'eg putar kury

16-17

Ze'eg tetea'u

¹ Izo uze'eg putar a'e nehe kury.

² Agwer ma'e ainu kwehe mehe ihe.

Nahemurywete kar kwaw pe. Hemuzemumikahy kar pe.

³ Aipo ko peze'eg ywytu zà wenugar nupaw pixik kwaw nehe.

Màràzàwe tuwe napepytu'u kwaw heputupyk ire.

⁴ Aze mo pepuraraw ma'erahy peiko hezàwe,

Apuner mo peze'egaw imume'u haw rehe.

Azeàkàgmuawawak mo ma'e kwaw katu har ài.

Apukamikamik mo heze'eg tetea'u pupe no.

⁵ Apuner mo ze'eg purumurywete kar ma'e imume'u haw rehe.

Nezewe mehe mo ma'erahy rehe napezemumikahy iwer mo nezewe.

⁶ Aze aze'eg, herahy haw noho kwaw ihewi.

Aze apytu'u heze'eg ire, heremipuraraw nupaw kwaw no.

Tupàn uzepyk herehe, i'i

7 Ne o Tupàn ne, herezar pe kwez ikàg 'ym ma'e romo ne.

Eremumaw heànàm paw ne wà.

8 Hemono pe zemunehew paw zàwenugar pupe.
A'e rupi 'aw awa umume'u heremiapo kwer ikatu 'ym ma'e wà.

Xo hepir zo heta ihewe kury. Xo hekagwer zo no.
A'e rupi,

— Ikatu 'ym ma'e iapo har romo ereiko, i'i amogwer ihewe wà.

9 Wikwahy mehe Tupàn hereityk azeharomoete a'e.

Na'iakatuwawahy kwaw herehe ume'e mehe.

Nuzawy kwaw miar ipuruzukaiwahy ma'e. Ur heraikweromo hezuka àwàm imume'u pà.

10 Upaw rupi umume'u ikatu 'ym ma'e ihewe wemiapo rà m wà.

Uwàpytymawok uzuru herehe uze'eg urywahyahy pà wà.

Ukwaukwar herehe ikàg 'ym ma'e romo hemuigo kar pà wà.

11 Tupàn hemono awa iaiw ma'e wanupe.

Hemu'ar kar teko ikatu 'ym ma'e wapo pe.

12 Aiko zeàmàtyry'ym 'ymaw rehe kwehe mehe.
Nezewe rehe we hekamik a'e.

Hepyhyk he'az pe hezuhaw pà.

— Azywà putar a'e awa ihe nehe, i'i ihewe.

13 Umàmàn u'yw pupe heywyr hezywàzywà pà.

U'yw ukutuk heku'azarer. Waxaw oho. Na-hepuhareko kwaw. Nuzemumikahy kwaw herehe.

Hepy'a rupi arer uwyryk ywy rehe no.

14 Tupàn ur hekutyry zauxiapekwer ài.

Werekoahy heretekwer ukwaukwar pà herehe.

15 Amunehew ma'eryru pàn iànàm ma'e ma'eryru iapo pyrer, hezemumikahy haw hexak kar pà.

Ikàg 'ym ma'e romo aiko. A'e rupi ywyku'i kwer rehe apyk.

16 Azai'o tetea'u. A'e rupi heruwa nuzawy kwaw ukaz ma'e kwer.

Hereha iàpyàpyzahy. Ipihupihun izywyr no.

17 Nezewe rehe we naiko pixik kwaw puruzuka ma'e romo ihe.

Aze'eg Tupàn pe tuweharupi heremu'em 'ym pà.

Naheta kwaw hepytywà har; i'i

18 O ywy, ezumim zo ikatu 'ym ma'e ihewe iapo pyrer nehe.

Ahapukaz hemukatu àwàm henoz pà. Ezupyk kar zo heze'eg nehe.

19 Heta hekatu haw imume'u har ywak rehe. Akwaw heta haw.

Tupàn pe herekuzaromo uze'eg ma'e wiko a'e pe a'e.

20 Hemyrypar uze'eg urywahyhy herehe wà.

Azewyr Tupàn pe herehay hereko pà.

21 Awa umume'u umyrypar ikatu haw tàmuz wanenataromo a'e.

Nezewegatete aputar hekatu haw Tupàn henataromo imume'u àrà m ihe no.

22 Amumaw putar amo kwarahy hereko pà nehe. Tupàn upapar a'e hekwarahy a'e.

Aha putar iteko pe rupi ihe. Ni amo nuzewyr kwaw a'e pe rupi wà.

17

¹ Napuner tària'i kwaw hepytuhemaw rehe.

Hereko haw upaw etea'i.

Hetym àwàm heràro iko.

²Upuka ma'e umàmàn heywyr wà.

Aze uze'eg zemueteahy herehe wà, napuner kwaw wanehe hezeykaw rehe.

Amo teko uzenimonimon wà heruwa pe wà

³O Tupàn, xo ne zo erepuner hepyro haw rehe azeharomoete.

Naheta kwaw amo henewer haw imekuzar àràm wà.

⁴Erewàpytym a'e upuka ma'e wama'enukwaw paw wanuwi ne.

Nezewe mehe nukwaw katu kwaw ma'e wà.

Hereityk kar zo pe wanupe nehe.

⁵Nezewe i'i teko wà. — Aze amo uzapo ikatu 'ym ma'e umyrypar wanupe temetarer ipyhyk pà wà nehe,

Iapo arer ima'uhez putar wà nehe, i'i wà.

⁶Teko uze'eg zemueteahy herehe a'e ze'eg imume'u pà wà.

Uzenymon wà heruwa rehe wà no.

⁷Apuraraw ma'erahy tetea'u teko ihe. Te naherehàpyhàgatu kwaw kury.

Heretekwer nuzawy kwaw ma'e i'àgaw a'e.

⁸Herexak mehe hero awa ikatu ma'e wanupe ihe.

— Tupàn uzepyk putar nerehe nehe, ta'e nerezeruzar kwaw hehe ne xe, i'i ihewe wà.

⁹A'e awa ikatu ma'e a'e wà, imuawate pyr a'e wà, nupytu'u kwaw herehe uze'eg ire nezewe wà.

— Azeharomoete ureze'eg, i'i wiwi tuweharupi wà.

10 Aze mo uzewyr xe wà,
Naexak kwaw ni pitài ma'e kwaw katu har ihe,
wainuinuromo ihe.

Naheta kwaw ma'e hàrogatu pyr hepy'a pe har, i'i a'e.

11 Hereko haw upaw oho iko.
Napuner kwaw heremimutar iapo haw rehe.
Ma'e hàrogatu pyr hepy'a pe har oho ihewi paw rupi.

12 – 'Aromo ipytunahy, i'i mua'u hemyrypar ihewe wà.
– Tatainy uhem etea'i iko, i'i ihewe ipytunahy haw myteromo wà.

13 Heràpuz umàno ma'e kwer wapyta haw pe hin putar nehe.

Azeàpàrirog putar heker pà ipytunaw rehe nehe.

14 – Hetymaw wiko heru romo, a'e putar nehe.
Merua'yr wiko hehy romo wà, hereinyr romo wà.

15 Aze nezewe haw uzeapo nehe, ma'e àrogatu putar nehe.

Aipo amo upuner ikatu ma'e ihewe uzeapo ma'e rà m hexakaw rehe wà.

16 Aipo heremiàro wezyw putar ipupyaikaw pyrer umàno ma'e kwer wapyta haw pe har pe nehe.

Aipo upytu'u putar hepyr ywy iwy pe nehe.

18

Minaz uze'eg mokoz haw rupi

18

Izo, epytu'u nehe ty, ezeapyaka heze'eg rehe nehe, i'i izupe

¹ Minaz uze'eg putar nehe kury.

² Izo, màràzàwe tuwe nerepytu'u kwaw neze'eg ire.

Epytu'u nehe ty. Ezeapyaka katu heze'eg rehe nehe. Nezewe mehe zapuner putar ma'e rehe zaneze'egaw rehe nehe.

³ — Napekwaw kwaw ma'e, ere urewe. Màràzàwe tuwe ereze'eg nezewe urewe.

— Peiko miar ài, ere urewe.

⁴ Xo ne zo erezekutuk nekwahy haw pupe. Erekwahy ne.

Aipo ywy uzeapo putar ywyxiguhu romo a'e rupi nehe.

Ereze'eg ne. Aipo ywytyruhu utyryk putar wenaw wi a'e rupi nehe.

Katu 'ym ma'e iahtkaw

⁵ Tatainy uwew e a'e. Nezewegatete iaiw ma'e heko haw upaw putar nehe no.

Nuzawy kwaw tata ukaz 'ym ma'e heny haw.

⁶ Tatainy neràpuz me har naheny pixik kwaw nehe.

Heta putar ipytunaw tatainy hekuzaromo nehe.

⁷ Iaiw ma'e wata ikàg ma'e ài kwehe mehe. Ko 'ar rehe uzepyapi oho iko.

Hemiapo ràw hemimutar umu'ar kar iko.

⁸ Upyrog kyhapari rehe.

Ipy uzeàpixixi hehe.

⁹ Miar pyhykaw zàwenugar upyhyk ipyakaza rehe. Ihàm umumykyahy.

¹⁰ Iapo har umim miar ipyhykaw ywy pupe a'e, Iho àwàm rupi imim pà a'e.

¹¹ Ukyzeahy, ta'e teko tetea'u umume'u izuka àwàm wà xe.

Iata mehe tuweharupi oho haikweromo wà.

12 Hemetarer katu kwehe mehe. Ko 'ar rehe
ima'uhez.

Iaiw paw u'ar etea'i hehe.

13 Ma'eahy haw puruzuka ma'e uhàuhàz hetekwer
rehe.

Umunem kar izywa a'e, hetymà a'e no.

14 Wiko katu wàpuz me.

Amo ozo'ok hàpuz wi tuwihawete màno haw her
ma'e henataromo heraha pà wà.

15 Teko umukatu putar hàpuz ita izu ma'e imuku'i
pyrer exopere her ma'e pupe wà nehe.

A'e re amo teko ikwaw pyr 'ym wiko putar ipupe
nehe.

16 Iaiw ma'e nuzawy kwaw ywyrà uxinig ma'e
kwer. Hapo uxinig.

Te hàkà ywate wera'u ma'e uxinig no.

17 Ni amo na'ima'enukwaw pixik kwaw hehe wà
nehe.

Izywy rehe har heharaz putar her wi a'e wà nehe
no.

18 Omono kar putar teko wikuwe ma'e wamyter wi
wà nehe.

Weraha putar tatainy wi wà nehe, ipytunaw pupe
heityk pà wà nehe.

19 Naheta kwaw ta'yr izupe ywy rehe wà nehe.
Naheta kwaw hemimino izupe wà nehe.

A'e rupi naheta kwaw izuapyapyr wà nehe, hàpuz
ipyhyk àràm romo wà nehe.

20 Taw nànànar a'e awa ipaw awer imume'u haw
henu har

Uryryryryz putar ukyze haw wi wà nehe,
ukyzeahy haw wi wà nehe.

21 Nezewe upaw ikatu 'ym ma'e wà.

Nezewe Tupàn rehe ipurukwaw wer 'ym ma'e
upaw wà.

19

Uwazar Izo waze'eg

19

Peze'eg zemueteahy ihewe, i'i wanupe a'e

¹ Izo uze'eg putar a'e nehe kury.

² Mâràn 'ar pemumaw putar peze'egahy pà ihewe
nehe,

Hekutuk pà peze'eg pupe nehe.

³ Peze'eg zemueteahy tetea'u herehe.

Aipo napemaranugar kwaw nezewe hererekoahy
awer wi.

⁴ Aze mo ikatu 'ym ma'e iapo har romo aiko,

Nezewe rehe we mo ikatu herehe pezepyk wi wi
haw.

⁵ – Zanekatu wera'u Izo wi zane, peze peiko peze-
upe.

– Iaiw haw izupe uzeapo ma'e kwer wexak kar
ikatu 'ymaw purupe, peze peiko.

Tupàn uzepyk e herehe

⁶ Nan kwaw nezewe. Tupàn uzepyk e herehe.
Nazapo kwaw ikatu 'ym ma'e.

A'e uzapo miar ipyhykaw zàwenugar hepyhyk pà
a'e.

⁷ Amume'u ipuruzuka haw ihe. Ni amo naherenu
kwaw wà.

Aenoz hepytywà haw purupe. Ni amo naherereko
katu kwaw wà.

⁸ Tupàn uwàpytym herape rà m pàrirogaw pupe a'e.
A'e rupi napuner kwaw a'e pe rupi heho haw rehe.

Upyk herape ipytunaw pupe.

⁹Tupàn o'ok heremetarer ihewi paw rupi.

Teko tetea'u umume'u hekatu haw kwehe mehe wà. Tupàn umumaw hekatu haw imume'u haw.

¹⁰Umàmàn heywyr heàmàtyry'ym pà. Te hemumaw.

O'ok hema'eràrogatu haw ka'akyr ài. Te hapo o'ok.

¹¹Ihewe ikwahy haw ukaz tata ài.

Herereko wàmàtyry'ymar ài a'e.

¹²Hekutuk iaiw haw pupe.

Iaiw haw nuzawy kwaw zauxiapekwer wà. Uhàwykàz ywykwar uzeàmimaw romo wà.

Uzapo uker haw heràpuz izywywyr wà.

Hemyrypar wà, heànàm wà no, upaw rupi utyryk ihewi wà

¹³Tupàn hereityk kar herywyr wanupe a'e.

Hekwaw par herereko wemigwaw 'ym ài wà.

¹⁴Heànàm utyryk ihewi wà.

Hemyrypar na'ima'enukwaw kwaw herehe wà kury.

¹⁵Heràpuz me upyta ma'e imaranugar ihewi wà. Nuzawy kwaw hekwap 'ymar wà.

Ihewe uma'ereko ma'e herereko amo ae ywy rehe har ài wà.

¹⁶Aenoz uma'ereko ma'e imuwà. Nuzekaiw kwaw herehe.

Aze aze'egatu izupe, nezewe rehe we nuzapo kwaw heremimutar.

¹⁷Hezuru ipihe haw iro heremireko pe.

Herywyr ihuhuk wer herehe ume'e mehe wà.

¹⁸Te kwarera'i hereityk wà.

Hepu'àm mehe na'arewahy uze'eg urywahy
herehe wà.

19 Te hemyryparete wanupe hero kury.
Teko heremiamutar wera'u hereityk wà.

20 Xo hepir hekagwer rehe we upyta we ihewe.

Hereko wiwi haw zawaiw katu ihewe.

21 Hemyrypar wà, hepuhareko pe nehe.

Ta'e Tupàn ipo a'e xe, hekutuk arer romo hekon a'e
xe.

22 Màràzàwe tuwe pepurapo wer ikatu 'ym ma'e
rehe ihewe Tupàn ài.

Màràzàwe tuwe napepytu'u kwaw ma'erahy
ihewe ipuraraw kar ire.

Hemonokatu har wikuwe a'e

23 Aze mo amo umuapyk heze'eg pape rehe, ikatu
mo ihewe.

Ikatu mo heze'eg pape rehe imuapyk pyrer ihewe.

24 Aze mo umuapyk itaxu rehe ikaikair haw
itatàtà iapo pyrer pupe, ikatu mo ihewe.

Aze mo umuapyk ita rehe, ikatu mo ihewe.

25 Ta'e akwaw hekatu haw imume'u àràm hekuwe
haw ihe xe.

Iahykaw rehe ur putar xe ywy rehe hekatu haw
imume'u pà a'e nehe.

26 Hema'eahy haw uxi'uxi'u putar hepir paw rupi
a'e nehe.

Nezewe rehe we aexak putar Tupàn ko heretek-
wer pupe hereko mehe ihe nehe.

27 Aexak putar hereha pupe nehe.

Hereha wexak putar nehe.

Nuiko kwaw heremigwaw 'ym romo ihewe nehe.

Akwaw putar nehe.

Aputar tuwe a'e ma'e izeapo àwàm ihe.

28 — Nuruzapo kwaw ma'e newe ma'erahy ipur-araw kar pà, peze peiko.

— Ko iaiw haw herur arer wiko nepupe a'e, peze peiko.

29 Pekyze takihepuku wi nehe.

Tupàn uzepyk ikatu 'ym ma'e iapo arer wanehe a'e takihepuku pupe a'e.

Pekwaw ko ma'e nehe. Heta zaneremiapo kwer imume'u har. Heta zaneremiapo kwer hekuzaromo zanerehe uzepyk ma'e rà.m.

20

Zopar uze'eg mokoz haw rupi

20

¹ Zopar Nama pe har uze'eg putar a'e nehe kury.

² Izo, hemuzemumikahy kar pe ne.

A'e rupi awazar putar neze'eg newe na'arewahy nehe kury.

³ Urewe neze'egahy awer na'ikatu kwaw.

Nezewe rehe we akwaw iwazar haw imume'u haw.

Iaiw ma'e iapo har hurywete haw ipixika'i a'e

⁴ Erekwaw katu ko ma'e. Kwehe mehe arer we,

Teko ywy rehe waneko mehe arer we,

Nezewe wanekon wà.

⁵ Ikatu 'ym ma'e numumaw kwaw kwarahy tetea'u hurywete pà.

Aze ma'e ikatu izupe, upaw na'arewahy izuwi.

⁶ Aze iaiha katu ywak ài,

Aze iàkàg uzekok ywàkun rehe,

⁷ Nezewe rehe we upaw putar tuwe tanimuk ài nehe. Nukweraw kwaw nehe.

Ikwaw parer nukwaw kwaw izupe uzeapo ma'e
kwer wà.

⁸ Ukàzym putar puahu haw ài nehe.

Nuzawy kwaw puahu haw zàwenugar pyhaw har.

Ni amo nuexak wi kwaw wà nehe.

⁹ Ipyr wiko ma'e kwer

Nuexak wi pixik kwaw wà nehe.

¹⁰ Imunar teko hemetarer 'ym ma'e wanemetarer
rehe wikuwe mehe.

Ta'yr umzewyr putar wanemetarer wanupe wà
nehe.

¹¹ Hetekwer ipyahu ma'e ikàg ma'e uzeapo putar
ywyku'i romo nehe.

*Katu 'ymaw uzeapo puruzuka haw iaiw ma'e
romo*

¹² Ikatu 'ymaw hete katu ikatu 'ym ma'e pe.

Umim uwapeku iwy pe.

¹³ Omonokatu uzuru pupe.

Nezewe mehe umumaw a'e 'ar hete katu haw
ikwaw pà.

¹⁴ Na'e uwezyw ipy'a pe kury.

A'e pe uzeapo puruzuka haw iro ma'e romo.

¹⁵ Awa ikatu 'ym ma'e uhuhuk, temetarer amo
wanuwi wemipyhyk kwer imur pà wie wi.

Ta'e imunar hehe xe.

Tupàn wenuhem hie wi.

¹⁶ U'u puruzuka haw mozaiw izuru pe har.

A'e puruzuka haw uzuka i'u arer.

¹⁷ Tapi'ak kamykwer uwyryk yrykaw ài. Hàir
uwyryk nezewegatete no. Ikatu i'u mehe.

Ikatu 'ym ma'e nu'u kwaw nehe.

¹⁸ Weityk putar ma'e uma'ereko haw pupe wemi-
mono'og kwer nehe.

Hemetarer numurywete kar kwaw nehe.

¹⁹ Ta'e imunar hemetarer 'ym ma'e wanehe a'e xe.
Heharaz wanuwi.

Imunar amo wanehe wanàpuz pupe wixe pà no.
Nuzapo kwaw wàpuz uzeupe.

²⁰ Ma'e hemimono'og kwer ipo pe har numury-
wete kar pixik kwaw uzar.

Tuweharupi uputar amo. Na'e uputar amo no.

²¹ Tuweharupi hemetarer wera'u oho iko, aze up-
uner.

Nezewe rehe we hemetarer upaw putar izuwi
nehe.

²² Hemetarer katuahy ma'e romo heko mehe
hemetarer 'ym ma'e romo heko haw ur
putar izupe iàmàtyry'ym pà nehe.

Iaiw paw ipuhuz haw u'ar putar hehe paw rupi
nehe.

*Tupàn izepykaw u'ar putar ikatu 'ym ma'e
wanehe*

²³ Tuwe umynehem upy'a nehe.

Ta'e Tupàn umu'ar kar putar wekwahy haw hehe
nehe xe.

Tupàn umugyr kar putar wekwahy haw hehe
àmàn ài nehe.

²⁴ Aze uzepyro takihepuku wi nehe,

U'yw itazu morog wakwa katu ma'e ukutuk putar
nehe. Waxaw putar nehe.

²⁵ Ozo'ok putar u'yw ikupe wi wà nehe.

Huwykwer heny putar u'yw rehe nehe.

Ma'e wi ikyze haw wiko putar izar romo nehe.

²⁶ Amo ukauka putar hemimono'og kwer paw
rupi wà nehe.

Tata teko wanemimunya kwer 'ym umumaw putar a'e awa nehe.

Umumaw putar iànàm paw rupi wà nehe no.

²⁷ Ywak wexak kar putar ikatu 'ym ma'e wanemiapo kwer purupe nehe.

Ywy upu'àm putar wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e imume'u pà nehe no.

²⁸ Tupàn uzakook putar wekwahy haw wanehe nehe.

A'e 'ar mehe umumaw putar wanemetarer paw rupi nehe no.

²⁹ Nezewe haw Tupàn uzapo iaiw ma'e wanupe. Omonokatu agwer ma'e imono pà ikatu 'ym ma'e wanemiapo kwer hekuzaromo.

21

Izo wazar waze'eg wanupe kury

— Teko paw rupi ikatu ihewe wà, i'i wanupe

¹ Izo uze'eg putar a'e nehe kury.

² — Aze pezeapyaka katu heze'eg rehe nehe, Hemurywete kar putar pe azeharomoete nehe.

³ Heze'eg mehe peàro nehe.

Imumaw mehe pepuner herehe peze'eg ury-wahyhy haw rehe nehe.

⁴ Naze'eg zemueteahy kwaw teko wanehe.

A'e rupi naàrogatu kwaw ma'e.

⁵ Aze peme'e herehe nehe,

Pemono putar pepo pezuru pupe pepytuhegatu pà nehe.

⁶ Uzeapo ma'e kwer rehe hema'enukwaw mehe, Akyze katu ihe.

Heretekwer uryryryryz paw rupi.

Ikatu 'ym ma'e iapo har uzegar uzemaraz pà wà

⁷ Mârâzâwe tuwe ikatu 'ym ma'e wikuwe wiwi wà. Mârâzâwe tuwe hemetarer ma'e uhem utua'uhez haw pe wà.

⁸ Heta wana'yr wanupe wà. Heta wanemimino wanupe wà no.

Wiko izywyr watua'u mehe wà. Wexak waneko katu haw.

⁹ Nuzeapo kwaw ikatu 'ym ma'e wanàpuz me waànàm wanupe.

Tupàn nuzepyk kwaw wanehe.

¹⁰ Waneimaw tapi'ak imemyr katu tetea'u wà.

Wamemyr numàno kwaw uzexak kar mehe wà.

¹¹ Wana'yr uzàn àràpuhàràna'yr ài wà.

Opoopor urywete haw rehe wà.

¹² Uzegar uzemaraz pà wà. Umupu imupu pyr wà: iapu'a ma'e, wioràwiràn, xì'àm.

¹³ Ikatu 'ym ma'e umumaw ukwarahy temetarer tetea'u inuromo wà.

Umàno zeàmàtyry'ym 'ymaw rehe ma'erahy ipur-araw 'ym pà wà.

¹⁴ Uze'eg nezewe Tupàn pe wà. — Etyryk urewi nehe.

Na'urepurukwaw wer kwaw neze'eg rehe.

¹⁵ — Tupàn upuner wera'u ma'e, peze izupe. Mo romo hekon a'e.

Mârâzâwe tuwe urumuawate putar nehe. Aze uruze'eg izupe nehe, ma'e uzapo putar urewe nehe, i'i wà.

¹⁶ Ikatu 'ym ma'e uze'eg nezewe wà. — Uruma'ereko tetea'u ure. A'e rupi urereko haw ikatu, i'i wà.

Wama'enukwaw paw na'ikatu kwaw ihewe.

Tuwe ikatu 'ym ma'e upyhyk zepykaw nehe

17 Aze naxiputar kwaw tatainy, ximuwew. Màràn mehe Tupàn umuwew putar iaiw ma'e waneko haw wanuwi nehe.

Màràn haw amo u'ar iaiw haw pupe.

Aipo amo 'ar mehe Tupàn wikwahy ma'erahy ipuraw kar pà wanupe.

18 Ma'e 'ar mehe umuhàmuhàz ka'akyr ài wà. Ma'e 'ar mehe ywytu weraha ywyku'i kwer ài a'e.

Ma'e 'ar mehe Tupàn weraha ikatu 'ym ma'e nezewe a'e wà.

19 Tupàn uzepyk ikatu 'ym ma'e ta'yr wanehe a'e, Tu hemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo a'e, peze.

Aze mo uzepyk tu rehe, ikatu wera'u mo.

Nezewe mehe mo nuzapo wi kwaw a'e ma'e.

20 Tuwe Tupàn uzepyk ikatu 'ym ma'e iapo har rehe nehe. Tuwe nuzepyk kwaw amo rehe nehe.

Tuwe a'e ae upuraw Tupàn upuner wera'u ma'e ikwahy haw nehe.

21 Aze wiko umàno ma'e kwer romo, aze wiko umàno ma'e kwer wapyta haw pe oho ma'e kwer romo,

Aze iànàm wikuwe ma'e upuraw ma'erahy hekuzaromo wà nehe,

Nuzekaiw kwaw wanehe nehe.

22 Aipo amo upuner Tupàn upuner wera'u ma'e imu'e haw rehe amo ma'e rehe wà.

Te ywak rehe har wanemiapo kwer umume'u a'e. Uzepyk ikatu 'ym ma'e wanehe.

23 Amo awa wiko urywete pà wà. Ikatu 'ym ma'e nuzeapo kwaw wanupe.

Hemetarer katu umàno mehe wà.

24 Na'ima'eahy pixik kwaw wà. Tynehem ukàgaw pupe wà no.

25 Amo awa nuiko kwaw wazàwe wà. Ni pitài haw nahurywete kwaw wà.

Wapy'a tynehem iro haw pupe wamàno mehe wà.

26 Màràràrà umàno wà. Waànàm uzutym wanetekwer wà.

Merua'yr upyupyk wanetekwer wà.

Hemyrypar wà, peze'eg nahemurywete kar kwaw, i'i Izo umyrypar wanupe

27 Akwaw pema'enukwaw paw ihe.

— Ikatu 'ym ma'e iapo har, peze peiko ihewe.

28 Pepuranu pezehezehe.

— Ma'e pe oho a'e awa upuner ma'e hàpuz.

Wiko ikatu 'ym ma'e iapoapo pà a'e, peze peiko.

29 Aipo napeze'eg pixik kwaw teko wata ma'e wanupe.

Aipo napeinu pixik kwaw wama'emume'u haw.

30 Nezewe i'i a'e teko wà. — Tupàn ikwahy mehe teko wanehe izepyk mehe,

Awa ikatu 'ym ma'e uzepyro izuwi wà.

31 Ni amo numume'u kwaw wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wà.

Ni amo numekuzar kar kwaw wanemiapo kwer wanupe wà.

32 Iànàm weraha hetekwer tewypaw pe wà.

Omonokatu hetekwer itymaw ikatu ma'e pupe wà.

33 Teko tetea'u oho tywypaw pe hetekwer heraha har wanupi wà.

Te ywy hetekwer imimaw ipiruahy a'e.

³⁴ Hemyrypar wà, peze'eg nahemurywete kar kwaw. Penemu'em peze'eg mehe.

ZEMUGETA HAW NA'IRUZ HAW

22

22-27

Eripaz uze'eg na'iruz haw rupi

22

Erezapo ikatu 'ym ma'e tetea'u ne, i'i Izo pe a'e

¹ Eripaz Temà ywy rehe har uze'eg putar a'e nehe kury.

² Aipo amo teko upuner Tupàn ipytywà haw rehe. Te ma'e kwaw katu har,

Aipo upuner ma'e iapo haw rehe izupe.

³ Aipo Tupàn upuner wera'u ma'e ipurukwaw wer imunar 'ym ma'e romo nereko haw rehe.

Aze nekatu ma'e paw iapo mehe nehe, aipo nekatu putar izupe nehe.

⁴ Nerenož putar nerehe uzepyk pà nehe. Eremuwete katu Tupàn hehe nezeruze'eg pà.

— Izo hemuwete katu a'e, a'e rupi ainož putar hemiapo kwer imume'u pà nehe, hehe hezepyk pà nehe, ni'i kwaw Tupàn uzeupe.

⁵ Nerenož putar a'e nehe, ta'e erezapo ikatu 'ym ma'e tetea'u ne xe.

Teko nupuner kwaw nekatu 'ym awer ipapar haw rehe wà.

⁶ Kwehe mehe, aze amo neywy rehe har wenož temetarer newe wà,

— Ezar nekamir hepo pe hekuzaromo nehe.
Heremetarer imuzewyr mehe amono wi
putar newe nehe, ere wanupe.

Wiko ikamir 'ym ma'e romo a'e 'ar mehe wà.

⁷ Neremono kwaw 'y teko ikene'o ma'e wanupe.

Neremono kwaw temi'u teko ima'uhez ma'e
wanupe.

⁸ Ereiko tuwihaw romo.

A'e rupi erepuner ko ywy izar romo nereko haw
rehe.

⁹ Nemunar tu 'ym ma'e wama'e rehe.

Nerepytywà pixik kwaw imen umàno ma'e kwer
ne wà.

¹⁰ A'e rupi ikatu 'ym ma'e umàmàn neywyr kury.

Na'arewahy nekyze haw wiko nezar romo no.

¹¹ Uhua'u ipytunahy haw. A'e rupi nerexak kwaw
ma'e.

'Y tyhu ma'e uwyrykahy ma'e zàwenugar nereraha
iko.

Aipo neata wer ikatu 'ym ma'e wanape rupi

¹² Tupàn wiko ywate ywak rehe a'e.

Zahytata upyta ywate a'e wà no.

Nezewe rehe we Tupàn ume'e uzewy pe wanexak
pà.

¹³ Nezewe rehe we erepuranu iko. — Aipo Tupàn
ukwaw amo ma'e a'e, ere iko. Ywàkun upyta
zane'aromo.

Tupàn upyta ywàkun i'aromo a'e.

Aze ru'u nupuner kwaw zaneremiapo kwer
imume'u haw rehe, ere iko.

¹⁴ Izo, — Ywàkun iànàm ma'e nazanerexak kar
kwaw Tupàn pe a'e wà,

Ywak rupi iata mehe a'e wà, ere iko aipo.

15 Aipo neata wer ikatu 'ym ma'e wanape rupi.

Kwehe wata pe ikatu 'ym ma'e rupi wà.

16 Umàno na'arewahy wà.

Wiko 'y uwyrykahy ma'e hemiraha kwer
zàwenugar romo wà.

17 Uze'eg nezewe Tupàn pe wà.

— Etyryk urewi nehe, i'i izupe wà.

— Ma'e ikatu ma'e Tupàn upuner wera'u ma'e
upuner iapo haw rehe zaneuwe a'e,

I'i uzeupeupe wà.

18 Tupàn a'e, a'e ae umynehem ikatu 'ym ma'e iapo
har wanàpuz ikatu ma'e tetea'u pupe a'e.

Nezewe rehe we nahema'enukwaw wer kwaw
wazàwe ihe.

19 Teko imunar 'ym ma'e hurywete wà.

Ikatu ma'e upuka wà.

20 Upuka hemetarer katu ma'e wama'e ipaw mehe
wà,

Ikurer tata pupe ikaz mehe wà.

Ezapo ikatu haw Tupàn rehe

21 Izo, ezemuawyze kar Tupàn pe nehe.

Epytu'u iàmàtyry'yamar ài nereko re nehe.

Nezewe mehe umur putar ikatu ma'e tetea'u newe
a'e nehe.

22 Tuwe Tupàn nemu'e nehe.

Emonokatu ize'eg nepy'a pupe nehe.

23 Aze erezewyr Tupàn upuner wera'u ma'e pe
nehe, aze ereiko ikàg 'ym ma'e romo hen-
ataromo nehe,

Aze eremumaw ikatu 'ymaw neràpuz me har
nehe,

- 24 Aze or ikatu wera'u ma'e na'ikatu kwaw newe nehe, aze nuzawy kwaw ywy imuku'i pyrer newe nehe,
Aze nuzawy kwaw ita'i yrykaw izywyr har newe nehe,
- 25 A'e mehe Tupàn upuner wera'u ma'e wiko putar or ikatuahy ma'e ài newe nehe.
Nuzawy kwaw parat hekuzar katu wera'u ma'e newe nehe no.
- 26 Wiko putar nerurywete haw romo nehe.
Erepuuner putar hehe neme'e haw rehe nehe, hehe nezeruzar haw rehe nehe.
- 27 Nerenu putar neze'eg mehe a'e nehe.
Eremono putar neremimume'u kwer izupe nehe no.
- 28 Neremiapo paw ikatu putar nehe.
Tatainy uhyape katu putar nerape rehe nehe.
- 29 Tupàn umuezywa'u wiko wera'u ma'e wà.
Upyro ikàg 'ym ma'e wà.
- 30 Nepyro putar a'e nehe no, aze ereiko ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar romo nehe,
Aze nekatu ma'e paw iapo mehe nehe.

23

*Uwazar Izo waze'eg wanupe
23-24*

Hepurukwaw wer Tupàn hexakaw rehe, i'i

¹ Izo uze'eg putar a'e nehe kury.

- ² Ihewe uzeapo ma'e kwer iro ihewe a'e rihi.
Amume'u Tupàn hemiapo kwer ikatu 'ymaw ihe no.
Napuner kwaw hekuhem ire hepytu'u haw rehe.

³ Hepurukwaw wer hexakaw rehe.
Ma'e pe aexak putar nehe. Heho wer zepe heko
haw pe.

⁴ A'e mehe mo amume'u mo hekatu haw izupe.
Amume'u mo heremiapo kwer paw ikatu haw
izupe.

⁵ Hepurukwaw wer mo ihewe hemimume'u ràm
rehe,

Heze'eg ihewe hemiwazar ràm rehe no.

⁶ Aipo Tupàn weityk mo upuner haw paw hekuty.
Nan. Herenu mo azeharomoete a'e.

⁷ Aiko awa imunar 'ym ma'e romo ihe.

Apuner mo hekatu haw imume'u haw rehe izupe.
Nezewe mehe – Ikatu ma'e romo ereiko ne, i'i mo
ihewe azeharomoete.

Aekar Tupàn ihe

⁸ Aekar kwarahy heixe haw kuty.^r Tupàn nuiko
kwaw a'e pe.

Naexak kwaw kwarahy ihemaw kuty^r no.

⁹ Naexak kwaw ma'e iapo mehe kwarahy heixe
haw awyze har kuty^r.

Naexak kwaw kwarahy ihemaw awyze har kuty^r
izeàmim mehe no.

¹⁰ Nezewe rehe we Tupàn ukwaw heata haw
pitàitàigatu a'e.

Aze heragaw nehe, – Heko haw nuzawy kwaw or
ikatuahy ma'e, i'i putar ihewe nehe.

¹¹ Ata pe ihewe hemixak kar rupi ihe.

Napiza kwaw izuwi.

¹² Aruzar Tupàn hemiapo kar.

Azapo hemimutar tuweharupi.

Nazapo kwaw heremimutar.

Tupàn uzapo wemiapo putar haw uze'eg awer rupi a'e

¹³ Tupàn uzapo wemimutar a'e.

Aze ipurapo wer ma'e rehe,

Ni amo nupuner kwaw imupytu'u kar haw rehe wà.

¹⁴ Umume'u ma'e ihewe wemiapo rà'm a'e. Umumaw putar a'e ma'e iapo haw nehe.

Uzapo putar amo wemimume'u kwer paw rupi katete nehe no.

¹⁵ A'e rupi hekàgaw uhem ihewi henataromo hereko mehe.

A'e ma'e rehe hema'enukwaw mehe akyzeahy.

¹⁶⁻¹⁷ Ipytunaw hemuigo kar hehàpyhà 'ym ma'e zàwenugar romo. Ipytunaw nahemukyze kar kwaw.

Tupàn upuner wera'u ma'e umur hekyze haw herehe.

24

Ikatu 'ym ma'e imunar ma'e rehe wà

¹ Màràzàwe tuwe Tupàn upuner wera'u ma'e numume'u kwaw teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e imume'u àwàm 'ar.

Màràzàwe tuwe numume'u kwaw wemiruze'eg wanemiapo kwer imume'u àwàm 'ar.

² Heta awa ita ywyzaw hexak kar haw imunyrykar wà.

Nezewe umuhua'u uivy wà.

Imunar amo heimaw àràpuhàràna'yr wanehe, weimaw wainuromo wamono pà wà.

³ Weraha zumen kwarer tu 'ym ma'e wanuwi wà.

Uppyhyk tapi'ak kuzà imen umàno ma'e kwer
waneimaw wà, aze a'e kuzà unewer
temetarer rehe wanupe wà.

⁴ Imunar hemetarer 'ym ma'e wama'e rehe wà.
Ma'e hereko har 'ym uzàn wanuwi uzeàmim pà wà.

*Ikatu 'ym ma'e upuraraw kar ma'erahy
temetarer 'ym ma'e wanupe*

⁵ Hemetarer 'ym ma'e
Wata ywyxiguhu rehe zumen hehaite ma'e ài wà,
Uwa'yr wanemi'u ràm hekar pà wà.

⁶ Naheta kwaw ma'e hemetarer 'ym ma'e
wanupe. A'e rupi uma'ereko ikatu 'ym
ma'e wanemi'u ràm imono'og pà wà.

Uppyhyk uwa wanupe wà.

⁷ Pyhaw tuwixàg mehe naheta kwaw zewà naw
wanupe.

Naheta kwaw tuwixàgaw wi wazemuaku haw
wanupe.

⁸ Ywytyruhu rehe wata mehe àmàn umuàkymahy
wà.

Wekar àmàn wi uzeàmimaw itahu iwype wà.

⁹ Iaiw ma'e uppyhyk kwarera'i tu 'ym ma'e
uma'ereko e ma'e romo wamuigo kar pà
wà.

Aze ma'e hereko 'ymar unewer temetarer a'e
iaiw ma'e wanupe wà, uppyhyk wana'yr
wemetarer hekuzaromo wà, uma'ereko e
ma'e romo wamuigo kar pà wà.

¹⁰ Hemetarer 'ym ma'e wata waiko kwe rupi
ukamir 'ym pà wà.

Upaw etea'i wama'e wanuwi. Uzuhez arozràn
ipo'o haw rehe uma'ereko mehe wà.

11 Weruwaruwak ita iapu'a ma'e ikawer iàmi
pà uri wi wà, ikatu 'ym ma'e wanupe
uma'ereko pà wà.

Uypyropyrog uwà rehe tykwer iàmi pà wanupe no.
Umàno uwi'u 'ymaw wi uma'ereko mehe wà.

12 Ikutuk pyrer ikixi pyrer umàno etea'i ma'e wà,
uhapukaz tawhu pupe wà.

— Urepytywà pe nehe, i'i wà.

Nezewe rehe we Tupàn nuenu kwaw wà.

*Iaiw ma'e wà, upuruzuka ma'e wà, wemireko
'ym puhe oho ma'e wà, imunar ma'e wà*

13 Iaiw ma'e na'ikatuwawahy kwaw tatainy rehe
wà.

Wape nànan wata mehe ma'e paw iapo mehe
nuputar kwaw tatainy wà.

14 Upuruzuka ma'e upu'àm izi'itahy hemetarer
'ym ma'e izuka pà.

Pyhaw wiko imunar ma'e romo.

15 Wemireko 'ym puhe oho ma'e ràmm uwàro ipytu-
naw. Umim uwa.

Nezewe mehe ni amo nuexak kwaw huwa wà.

16 Imunar ma'e wixe amo hàpuz pupe pyhaw wà.

Nuhem kwaw wata pà 'aromo wà.

Ta'e tatainy na'ikatu kwaw wanupe xe.

17 Ukyze tatainy 'aromo har wi wà.

Ipytunaw numukyzeahy kar kwaw wà.

*Zopar uze'eg na'iruz haw rupi
24:18-25*

*Tupàn uzepyk putar ikatu 'ym ma'e iapo har
wanehe nehe*

18 Zopar uze'eg putar a'e nehe kury.

'Y uwyrykahy ma'e weraha awa ikatu 'ym ma'e a'e.
 Tupàn omono uze'egaiw iziwy rehe.
 Nuzewyr kwaw oko pe ma'ywa tyw pe uma'ereko
 pà.

19 'Yxig huwixàgahy ma'e typyràn kwarahy mehe
 haku mehe.

Nezewegatete ikatu 'ym ma'e iapo har ukàzym
 putar ywy wikuwe ma'e waneko haw wi
 nehe no.

20 Te ihy na'ima'enukwaw kwaw hehe.

Merua'yr u'u ho'o kwer wà. Ikatu wanupe i'u
 mehe.

Teko paw heharaz izuwi wà.

Tupàn umumaw ikatu 'ym ma'e iapo har ywyr
 u'ar ma'e wer ài.

21 Agwer ma'e uzeapo izupe a'e, ta'e nupytywà
 pixik kwaw kuzà imen umàno ma'e kwer
 a'e wà xe.

Nupuhareko kwaw kuzà umemyr haw rehe up-
 uner 'ym ma'e wà no.

22 Tupàn umumaw ikatu 'ym ma'e upuner haw
 pupe wà.

Uzapo ma'e a'e iaiw ma'e waneko haw imumaw
 pà.

23 Tupàn umuigo kar wà, ikatu 'ymaw imunyryk
 kar pà wanuwi wà.

Nezewe rehe we ume'egatu wanehe.

24 Iaiw ma'e umumaw amo 'ar hemetarer katu
 ma'e romo wà.

Na'arewahy uxinig ka'api'i ài wà.

Nuzawy kwaw arozhàn haryw imonohok pyrer
 wà.

25 — Nan kwaw nezewe, aipo amo upuner u'e haw rehe wà. — Neremume'u kwaw ze'eg azeharomoete har,
Aipo amo upuner u'e haw rehe ihewe wà.

25

Minaz uze'eg na'iruz haw rupi kury
25:1-6

Aipo amo teko wiko kateteahy Tupàn huwarupi

¹ Minaz uze'eg putar a'e nehe kury.

² Tupàn upuner katu a'e. Tuwe teko ukyze izuwi wà nehe.

Omono zeàmàtyry'ym 'ymaw ywak rehe.

³ Aipo amo upapar heko haw pe har wà. Tupàn hatainy uhyape katu teko nànan a'e.

Aipo heta amo teko izuwi uzeàmim ma'e wà.

⁴ Aipo amo upuner ikatu ma'e romo weko haw rehe Tupàn henataromo wà.

Aipo amo teko umàno ma'e ràmm upuner zepykaw wi uzepyro haw rehe wà.

⁵ — Zahy nuhyape katu kwaw, i'i Tupàn.

— Heta ikatu 'ymaw zahytata wanehe, i'i.

⁶ Ma'e za'e putar teko wanupe. Nuzawy kwaw meru wà. Nuzawy kwaw amirikur Tupàn henataromo wà.

Màràzàwe tuwe mo uzekaiw wanehe.

26

Izo uwazar Minaz ize'eg izupe
26:1-4

¹ Izo uze'eg putar a'e nehe kury.

2 Minaz, nahekàg kwaw ihe. Naheta kwaw
hekàgaw ihewe kury.

Hepytywàgatu pe iko ne. Hemurywete katu kar pe
iko no.

3 Erekwaw katu pureruze'egatu haw.

Eremumaw putar nema'ekwaw paw hemu'e
mehe nehe.

4 Mo nepytywà a'e ze'eg imume'u mehe.

Mo nemuze'eg kar nezewe.

*Minaz uze'eg wiwi na'iruz haw rupi
26:5-14*

Tupàn ipuner haw uhua'u haw

5 Minaz uze'eg putar kury. — Umàno ma'e kwer
uryryryryz ukyze haw rehe

'y ywy iwy pe har pupe wiko mehe wà.

6 Umàno ma'e kwer wapyta haw uzewàpytymawok
Tupàn henataromo.

Naheta kwaw ipykaw. Upuner wызài a'e pe
uzeapo ma'e hexakaw rehe.

7 Tupàn upupirar ywak ma'e heta 'ymaw i'aromo.

Umupyta kar ywy ma'e heta 'ymaw i'aromo no.

8 Upyhyk 'y ywàkun pupe.

'Y numu'i kwaw ywàkun ipuhuz haw pupe.

9 Umim zahy huwa huwahu mehe,

Ywàkun ipupirar pà i'aromo.

10 Tupàn umuapyk iapu'a ma'e yryhu mytepe a'e,

Tatainy imunyryk kar pà ipytunaw wi a'e.

11 Aze uze'egahy ywak izyta wanupe,

Izyta ukyze uryryryryz pà wà.

12 Tupàn wiko yryhu izar romo upuner haw rupi.

Uma'ekwaw katu haw pupe wiko àzàg Haaw her
ma'e izar romo no.

¹³ Izupy haw pupe Tupàn umukatu ywak.

Mozuhu uzàn izuwi. Opo pupe uzuka a'e moz.

¹⁴ Tupàn upuner ma'e tetea'u iapo haw rehe, wuzàì ikàg ma'e iapo haw rehe.

Xo màràn zo amume'u kwez xe peme.

Mo upuner ipuner haw uhua'u haw ikwaw paw rehe wà.

27

*Uwazar Izo ize'eg izupe
27:1-12*

Nazapo kwaw ikatu 'ym ma'e ihe, i'i Izo a'e

¹ Izo uze'eg putar a'e nehe kury.

² Amume'uahy putar ko ma'e Tupàn upuner wera'u ma'e her rehe ihe kury.

Na'ipurumume'u wer kwaw hekatu haw rehe a'e. Umynehem hepy'a iro haw pupe.

³ Ukàgaw ihewe imur mehe we, Hemupytuhem kar a'e,

⁴ Hezuru numume'u pixik kwaw ikatu 'ym ma'e nehe.

Heapeku numume'u pixik kwaw temu'emaw nehe.

⁵ — Pemume'u ikatu 'ym ma'e heremiapo kwer nehe, ta'e azapo tuwe ikatu 'ym ma'e ihe xe, na'e pixik kwaw peme nehe.

— Nazapo kwaw ikatu 'ym ma'e ihe, a'e putar herekuwe mehe we nehe.

⁶ Namume'u kwaw amo ma'e nehe. — Heremiapo kwer ikatu, a'e putar hepytu'u 'ym pà nehe. Akwaw hekatu haw.

– Erezapo ikatu 'ym ma'e ne, na'e pixik kwaw hezeupe.

Tuwe Tupàn uzepyk heàmàtyry'ymar wanehe nehe

⁷ Hekatu 'ymaw imume'u har paw wà,

Heàmàtyry'ymar paw wà,

Tuwe Tupàn uzepyk wanehe ikatu 'ym ma'e ài nehe, iaiw ma'e ài nehe.

⁸ Tupàn o'ok putar hehe uzeruzar 'ym ma'e waneko haw wanuwi nehe.

Ma'e wàro putar i'ok ire wà nehe.

⁹ Aze waneko haw zawaiw katu wanupe nehe,

Tupàn nuenu kwaw wanehapukaz mehe wà nehe.

¹⁰ Ta'e Tupàn nuiko kwaw wamurywete kar har romo a'e xe.

Nuze'eg pixik kwaw upuner wera'u ma'e pe a'e wà.

¹¹ Apumu'e putar Tupàn ipuner haw uhua'u haw rehe nehe.

Amume'u putar upuner wera'u ma'e hemiapo rà m peme nehe.

¹² Nan. Namume'u kwaw nehe, ta'e pexak a'e ma'e paw rupi xe.

Màràzàwe tuwe pepyta xe iranaiw ma'e ài peze'eg pà.

*Zopar uze'eg 4 haw rupi a'e
27:13-23*

Tupàn uzepyk ikatu 'ym ma'e iapo har wanehe

¹³ Amume'u putar Tupàn upuner wera'u ma'e hemiapo peme nehe kury.

Uzepyk awa ikatu 'ym ma'e wanehe a'e, upu-ruzuka ma'e wanehe a'e no.

¹⁴ Wana'yr ima'uhez putar wà nehe.

Aze heta tetea'u wana'yr wà,
 Nezewe rehe we umàno putar zeàmàtry'y'mawhu
 pe wà nehe.

15 Ipaw ire wikuwe wiwi ma'e umàno putar
 uma'eahy pà wà nehe.

Wanemireko kwer nuzai'o kwaw wanehe wà
 nehe.

16 Iaiw ma'e upuner parat tetea'u imono'ogaw
 rehe nehe.

Upuner putar kamir tetea'u ipyhykaw wà nehe.
 Upuner putar ma'e tetea'u imono'ogaw
 rehe uzeupe azeharomoete nehe.

17 Amo 'ar mehe amo teko ikatu ma'e umunehew
 putar a'e kamir a'e wà nehe.

Amo awa imunar 'ym ma'e wiko putar a'e parat
 izar romo wà nehe no.

18 Aze awa ikatu 'ym ma'e uzapo wàpuz nehe,
 Na'arewahy u'ar putar nehe. Nuzawy kwaw zanu
 kyhaw. Upaw tàrityka'i.

Ko rehe uzekaiw ma'e uzapo tàpuzràn uker haw
 romo ko pe. Upaw na'arewahy. Tàpuz
 awa ikatu 'ym ma'e hemiapo kwer nuzawy
 kwaw agwer tàpuzràn.

19 Awa ikatu 'ym ma'e oho uker haw rehe
 hemetarer katu ma'e romo.

Noho wi kwaw nezewe nehe.
 Ume'e mehe nuexak kwaw wemetarer, ta'e oho
 izuwi xe.

20 Ikyzeahy haw nuzawy kwaw 'y ko imimar. Typy
 haw wà. Upyk putar imumaw pà.

Pyhaw ywytuaiw àmàn inuromo har omomor
 putar muitea'u nehe.

21 Ywytuaiw kwarahy heixe haw wi ur ma'e
 O'ok putar a'e awa hàpuz wi nehe.

22 Na'arewahy ur putar ikutyr ipuhareko 'ym pà.
Uzapo ma'e tetea'u uzepyro pà ywytu wi.

23 Awa uzàn a'e. Ywytu utymyze'eg a'e no.
Umukyze katu kar ukàgaw ma'e ikaika haw
pupe.

28

Uze'egatu ma'e kwaw katu haw rehe

28

1 Teko uhàwykàz amo ywy rehe parat henuhem pà
wà.

Teko umupyràn itazu or ikatu 'ymaw henuhem pà
izuwi wà.

2 Wenuhem ita per ywy wi wà no.

Umupyràn ita itazu komiri henuhem pà izuwi wà
no.

3 Ihàwykàz mehe weraha tatainy ywy kwar pupe
wà.

Wekar ita hekuzar katu ma'e ywykwar ohoete
ma'e pupe wà no.

Ipytunahy haw pupe wekar ita wà.

4 Muite tawhu wi wanekon wà.

Ni amo noho kwaw a'e pe wà.

Uhàwykàz ywy ita hekuzar katu ma'e hekar pà wà.

A'e zutyka'i uma'ereko a'e pe wà.

Uzaiko a'e pe uwauwak pà wà, ko rupi wà, kwe
rupi wà.

5 Wa'aromo arozràn hezuz ywy rehe.

Iwy pe ywy uzekazeka uzemu'imu'i pà.

6 Heta ita hekuzar katu ma'e xapir her ma'e a'e
itahu pupe.

Teko wexak or ywyku'i inuinuromo wà no.

7 Wiràhu nuexak kwaw pe ywykwar piar wà.

Kàkà nukwaw kwaw wà no.

8 Zàwàruhu iriàw wà, amo miar ipuruzukaiwahy
ma'e wà no,

Nuwezyw pixik kwaw a'e pe rupi wà.

9 Awa uhàwykàz ita tâtàahy ma'e wà.

Uzaikaw ywytyruhu ywy rehe imumew pà wà.

10 Uhàwykàz itakwar iapo pà wà.

Wekar wuzàì ita hekuzar katu ma'e ihàwykàz
mehe wà.

11 Uhàwykàz oho wiko wà, te uhem ytyzuzàmaw
yryhu kutyr uwyryk ma'e pe wà.

Werur a'e imim pyrer tatainy haw pe wà.

Ma'e kwaw katu haw ikatuahy haw

12 Nezewe rehe we nuexak kwaw ma'e kwaw katu
haw wà.

Ma'e pe wexak putar wà nehe. Ma'e pe ma'e kwaw
paw hekon a'e.

13 Teko nukwaw kwaw ma'e kwaw katu haw ikatu
haw wà.

Nuexak kwaw ko ywy rehe wà.

14 Yryhu uhua'u ma'e uze'eg nezewe a'e. — Nuiko
kwaw xe a'e, i'i a'e.

Yryhu uze'eg nezewe a'e no. — Nuiko kwaw xe a'e,
i'i a'e no.

15 Ikatu wera'u or wi a'e.

Teko numekuzar kwaw parat hekuzarer rehe wà
nehe.

16 Aze teko omono'og or ikatu wera'u ma'e wà,
nezewe rehe we nupuner kwaw ma'e
kwaw katu haw ime'eg kar haw rehe wà.

Aze omono'og ita hekuzar katu ma'e wà: agata
her ma'e, xapir her ma'e, nezewe rehe we
nupuner kwaw ime'eg kar haw rehe wà.

17 Ikatu wera'u or wi. Ikatu wera'u ita hekuzar
ma'e wi no.

Teko nupuner kwaw ime'eg kar haw rehe ita hekuzar katu ma'e pupe wà, ni or ikatuahy ma'e wà.

18 Ita koraw her ma'e nahekuzar katu kwaw. Ita kiritaw nahekuzar katu kwaw no.

Teko nupuner kwaw ma'e kwaw katu haw ime'eg kar haw rehe a'e ita pupe wà. Ikatu wera'u ita perura her ma'e wi.

19 Ikatu wera'u ita topaz her ma'e Exio ywy rehe har wi.

Ikatu wera'u or ikatuahy wera'u ma'e wi no.

Tupàn zo ukwaw ma'e kwaw katu haw heta haw a'e

20 Ma'e kwaw katu haw a'e, ma'e wi tur a'e.

Ma'e pe hekon.

21 Ni amo wikuwe ma'e nupuner kwaw hexakaw rehe wà.

Ni wiràmiri ywak rehe uwewe ma'e wà.

22 Purumumaw paw a'e, màno haw a'e no,

Nezewe uze'eg izupe wà. — Nuruexak kwaw ure.

Xo imume'u haw zo uruenu, i'i wà.

23 Xo Tupàn zo ukwaw izupe uhemaw.

Xo a'e zo ukwaw ipyta haw.

24 Ta'e wexak ywy multe wera'u har a'e xe.

Wexak ma'e ko ywy rehe uzeapo ma'e paw rupi katete a'e no.

25 Tupàn omono wakàgaw ywytu wanupe.

Omono uhua'u haw yryhu pe no.

26 Umume'u àmàn ikyr àwàm.

Wexak kar ywytu àmàn inuromo har iho àwàm izupe no.

27 A'e 'ar mehe wexak ma'e kwaw katu haw a'e.

Ikatu izupe.

28 Na'e uze'eg teko wanupe.

– Aze peneko wer ma'e kwaw katu har romo nehe, pekyze pezar wi nehe.

Aze pepurukwaw katu wer ma'e rehe nehe, petyryk ikatu 'ymaw wi nehe no, i'i wanupe.

IZO UZE'EG IAHYKAW RUPI A'E KURY

29

29-31

Uhyape Tupàn herape ihewe

¹ Izo uze'eg putar a'e nehe kury.

² Aze mo apuner hezewyr haw rehe hereko awer pe.

Tupàn uzekaiw katu herehe a'e 'ar mehe.

³ A'e 'ar rehe Tupàn wexak kar herape ràm ihewe. Nuzawy kwaw tatainy ihewe.

A'e rupi apuner ipytun mehe heata haw rehe.

⁴ A'e 'ar rehe hekàg hema'eahy 'ym pà. Tupàn wiko hemyrypar romo a'e.

Hemyrypar romo heko haw wiko heràpuz rehe uzekaiw katu ma'e romo.

⁵ Tupàn upuner wera'u ma'e wiko herehe we a'e.

Hera'yr wiko heywyr wà.

⁶ Heta tapi'ak kamykwer heràpuz me tuweharupi. Uhyk urewe.

Heta ma'e ikawer uri ita wamyter pe hezuz ma'e kwer wi henuhem pyrer no.

⁷ Tàmuz wazemono'ogaw pe heho mehe,

Apyk tenà'æg wamYTEPE.

⁸ Kwàkwàmò uwàpytymawok heho àwàm herexak mehe wà.

Tua'uhez ma'e upu'àm herexak mehe wà no.
 9 Teko ikàg wera'u ma'e upytu'u uze'eg ire wà.
 Nuze'eg kwaw ta'e akwaw wanuwake ihe xe.
 10 Tuwihaw upytu'u uze'eg ire wà no.
 Numume'u kwaw amo ma'e wà.

Aiko hemetarer 'ym ma'e wanu, i'i

11 Heze'eg henu arer umume'u heze'eg awer ikatu
 haw ihewe wà.
 Herexak arer uze'egatu herehe wà no.
 12 Ta'e apytywà hemetarer 'ym ma'e ihe wà xe, aze
 wenz upytywà haw ihewe wà.
 Azekaiw katu tu 'ym ma'e wanehe no, aze naheta
 kwaw wanehe uzekaiw ma'e.
 13 Teko ma'e hereko 'ymar umur uze'egatu herehe
 wà.
 Kuzà imen umàno ma'e kwer hurywete wà, ta'e
 apytywà ihe wà xe.
 14 Hekatu haw ihe, hemunar 'ymaw ihe no,
 amunehew kamir ài ihe.
 Nuzawy kwaw hekamir tuweharupi har ihewe.
 15 Aiko teha romo hehàpyhà 'ym ma'e wanupe.
 Aiko pe romo wata 'ym ma'e wanupe no.
 16 Aiko hemetarer 'ym ma'e wanu romo.
 Aiko amo ywy rehe arer wapyro har romo no.
 17 Amumaw imunar ma'e wapuner haw.
 Apyro wanemipyhyk kwer wà no, wapoàpe wi wà
 no.

Teko paw uzeapyaka katu herehe wà

18 Nezewe aze'eg hezeupe. — Amumaw putar
 kwarahy tetea'u ihe nehe.
 Àmàno putar heràpuz me katu haw inuromo nehe.
 19 Aiko putar ywya ài ihe nehe, hapo 'y pe uhem
 ma'e ài nehe.

Tuweharupi zuwiri umuàkym ywyrà pyhaw. Aiko ywyrà zàwe ihe.

²⁰ Teko paw uze'egatu herehe wà. Nuexak kwaw katu 'ymaw herehe wà. Tuweharupi hekàg putar nehe.

Hepuruapo wer ma'e tetea'u rehe nehe, a'e heze-
upe a'e mehe.

²¹ Teko paw ume'e herehe wà.

Wenu hepureruze'egaw uze'eg 'ym pà wà.

²² — Neremu'em, ni'i kwaw ni pitài teko heze'eg pawire wà.

Heze'eg wixe waàkàg pupe.

Nuzawy kwaw 'y ywyxiguhu rehe upiripirik ma'e.

²³ Teko wàrogatu àmàn kwarahy haku mehe wà.

Nezewegatete paw rupi wàrogatu heze'eg wà.

²⁴ Àro kar ma'e ma'e hàro 'ymar wanupe ihe.

Herurywete ihe, a'e rupi heruwa umukàg kar teko wà.

²⁵ Aiko wanuwihaw ài.

Aiko tuwihaw teko wanemiapo rà m imume'u har ài.

Aiko tuwihawete zauxiapekwer wanenataromo har ài wanupe no.

Ma'erahy ipuraraw mehe amurywete kar ihe wà.

30

*Akwez teko uze'eg urywahy herehe
heàmàtyry'ym pà wà*

¹ Ko 'ar rehe awa ihewi ipyahu wera'u ma'e upuka herehe wà.

Wanu na'ikatu kwaw wà.

Namono kwaw a'e teko ni hereimaw zawar
wainuromo ihe wà, zawar àràpuhàràn wa-
mono'ogar wainuromo ihe wà.

² Wazywa ikàgaw na'ikatu kwaw ihewe.
Awa iagaiwahy ma'e romo wanekon wà.

³ Na'ikàg kwaw ta'e umumaw 'ar tetea'u umai'u
'ym pà wà, ma'e hereko 'ym pà wà.

Pyhaw ywyxiguhu rehe multe teko wanuwi, uxi'u
ma'e hapo uxinig ma'e i'u pà wà.

⁴ Upyhyk ka'akyr wà, ywyrà pekwer wà no,
U'u ma'e hapo ikatu 'ym ma'e wà.

⁵ Teko omono kar a'e awa umyter wi wà.

Uhapukaz wanupe wamuhem kar pà imunar
ma'e zàwenugar ài wà.

⁶ Upyta yrykaw typawer pe wà.

Wiko itakwaruhu pupe wà, ita inuromo wà.

⁷ Uze'eg miar ài ka'akyr inuromo wà.

Uzemono'og xu iwy pe wà.

⁸ Teko ikatu 'ym ma'e wà. Teko her 'ym ma'e wà.

Teko omono kar uiwy wi wà.

⁹ Ko 'ar rehe a'e teko ur herehe uze'eg urywahyahy
pà wà.

Upuka herehe wà.

¹⁰ Ihuhuk wer herehe ume'e mehe wà.

Te uzeymon heruwa rehe wà.

¹¹ Tupàn wenuhem hekàgaw ihewi. Ikàg 'ym ma'e
romo heapo.

A'e rupi a'e teko wikwahy ihewe wà, ikatu 'ym
ma'e iapo pà ihewe wà.

¹² A'e teko iaiw ma'e heàmàtyry'ym wà.

Hemuzàn kar wà, uzeagaw hemumaw pà wà.

¹³ Nahemuhem kar kwaw uzewi wà. Uzeagaw
hemumaw pà wà.

Ni amo numupytu'u kar kwaw wazeagaw ire wà.

¹⁴ Wixe pàrirogawtàtà ikwar rupi wà.

Tàpuz heityk pyrer myter pe uzemomor pà hekutywà.

¹⁵ Akyzeahy tuwe ihe.

Ywytuhu weraha ka'akyr uxinig ma'e multe a'e. Nezewegatete weraha hekàgaw multe ihewi wà no.

Ywàkun ukàzym na'arewahy. Nezewegatete heremetarer upaw ihewi no.

Erezepyk herehe, i'i a'e

¹⁶ Naherekuwe wer kwaw ihe kury.

Ikatu ma'e hàro 'ymaw uzeapo hezar romo no.

¹⁷ Pyhaw hekagwer hahy tetea'u ihewe.

Herahy haw nupaw kwaw ihewi.

¹⁸ Tupàn hepyhykahy he'az rehe.

Wenuhem hekamir ihewi hepyhyk mehe.

¹⁹ Hereityk to'om pupe.

Nazawy kwaw ywy imuku'i pyrer. Aiko tanimuk ài.

²⁰ O Tupàn, aze'eg newe hepytywà àwàm henoz pà newe. Nerewazar kwaw heze'eg ihewe ne.

Aze'eg newe. Nerezekaiw kwaw herehe.

²¹ Erepuraraw kar e ma'erahy ihewe.

Paw rupi nekàgaw pupe heàmàtyry'ym pe ne.

²² Hereraha kar pe ywytu pe.

Ywytuaiw pupe hemomor pe ko rupi, kwe rupi no.

²³ Hereraha pe iko umàno ma'e kwer wapyta haw pe ne. Akwaw neremiapo.

Wikuwe ma'e paw uzeàwàxi putar a'e pe amo 'ar mehe wà nehe.

24 Awa imumaw pyrer romo aiko ihe. Màràzàwe tuwe heàmàtyry'ym pe ne.

Napuner kwaw ma'e iapo haw rehe. Xo hep-uhareko àwàm henoz taw rehe zo apuner.

25 Aipo nazai'o kwaw amo teko wanehe we ma'erahy ipuraraw mehe ihe.

Aipo napuhareko kwaw hemetarer 'ym ma'e ihe wà.

26 Àro herurywete àwàm. Ur iaiw haw ihewe.

Àro tatainy. Ur ipytunahy haw ihewe.

– *Hepytywà pe nehe, i'i Izo Tupàn pe*

27 Hepy'a nahurywete kwaw. Nupytu'u kwaw.

Amumaw 'ar tetea'u ma'erahy ipuraraw pà.

28 Aiko hezemumikahy pà. Hereko haw nuzawy kwaw 'ar kwarahy hereko 'ymar.

Apu'àm teko paw wanenataromo hepytywà àwàm henoz pà.

29 Heze'egaw nuzawy kwaw hekuhemaw hezemumikahy haw hexak kar haw.

Nuzawy kwaw awarahu ize'egaw. Nuzawy kwaw wiranu ize'egaw no.

30 Hepir ipihun kury.

Heretekwer ukaz taku haw rehe.

31 Kwehe mehe tuweharupi ainu wioràwiràn imupu mehe, ainu xi'àm ipy mehe no.

Ko 'ar rehe xo teko zo ainu wazai'o mehe ihe wà kury, wazozok mehe ihe wà no.

31

Tupàn ukwaw hekatu haw a'e

¹ Amume'uahy amo ma'e kwehe mehe ihe.

— Name'e pixik kwaw kuzà awa puhe oho pixik
'ym ma'e rehe iputar pà ihe nehe, a'e Tupàn
henataromo.

² Aze mo azuhaw heremimume'u kwer,
Ma'e Tupàn umur ihewe hekuzaromo.

Aipo Tupàn upuner wera'u ma'e umur mo
uze'egatu ihewe ywak wi a'e.

³ Tupàn umur kar zemumikahy haw purehe a'e.
Umur kar iaiw haw a'e, ikatu 'ym ma'e zutyka'i
iapo har wanupe a'e.

⁴ Tupàn ukwaw heremiapo kwer upaw rupi a'e.
Wexak heata haw pitàitàigatu no.

⁵ Amume'u ko ma'e Tupàn henataromo kury.
Nazapo kwaw ikatu 'ym ma'e ihe.
Nazeagaw pixik kwaw amogwer wanupe
heremu'em pà.

⁶ Tuwe Tupàn wexak katu hekatu haw nehe.
Wexak putar hekatu haw nehe. — Nuzapo kwaw
ikatu 'ym ma'e a'e, i'i putar ihewe nehe.

⁷ Napiza e kwaw pe ikatu ma'e wi.
Aze aputar amo ma'e, aze a'e re a'e ma'e iapo awer
uzapo kar ikatu 'ym ma'e hepy'a pe,
Aze azapo ikatu 'ym ma'e, aze apyhyk wyzài teko
wama'e hezeupe,

⁸ A'e mehe, tuwe amo teko u'u heremitygwer wà
nehe.

Tuwe amo umumaw hema'etymaw wà nehe.

⁹ Aze heruwake har hemireko hereraha uker haw
pe,
Aze azeàmim hàpuz huwake hukenaw rehe heme'e
pà,

10 A'e mehe, tuwe heremireko wiko amo pe uma'ereko e ma'e romo nehe.

Tuwe amo awa uker ipuhe wà nehe. Nazapo kwaw agwer ma'e ihe.

11 Aze mo azapo a'e ikatu 'ym ma'e iaiw ma'e, Tàmuzgwer umume'u mo herehe uzepyk àwàm wà.

12 A'e ikatu 'ym ma'e iapo awer nuzawy iwer mo tata iaiw ma'e. Nuzawy iwer mo tata uhua'u ma'e. A'e tata umumaw mo hema'e paw rupi.

Nazapo pixik kwaw ikatu 'ym ma'e, tuweharupi apytywà teko ihe wà

13 Kwehe mehe amo 'ar mehe amo heremiapo kwer na'ikatu kwaw amo ihewe uma'ereko ma'e pe.

A'e rupi amuàgy'ygatu a'e ma'e henataromo ihe.

14 Aze mo namukatu iwer mo a'e ma'e, ma'e mo azapo Tupàn herehe uzepykaw imume'u mehe.

— Màràzàwe tuwe erezapo a'e ma'e, aze i'i ihewe, ma'e a'e mo izupe.

15 Ta'e Tupàn heapo arer uzapo ihewe uma'ereko ma'e a'e wà no xe. Hemuiguwe kar a'e.

Umuikuwe kar ihewe uma'ereko ma'e a'e wà no.

16 Napytu'u pixik kwaw hemetarer 'ym ma'e wapytywà re ihe.

Namuzai'o pixik kar kwaw kuzà imen umàno ma'e kwer ihe wà, ma'e hereko 'ym mehe ihe wà.

17 Namai'u pixik kwaw ihe zutyka'i.

Tuweharupi amono heremi'u tu 'ym ma'e wanupe no.

18 Areko wanu ài ihe wà.

Tuweharupi apyro kuzà imen umàno ma'e kwer
ikatu 'ymaw wi ihe wà no.

¹⁹ Aze amo umàno etea'i tuwixàgaw wi ukamir 'ym
pà,

Aze amo hemetarer 'ym ma'e nuwereko kwaw
uzewànwaw,

²⁰ Amono kamir purumuaku katu ma'e izupe,
Hereimaw àràpuhàrànwaw wanawer kamir romo iapo
pyrer amono izupe.

Ipyhyk ire umume'u tuwe hekatu haw.

²¹ Aze amo 'ar mehe tàmuz upetek kar amo tu 'ym
ma'e ihewe wà,

Aze a'e rupi apetek,

²² Tuwe amo uzuhaw hezywa wà nehe,

Tuwe ozo'ok heaxi'i wi wà nehe.

²³ Nazapo pixik kwaw agwer ma'e ihe.

Ta'e akyzeahy Tupàn izepyk àwàm wi ihe xe. Aze
mo azapo agwer ma'e,

Napuner iwer mo henataromo heho àwàm rehe
nehe.

— *Napytu'u pixik kwaw Tupàn rehe hezeruzar
ire ihe, i'i Izo*

²⁴ Nazeruzar pixik kwaw or rehe.

Heremetarer nuiko pixik kwaw hepyro har romo.

²⁵ Heremetarer katu kwehe mehe ihe. Nezewe
rehe we naiko wera'u kwaw amo wanuwì.

— Temetarer imono'ogaw akwaw katu wera'u
pewi ihe, na'e kwaw amo wanupe.

²⁶ Aexak kwarahy ihyape mehe.

Aexak zahy upuràg eteahy haw rehe iata mehe no.

²⁷ Nezewe rehe we ni kwarahy namuwete pixik
kwaw hezar romo ihe. Ni zahy namuwete

pixik kwaw hezar romo. Nazeàmim pixik kwaw wamuwete pà.

Namomor kwaw hezurupyter haw wanupe hepo pupe wamuwete pà.

²⁸ Aze mo azapo a'e iaiw ma'e, Apytu'u mo Tupàn ywate har heruzar ire. Tàmuz uzepyk mo herehe wà.

– *Naiko pixik kwaw purupe ikatu 'ym ma'e iapo har romo, i'i Izo*

²⁹ Naherurywete pixik kwaw heàmàtyry'ymar ma'erahy ipuraraw mehe ihe. Iaiw haw wanupe ihem mehe naherurywete kwaw.

³⁰ – Ezuka a'e heàmàtyry'ymar nehe, Na'e pixik kwaw Tupàn pe.

³¹ Hereminozgwer umai'u katu heràpuz me wiko mehe wà. Ihewe uma'ereko ma'e ukwaw wamai'u katu haw wà.

³² Namuger kar pixik kwaw amo ae ywy wi ur ma'e kwer nahu rupi ihe wà.

Wata ma'e uker heràpuz me tuweharupi wà.

³³ Nazeagaw pixik kwaw hekatu 'ymaw imim pà amo teko wazàwe ihe. Nazumim kwaw ikatu 'ym ma'e heremiapo kwer hepy'a pupe.

³⁴ Nakyze pixik kwaw amo wanemimume'u wi. Napyta kwaw heràpuz pupe heze'eg 'ym pà. Nakyze kwaw herehe wapuka haw wi.

– *Amumaw ikatu 'ym ma'e heremiapo 'ygwer imume'u haw xe ihe kury, i'i Izo*

³⁵ Aze mo amo herenu, ikatu mo ihewe.

Amumaw putar hekatu haw imume'u haw xe ihe
nehe kury.

Tuwe Tupàn upuner wera'u ma'e uwazar heze'eg
ihewe nehe.

Tuwe hekatu 'ymaw imume'u har umuapyk
uze'eg pape rehe nehe kury.

³⁶ Na'e araha putar a'e pape heaxi'i rehe nehe.

Amunehew putar heàkàg rehe tuwihawete iàkàg
rehe har ài nehe.

³⁷ Amume'u putar heremiapo kwer paw rupi
Tupàn henataromo nehe.

Azurupu'àm putar henataromo nehe.

³⁸ Heywy nuzai'o pixik kwaw.

Nuhapukaz pixik kwaw ywak rehe hekatu 'ymaw
imume'u pà wà.

³⁹ A'u wanemimuezuzgwer i'a kwer ihe.

Nezewe rehe we amono temetarer uma'ereko
ma'e wanupe wama'ereko awer
hekuzaromo.

Namumàno kar pixik kwaw wama'uhez haw rehe
wà.

⁴⁰ Aze heremu'em teko,

Tuwe xu hezuz heywy rehe aroزرàn hekuzaromo
nehe.

Tuwe hezuz ka'akyr xewar hekuzaromo nehe.

Izo ize'eg upaw xe kury.

ERIU UZE'EG A'E KURY

32

32-37

¹ Izo ukwaw weko haw a'e. — Naiko kwaw ikatu
'ym ma'e iapo har romo ihe, i'i uzeupe. A'e rupi
imyrypar upytu'u ikatu 'ymaw imume'u re izupe
wà kury.

² Amo awa Eriu her ma'e wiko a'e pe. Marakew ta'yr romo Muz izuapyr romo Hàu izuapyr romo hekon a'e. Eriu wikwahy Izo pe kury. Ta'e Izo umume'u ukatu haw a'e pe har wanupe a'e xe. — Nazapo kwaw ikatu 'ym ma'e ihe, i'i wiwi a'e pe har wanupe. — Tupàn upuraraw kar e ma'erahy ihewe a'e, i'i wanupe.

³ Wikwahy a'e na'iruz imyrypar wanupe no. Ta'e nupuner kwaw Izo pe ize'eg iwazar haw rehe wà xe. — Tupàn ru'u uzawy aipo, i'i a'e pe har uzeupeupe wà.

⁴ Xo iahykaw rehe uze'eg Eriu kury. Ta'e amogwer itua'u wera'u izuwi wà xe.

⁵ Amogwer nukwaw kwaw ize'eg iwazar haw rehe Izo pe wà. A'e rupi wikwahy.

*Uzypyrog Eriu uze'egaw rehe pitài haw rupi
32-33*

Tupàn Ikàg Wera'u Ma'e ukwaw kar tuwe ma'e teko wanupe

⁶ A'e rupi uzypyrog uze'eg pà kury. — Aiko kwàkwàmo romo ihe. Peiko tua'u ma'e romo. Azeruze'eg penehe ihe. A'e rupi naze'eg kwaw.

⁷ Nezewe a'e hezeupe. — Tuwe tua'u ma'e ràgypy uze'eg wà nehe.

Wereko kwarahy tetea'u wà. A'e rupi ukwaw katu ma'e wà. Tuwe wexak kar wemigwaw purupe nehe, a'e hezeupe.

⁸ Heta amo hekwe teko wapy'a pupe.

Tupàn upuner wera'u ma'e upy teko wapupe ma'e kwaw katu haw imono pà wanupe.

⁹ Tua'u wera'u ma'e nukwaw wera'u kwaw ma'e kwàkwàmo wanuwi wà.

Màràmàrànw uzawy wà, ikatu ma'e iapo àwàm
ikwaw 'ym pà wà.

10 A'e rupi pezeapyaka katu heze'eg rehe nehe
kury.

Ihe amume'u putar hema'enukwaw paw ihe nehe
no.

Xo Tupàn zo uwazar putar Izo ize'eg izupe nehe

11 Peze'eg mehe we naze'eg kwaw ihe.

Aenu katu pema'enukwaw paw. Pekar ze'eg ikatu
wera'u ma'e peze'eg mehe.

12 Azekaiw katu a'e peze'eg rehe ihe.

Izo nuzeruzar kwaw peze'eg rehe.

Napewazar kwaw ize'eg izupe.

13 — Uruexak ma'e kwaw katu haw ure, peze
peiko. Màràzàwe tuwe pepuner nezewe
haw imume'u haw rehe.

Teko nupuner kwaw Izo ize'eg iwazar haw rehe
wà. Xo Tupàn zo upuner.

14 Aze mo aze'eg izupe, namume'u iwer mo ze'eg
peze'eg zàwenugar ihe. Naze'eg kwaw izupe.

Ta'e Izo uze'eg iko peme a'e xe. Nuze'eg kwaw
ihewe.

*— Hepurumume'u wer hema'enukwaw paw rehe
ihe kury, i'i Eriu*

15 Izo, 'aw na'iruz nemyrypar wiko heityk pyrer
romo wà kury.

Naheta kwaw waze'eg wanupe kury. Nupuner
kwaw uze'eg wiwi haw rehe newe nehe
kury.

16 Upytu'u uze'eg ire wà kury. Nuze'eg wi kwaw
wà nehe.

Waze'eg 'ym mehe, aipo àro putar aha teko nehe.

17 Nan. Awazar putar neze'eg newe nehe kury.
Amume'u putar a'e ma'e rehe hema'enukwaw
paw nehe kury.

18 Heta tetea'u heremimume'u rà̀m.
A'e rupi napuner kwaw heze'eg 'ymaw rehe kury.

19 Aze naze'eg kwaw nehe, Apok putar nehe.
Win ipyahu omopok uwyru a'e. Nezewegatete
apok putar ihe nehe no.

20 Napuner kwaw heze'eg 'ymaw rehe. Heze'eg
wer kury.

Amume'u putar hema'enukwaw paw nehe.

21 Naze'eg kwaw peze'eg awer rehe nehe.

Namume'u kwaw peze'eg awer ikatu haw nehe.

22 Namume'u e kwaw teko wakatu haw wanupe
ihe.

Aze mo azapo nezewe haw, zaneapo arer uzepyk
mo herehe.

33

*Amume'u putar hezepy'a mugeta haw,
heremu'em 'ym pà ihe*

1 A'e rupi, Izo, ezeapyaka katu heze'eg rehe nehe.
Ezekaiw katu heremimume'u rà̀m nà̀n nà̀n nehe no.

2 Ahyk hezypyrog à̀wàm rehe kury.

Amume'u putar hema'enukwaw paw nehe.

3 Amume'u tuwe putar hema'enukwaw paw nehe.
Naherekyty'ym kwaw nehe.

Naheremu'em kwaw nehe. Heze'eg uhem putar
hepy'a wi nehe.

4 Tupàn Hekwe heapo a'e.

Tupàn purupy haw hemuigo kar.

5 Ewazar heze'eg ihewe nehe, aze erepuner nehe.
Ezemuà̀gà̀'ym ihewe neze'eg pà̀ nehe.

⁶ Ihe aiko ne ài Tupàn henataromo. Ne ereiko ihe ài Tupàn henataromo no. Tupàn uma'ema'e ywyzuwa neapo pà.

Uma'ema'e ywyzuwa heapo pà nezewegatete no.

⁷ A'e rupi ekyze zo ihewi nehe.

Nuruzuhaw kwaw ihe nehe.

– *Nazapo kwaw ikatu 'ym ma'e ihe, ere iko, i'i*

Eriu

⁸ Aenu amo ma'e neremimume'u kwer ihe.

⁹ – Nazapo kwaw ikatu 'ym ma'e ihe. Nazawy kwaw ihe, ere nemyrypar wanupe.

Naiko kwaw ikatu 'ym ma'e iapo har romo. Nazapo kwaw ikatu 'ym ma'e ihe, ere wanupe.

¹⁰ – Tupàn wekar hekatu 'ymaw a'e, ta'e izepyk wer herehe a'e xe.

Herereko uwàmàtryy'ymar ài.

¹¹ Uzàpixipixi hepy kyhàhàmmtàtà pupe.

Wexak heremiapo iko tuweharupi no, ere wanupe.

– *Màràràràn uze'egaw rupi uze'eg Tupàn zanewe a'e, i'i Eriu*

¹² Erezawy, a'e newe kury.

Ta'e Tupàn uhua'u wera'u wemiapo kwer wanuwi a'e xe, teko wanuwi a'e xe.

¹³ Màràzàwe tuwe eremume'u ikatu 'ym ma'e Tupàn hemiapo kwer.

– Tupàn nuzekaiw kwaw zanerehe a'e, aze ximume'u ikatu 'ym ma'e izeapo awer izupe zane, ere wanupe. Màràzàwe tuwe ereze'eg nezewe.

¹⁴ Màràràràn uze'egaw rupi uze'eg Tupàn zanewe a'e.

Nezewe rehe we nazazekaiw kwaw ize'eg rehe.

15 Pyhaw, zaneker haw rehe,

Zaneker katu mehe,

Uze'eg zanewe zanepuahu pe. Wexak kar ma'e puahu zàwenugar zanewe no.

16 Tupàn uze'eg zaneapyakwar rupi.

Hemimume'u zanemynehem zaneyze haw pupe.

17 Uze'eg zanewe ikatu 'ym ma'e iapo re zanemupytu'u kar pà.

— Peiko wera'u zo amo wanuwi nehe, i'i zanewe.

18 Nezewe mehe zanepyro zanemàno àwàm wi.

Nazanereityk kar kwaw purupe zanetym àwàm pupe a'e.

Tupàn umuawyze wi putar nehe

19 Amo 'ar mehe Tupàn uzepyk purehe ma'eahy haw imur kar pà wanehe. Umur kar hahy haw iaiw ma'e purupe no. Nahahyir kwaw.

20 Ima'eahy ma'e upytu'u uma'uhez re.

Na'ipurexak wer kwaw temi'u hete katu wera'u ma'e rehe.

21 Iagaiwahy. Upaw oho iko.

Iahykaw rehe xo ipir zo heta ikagwer rehe we.

22 Upyta mào haw pe teixe haw huwake.

Na'arewahy weraha putar itym àwàm pe wà nehe.

23 Aze ru'u amo Tupàn heko haw pe har ur putar ipyro pà nehe.

Heta tetea'u Tupàn heko haw pe har wà. Zanemu'e ikatu ma'e iapo haw rehe wà.

24 Tupàn heko haw pe har upuhareko putar nehe.

— Emuhem kar nehe. Emono kar zo umàno ma'e kwere wapyta haw pe nehe, i'i putar Tupàn pe nehe.

— Nako ipyro àwàm hekuzar xe hepo pe, i'i putar izupe nehe.

²⁵ Na'e ima'eahy haw uhem putar izuwi nehe.

Hetekwer ikàg wi putar ukwàkwàmo mehe arer zàwe nehe no.

²⁶ Tupàn pe ize'eg mehe Tupàn wenu putar nehe.

Umuwete katu putar urywete haw rehe nehe no.

Tupàn umuawyeze katu putar awa ikatu ma'e ài nehe no.

²⁷ Uze'eg putar nezewe teko paw wanupe nehe.

— Azapo ikatu 'ym ma'e ihe. Hemunar amo ma'e rehe no.

Nezewe rehe we Tupàn nuzepyk kwaw herehe.

²⁸ Hepyro hemàno haw wi.

Aexak tatainy ihe rihi, i'i putar wanupe nehe.

²⁹ Tupàn uzapo a'e ma'e paw zanewe a'e.

Uzapo wiwi màràn haw no.

³⁰ Nazanemumàno kar kwaw.

Nezewe mehe zaiko wi wi no.

³¹ Izo, ezeapyaka katu ko ze'eg rehe nehe.

Eze'eg zo nehe, ta'e aze'eg putar ihe nehe xe.

³² Aze nepurumume'u wer ma'e rehe nehe, ewazar heze'eg ihewe nehe.

Ta'e hepuruexak kar wer nekatu haw rehe ihe xe.

³³ Aze nanepurumume'u wer kwaw ma'e rehe nehe, eze'eg zo nehe, ezeapyaka katu nehe.

Ta'e urumu'e putar ma'e kwaw katu har romo nereko àwàm rehe ihe nehe xe.

34

Eriu ize'eg mokoz haw rupi

34

¹ Eriu uze'eg wi kury.

² Pe ma'e ikwaw katu har pe, ma'e tetea'u rehe uzemu'e ma'e pe,

Penu katu heremimume'u rà m nehe kury.

³ Teko wenu amo ze'eg ikatu haw henu mehe wà.

Ukwaw amo temi'u hete haw i'u mehe wà no.

⁴ Nezewegatete zame'egatu putar Izo heko awer rehe zane nehe kury.

Xixak ikatu haw nehe. Xixak ikatu 'ymaw nehe no.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikatu teko pe

⁵ — Naiko kwaw ikatu 'ym ma'e iapo har romo ihe, i'i Izo iko.

— Tupàn na'ipurumur wer kwaw hekatu haw hekuzar rehe ihewe, i'i iko.

⁶ Upuranu iko nezewe a'e. — Aiko ikatu ma'e romo. Nezewe rehe we, — Hemu'em ma'e, i'i teko ihewe wà. Nazapo pixik kwaw ikatu 'ym ma'e ihe.

Nezewe rehe we hema'eahy iteko ihe.

Naheta kwaw hemukatu haw, i'i Izo iko.

⁷ Naheta kwaw Izo zàwenugar ko ywy rehe wà.

'Y kanek por i'u haw nazawaiw kwaw izupe. Nezewegatete Tupàn rehe ize'eg uryweteahy haw nazawaiw kwaw izupe no.

⁸ Wata awa ikatu 'ym ma'e wanehe we.

Uzemono'og teko iaiw ma'e wanehe we no.

⁹ — Mâràzàwe tuwe azeagaw putar Tupàn imurywete kar pà nehe.

Nuzapo kwaw ikatu ma'e ihewe a'e, i'i.

¹⁰ Pe ma'e kwaw katu haw hereko har pe,
pezeapyaka katu heze'eg rehe nehe kury.

Aipo Tupàn uzawy amo ma'e iapo mehe.

Aipo uzapo amo ikatu 'ym ma'e amo teko pe.

¹¹ Umekuzar zaneremiapo kwer zanewe. Aze
ikatu nehe, umur putar ikatu ma'e zanewe
nehe no.

Aze na'ikatu kwaw nehe, umur putar ikatu 'ym
ma'e zanewe no.

¹² Azeharomoete Tupàn upuner wera'u ma'e
nuzapo kwaw ikatu 'ym ma'e a'e.

Nuzapo kwaw ikatu 'ym ma'e teko wanupe.

¹³ Mo omono ipuner haw Tupàn pe wà.

Mo umuigo kar Tupàn ywy rehe har paw wanuwihawete romo wà. Mo umuigo kar ywak rehe har paw wanuwihawete romo wà.

¹⁴ Aze mo Tupàn uputar,

Upuner mo zanepytuhemaw imuzewyr kar haw rehe uzeupe.

¹⁵ Nezewe mehe mo teko paw umàno mo uze-
mono'og pà wà, pitài 'ar mehe mo wà.

Uzewyr mo ywy imuku'i pyrer romo wà.

Tupàn ikatuahy a'e, ikàg wera'u a'e no

¹⁶ Izo, aze ereiko ma'e kwaw katu har romo,
ezeapyaka katu heze'eg rehe nehe.

Ezekaiw katu herehe nehe no.

¹⁷ Aze mo Tupàn na'ikatuwawahy iwer mo teko
wanereko katu haw rehe, nupuner iwer
mo teko ywy rehe har wanuwihawete romo
wiko haw rehe.

Aipo neporomono kar wer teko ikatu ma'e wanehe zepykaw pe. Aipo neporomono kar wer upuner ma'e wanehe zepykaw pe.

18 Tupàn omono kar tuwihawete uzepykaw pe wà, amo tuwihaw wamono kar pà uzepykaw pe wà no,

Aze na'ikatu kwaw wà, aze iaiw wà.

19 Aze teko wiko tuwihaw romo wà, Tupàn nuzapo wera'u kwaw ikatu ma'e a'e teko wanupe.

Nuzapo kwaw ikatu ma'e xo hemetarer katu ma'e wanupe zo a'e, hemetarer 'ym ma'e wane-ityk pà a'e.

Ta'e uzapo a'e teko paw rupi katete a'e wà xe.

20 Mào haw upuner ur haw rehe na'arewahy a'e, pyhaw a'e.

Ma'eahy haw iaiw ma'e uhem amo pe izuka pà tàrityka'i.

Aze Tupàn ipuruzuka wer upuner ma'e wanehe, — Hepytywà pe wazuka mehe nehe, ni'i kwaw amo pe.

21 Ukwaw zaneremiapo upaw rupi a'e.

Wexak zaneata haw paw rupi no.

22 Aze ikatu 'ym ma'e iapo har izeàmim wer Tupàn wi, wekar wyzài ipytunahy haw.

Nezewe rehe we nupuner kwaw uzeàmimaw rehe izuwi.

23 — Amume'u putar neremiapo kwer nehe.

Ma'e 'ar mehe erezur putar herenataromo nehe, heremimume'u rà m henu pà nehe, ni'i kwaw Tupàn teko wanupe.

24 Aze ipurumumaw wer amo upuner ma'e wanehe, aze iporomono wer amo tuwihaw wanehe a'e tuwihaw wanekuzaromo nehe,

Nume'egatu kwaw waneko haw rehe wamumaw
'ym mehe we. Umumaw 'ar wemimutar
mehe wà.

25 Ta'e Tupàn ukwaw wanemiapo kwer a'e xe.

Pyhaw weityk wazuka pà wà.

26 Katu pe teko wanenataromo,

Tupàn uzepyk wanehe a'e, imunar ma'e romo
wiko ma'e ài a'e.

27 Ta'e utyryk izuwi wà xe.

Na'ipureruzar wer kwaw ni pitài hemiapo kar
rehe wà.

28 A'e teko upuraraw kar ma'erahy hemetarer 'ym
ma'e wanupe wà, wamuhapukaz kar pà wà.

Imunar teko wama'e rehe wà no. Umuzeupir kar
wanehapukaz haw Tupàn pe wà. Tupàn
wenu a'e.

29 Nezewe rehe we, aze Tupàn nuze'eg kwaw nehe,
ni amo nupuner kwaw hemiapo kwer ikatu
'ymaw imume'u haw rehe wà.

Aze umim uwa nehe, naheta kwaw teko wapyro
àwàm. Naheta kwaw ywy nànnànar wapyro
àwàm.

30 Nupuner kwaw ma'e iapo haw rehe uzepyro pà
awa ikatu 'ym ma'e wanuwi wà nehe.

A'e awa ikatu 'ym ma'e wiko putar wanuwihaw
romo wà nehe, imunar putar wama'e rehe
wà nehe no.

Aipo erepytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re ne, i'i a'e

31 Izo, — Azapo ikatu 'ym ma'e ihe, aipo ere Tupàn
henataromo.

— Apuraraw ma'erahy tetea'u, ta'e ikatu 'ym ma'e
iapo har romo aiko ihe xe, aipo ere izupe.

— Nazapo wi kwaw nehe, aipo ere izupe.

32 — Exak kar hekatu 'ymaw ihewe nehe, aipo ere izupe.

— Apytu'u putar ikatu 'ym ma'e iapo re nehe kury, aipo ere izupe.

33 Aze Tupàn hemiapo na'ikatu kwaw newe, Màmàzàwe tuwe erezapo kar neremimutar izupe. Ne ewazar nehe. Ihe nawazar kwaw nehe. Emume'u nema'enukwaw paw urewe nehe.

34 Teko ma'e kwaw katu har herenu har a'e wà, Teko ikatu ma'e iapo haw ikwaw par wà no, nezewe i'i putar wà nehe.

35 — Izo nukwaw kwaw uze'eg awer a'e. Uze'eg iko he'o ma'e ài.

36 Aze amo ume'egatu ize'eg awer rehe wà nehe, Wexak putar heko haw wà nehe. Iaiw ma'e romo hekon a'e.

37 Izo wiko ikatu 'ym ma'e iapo har romo. Ikatu 'ym ma'e iapo har Tupàn heruzar 'ymar romo hekon a'e.

Uze'eg urywahyhy Tupàn rehe zanerenataromo. Npytu'u kwaw hehe uze'eg zemueteahy re, i'i putar izupe wà nehe.

35

Eriu uze'eg na'iruz haw rupi

35

¹ Uze'eg wi izupe kury.

² Izo, — Naiko kwaw ikatu 'ym ma'e iapo har romo ihe,

Nerepuner kwaw ne'e haw rehe Tupàn henataromo.

3 — O Tupàn, aipo heremiapo kwere ikatu 'ym ma'e na'ikatu kwaw newe. Màràzàwe tuwe atyryk putar ikatu 'ymaw wi nehe.

Aipo erezapo putar ikatu ma'e ihewe nehe,
Nerepuner kwaw ne'e haw rehe Tupàn pe hehe nepuranu pà.

4 Ihe awazar putar neze'eg newe nehe kury,
Nemyrypar wanupe nehe no.

— *Tupàn nuiko pixik kwaw purerekoahy e ma'e romo a'e, i'i Izo*

5 Eme'e ywak rehe nehe.

Ywàkun upyta muite ne'aromo wà.

6 Aze erezapo ikatu 'ym ma'e, neremiapo kwere nuhem kwaw Tupàn ywate har pe.

Aze nekatu 'ymaw heta tetea'u, nezewe rehe we nuhem kwaw huwake, numuaiw kar kwaw Tupàn.

7 Aze erezapo ikatu ma'e, nerepytywà kwaw Tupàn nezewe haw iapo mehe.

Nuputar kwaw ni pitài nema'e a'e.

8 Aze erezapo ikatu 'ym ma'e, amogwer teko upuraw ma'erahy a'e re wà.

Aze erezapo ikatu ma'e, erepytywà amo teko ne wà.

9 Aze waàmàtyry'ymar upuraw kar ma'erahy amo awa wanupe tuweharupi wà,

A'e awa ikuhem wà, uhapukaz wà no. — Tuwe amo zanepyro wà nehe, upuner ma'e wapo wi wà nehe, i'i wà.

10 Nezewe rehe we nuzewyr kwaw Tupàn pe wà, uwapo arer pe wà.

'Ar ipytunahy wera'u ma'e rehe Tupàn umur ukàgaw purupe.

11 Nezewe rehe we nuzewyr kwaw izupe wà. Tupàn umuigo kar teko ma'e kwaw katu har romo a'e wà.

Ukwaw katu ma'e wiràmiri wanuwi wà, ma'ea'yr wanuwi wà no.

12 Uhapukaz Tupàn pe upyro àwàm henoz pà wà. Nezewe rehe we Tupàn nuwazar kwaw waze'eg wanupe.

Ta'e — Upuner wera'u ma'e romo aiko ihe, i'i uzeupe wà xe. Iaiw a'e wà no.

13 — Tupàn nuenu kwaw teko wà, naza'e kwaw. — Tupàn upuner wera'u ma'e nuexak kwaw ma'e, naza'e kwaw. Aze mo zaze'eg nezewe, zaneremu'em mo zane.

Nerekwaw kwaw neze'egaw

14 Izo, — Napuner kwaw Tupàn hexakaw rehe ihe, ere izupe.

Nezewe rehe we eàrogatu nehe. Ta'e ukwaw ma'erahy neremipuraraw a'e xe. Ima'enukwaw iko nerehe.

15 — Tupàn nuzepyk kwaw purehe a'e, ere nezeupe.

Nuzekaiw kwaw teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e rehe, ere nezeupe.

16 Na'ikatu kwaw neze'eg wiwi àwàm nehe. Ereze'eg tetea'u. Nezewe rehe we eremume'u neremigwaw 'ym iko.

36

Eriu uze'eg 4 haw rupi
36-37

1 Uze'eg wiwi Eriu izupe.

2 Izo, emumaw màràn 'ar nereko haw imume'u
katu haw hàro pà nehe.

Ta'e amume'u putar amo ma'e newe nehe xe,
Tupàn ikatu haw hexak kar pà newe nehe
xe.

3 Akwaw katu ma'e tetea'u ihe.

A'e rupi aexak kar putar Tupàn heapo arer ikatu
haw newe ihe nehe kury.

4 Heremimume'u ràm paw azeharomoete har
romo a'e.

Newe uze'eg ma'e wiko ma'e kwaw katu har romo
azeharomoete a'e.

Tupàn uzekaiw amo rehe, uzepyk amo ae rehe no

5 Upuner tuwe Tupàn a'e. Nuityk kwaw ni amo wà.
Tupàn ukwaw ma'e paw rupi a'e.

6 Numuigo wiwi kar kwaw ikatu 'ym ma'e wà.
Wereko katu hemetarer 'ym ma'e wà.

7 Tupàn uzekaiw katu awa ikatu ma'e wanehe wà.
Umuigo kar tuwihawete romo wà.
Tuweharupi wiko putar upuner ma'e romo wà
nehe.

8 Aze umunehew kar amo wà,
Aze uzàpixipixi amo ma'erahy kyhàhàm zàwenugar
pupe wà nehe,

9 Uzapo nezewe haw ta'e a'e awa uzapo ikatu 'ym
ma'e a'e wà xe.

Uzepyk wanehe, ta'e wiko ikatu 'ym ma'e iapo har
romo wà xe, ta'e wiko wera'u ma'e romo
wanekon wà no xe.

10 Tupàn wenu kar wemimume'u a'e awa wanupe
a'e.

– Pepytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe, i'i wanupe.

11 Aze weruzar Tupàn wà, Aze umuwete katu wà, A'e mehe wiko putar zeàmàtyry'ym 'ymaw rehe tuweharupi wà nehe, wemetarer katu pà tuweharupi wà nehe no, te umàno haw 'ar mehe wà nehe.

12 Nuzekaiw kwaw Tupàn rehe wà. A'e rupi umàno ma'e ikwaw 'ym pà wà. Uwahaw yrykawhu oho umàno ma'e kwer wapyta haw pupe wixe pà wà.

13 Upy'a iaiw ma'e hereko har omonokatu wek-wahy haw upy'a pe wà. Tupàn uzepyk wanehe. Nezewe rehe we nuhapukaz kwaw upytywà àwàm henoz pà wà.

14 Uzapo iaiw ma'e amo awa wapuhe wà. A'e rupi umàno kwàkwàmo romo wiko mehe we wà.

15 Tupàn zanemu'e ma'erahy pupe a'e. Upuraraw kar ma'eahy haw zaneuwe zanereha imuzawok kar pà.

Erepuraraw ma'erahy iko ta'e neaiw ne xe, i'i a'e

16 Izo. Kwehe mehe Tupàn nepyro ikatu 'ymaw wi a'e.

Nemuigo kar ikatu haw rehe.

Neràpuz me teko umai'u katu tuweharupi wà.

17 Amo 'ar mehe umume'u neremiapo kwer ikatu 'ym ma'e a'e, nerehe uzepyk àwàm imume'u pà a'e.

Ko 'ar rehe uzepyk nerehe neremiapo kwer hekuzaromo kury.

18 Eme'egatu nehe. Amo umur putar temetarer newe nehe, uwàmàtyry'yamar rehe nezepyk àwàm imekuzar pà nehe.

Epyhyk zo a'e temetarer nehe. Aze amo umur temetarer tetea'u newe ikatu 'ym ma'e iapo kar pà newe nehe, ezapo zo nehe, epyhyk zo nehe.

19 Aze erehapukaz nepytywà àwàm henoz pà nehe, ni amo nur kwaw wà nehe.

Nepuner awer uhua'u ma'e nuzawy kwaw heityk pyrer kury.

20 Epyta zo ywy paw imumaw pàwàm hàro pà nehe.

A'e 'ar nuzawy kwaw ipytunahy haw nehe.

21 Erepuraraw ma'erahy iko ta'e neaiw ne xe.

Eme'egatu nehe, ezewyr zo izupe nehe.

Tupàn ipuner haw uhua'u a'e

22 Tupàn ipuner haw uhua'u tuwe a'e.

Mo upuner upureruze'egatu haw rehe izàwe wà.

23 Ni amo nupuner kwaw ma'e iapo kar haw rehe
Tupàn pe wà.

— Erezapo ikatu 'ym ma'e ne, nupuner kwaw u'e haw rehe izupe wà.

24 Teko ywy nà'nànar umume'u ikatu haw hemiapo kwer hexak mehe wà.

Ne nehe no, emume'u ikatu haw nehe no. Nereharaz zo izuwi nehe.

25 Aze zaiko muite izuwi, nezewe rehe we xixak.

Tupàn hemiapo ikatuahy zanewe.

26 Uhua'u tuwe a'e. Nazapuner kwaw ikwaw paw rehe.

Nazapuner kwaw Tupàn i'ar ipapar haw rehe.

Tupàn ipuner haw, ipuràgeteahy haw no

27 Tupàn umuzeupir kar 'y ywy rehe har a'e, hyru pe a'e.

A'e re uzapo a'e 'y àmàn romo ipiripirik ma'e romo.

28 Ywàkun uzakook a'e 'y.

Ukyr u'ar pà 'y uwyrykahy ma'e romo uzeapo pà ywy rehe.

29 Mo ukwaw ywàkun iho haw wà.

Mo ukwaw àmàn iànoànogaw ywak rehe har Tupàn henaw pe har wà.

30 Tupàn umuhàmuhàz àmàn iweraw paw uzeiwyi-wyr.

Nezewe rehe we ipytunahy yryhu wy pe.

31 Nezewe haw iapo mehe Tupàn umumai'u kar teko wà.

Omono temi'u wanupe wanemimutar rupi no.

32 Upyhyk àmàn iweraw paw opo pupe.

Uzapi wemiapi rà m ipupe.

33 Tapi'ak ukwaw àmàn ywytu inuromo har tur àwàm 'ar wà.

Ta'e iànoànogaw umume'u tur àwàm wanupe a'e xe.

37

1 Àmànuhu umututukahy kar hezà'à.

Nuzawy kwaw hepuxi'a wi ipor wer ma'e.

2 Ezeapyaka katu Tupàn ize'eg iànoànogaw rehe nehe.

Einu iànoànogaw izuru wi uhem ma'e nehe.

3 Omomor iweraw haw ywak nà n à n,

Ywy nà n à n heityityk pà no.

4 Na'e teko wenu ize'eg ikororo mehe wà.

Wenu àmàn iànoànogaw wà no.

A'e 'ar mehe we iweraw haw nupytu'u kwaw u'ar ire.

⁵ Tupàn wànoànog uze'eg ikatuahy ma'e pupe.
Uzapo ma'e uhua'u ma'e. Nazapuner kwaw a'e
ma'e ikwaw paw rehe.

⁶ Tupàn umugyr kar àmàntàtà ywy rehe.
Umugyr kar àmànuhu no.

⁷ Nezewe mehe teko upyta wàpuz me uma'ereko
'ym pà wà.
Nezewe mehe wexak kar a'e ma'e iapo har romo
weko haw purupe.

⁸ Miar wixe uker haw pe wà.
Uzeàmim a'e pe wà.

⁹ Àmànuhu ywytu inuromo har ur kwarahy ihe-
maw awyze har kutyr har wi.
Tuixàgaw ur kwarahy heixe haw awyze har kutyr
har wi.

¹⁰ Tupàn purupy haw umuàtà 'y.
Nezewe mehe 'y tàtà upyk yryhu.

¹¹ Tupàn umynehem ywàkun 'y pupe.
Na'e ywàkun omomor uweraw haw no.

¹² Ywàkun weruzar Tupàn ze'eg.
Uhàuhàz ywak rehe.

Uzapo Tupàn hemiapo karer wà,
Ywak nànàn, ywy nànàn no.

¹³ Tupàn umugyr kar àmàn ywy rehe
Zanerehe uzepyk pà.
Umugyr kar àmàn ywy rehe zaneamutar haw
hexak kar pà zanewe no.

Tupàn ma'e kwaw paw naheta kwaw iahtykaw

¹⁴ Izo. Epytu'u nezeapyaka pà nehe kury.
Nema'enukwaw ikatuahy ma'e Tupàn hemimutar
rehe nehe.

¹⁵ Aipo erekwaw Tupàn hemiapo. Uze'eg a'e.

Na'e iweraw haw uhem ywàkun wi uhyape katu pà.

16 Ywàkun uzeaike ywak rehe. Aipo erekwaw wamuzeaike haw.

Tupàn ukwaw katu ma'e paw rupi a'e. Xixak ywàkun izeaike haw zane. A'e rupi xikwaw Tupàn ikàgaw.

17 Ywytu kwarahy ihemaw awyze har kutyr har wi ur ma'e werur ywyxig tetea'u a'e. Tur 'ym mehe nerakwahy nekamir pupe.

Nerepuner kwaw nehemaw rehe a'e ywytu ywyxig inuromo har wi.

18 Nanekàg kwaw ne. Aipo erepuner Tupàn ipytywà haw rehe ywak imuzaiko haw rehe ne,

Imuàtà mehe ita imumew pyrer ài ne.

19 Uremu'e pe izupe ureze'eg àwàm rehe nehe.

Ta'e nurupuner kwaw ma'e rehe urema'enukwaw katu haw rehe xe.

20 Akyze Tupàn wi. A'e rupi naze'egahy kwaw izupe. Namume'u kwaw hemiawy kwer izupe.

Nezewe haw iapo haw nuzawy kwaw hemumaw pàwàm henoz taw.

21 Aze ywàkun upyk kwarahy, nazapuner kwaw hexakaw rehe.

Aze ywytu ur ywak imukatu pà, Uhyape wi kwarahy.

22 Kwarahy heixe haw awyze har kutyr har rehe xixak tatainy or hexakaw hereko har.

Tupàn ipuràgeteahy haw ipuner haw inuromo har zanemynehem a'e. Xixak tuwe ikatu haw.

²³ Nazapuner kwaw Tupàn upuner wera'u ma'e ikwaw paw rehe.

Uhua'u ipuner haw.

Ikatuahy haw nupaw pixik kwaw.

Nuzuka kwaw teko wà.

²⁴ A'e rupi teko ukyze izuwi wà.

— Aiko ma'e kwaw katu har romo ihe, aze amo i'i, Tupàn nuzekaiw kwaw hehe.

UMUMAW UZE'EGAW A'E WÀ KURY

38

38:1-42:6

Tupàn uwazar Izo ize'eg izupe

38:1-40:2

¹ A'e awa umumaw uze'egaw a'e kury. Na'e, ywytu àmànuhu herur har inuromo, Tupàn uwazar Izo ize'eg wà izupe kury.

² Nerekwaw kwaw ma'e ne. Neze'eg awer wexak kar ikwaw 'ymaw ihewe.

Mo romo ereiko. Màràzàwe tuwe nerezeruzar kwaw hema'ekwaw katu haw rehe.

³ Exak kar nekàgaw ihewe nehe kury.

Ewazar newe hepuranu àwàm ihewe nehe no.

— Azapo ywy ihe, i'i Tupàn a'e

⁴ Kwehe mehe azapo ywy ihe. Ma'e pe ereiko a'e 'ar mehe.

Aze ereiko ma'e kwaw katu har romo, emume'u ko ma'e ihewe nehe.

⁵ Mo umume'u ywy uhua'u àwàm a'e. Aipo erekwaw.

Mo uzapo ywy uhua'u ma'e romo. Aipo erekwaw.

⁶ Ma'e i'aromo u'àm ywy izyta wà.

- Mo omono itahu ipy ywy iwy pe har henaw pe.
 7 Ma'e paw iapo awer 'ar mehe zahytata uzegar
 uzeinuinuromo wà.
 Tupàn pe uma'ereko ma'e ywate har uhapukaz
 urywete haw rehe wà no.
 8 'Y uhem ywy wi kwarer uhy hie wi uhem ma'e ài
 yryhu romo uzeapo pà a'e.
 Mo uwàpytym hukenawhu zàwenugar imupytu'u
 kar pà i'ar mehe.
 9 Ihe apyk yryhu ywàkun pupe ihe.
 Azuwàzuwàn ipytunaw pupe no.
 10 Amume'u iho àwàm izupe.
 Awàpytym hukenawhu zàwenugar iwàpytygatu haw
 pupe.
 11 Na'e aze'eg izupe. — Erethem putar te xe nehe.
 Ehem zo xe wi nehe.
 'Ykotok nerehe har upytu'u putar xe nehe, a'e
 izupe.

Ma'e wi ur zekaw haw pytunaw no

- 12 Izo. Aipo amo 'ar mehe nereko mehe eremur
 kar ku'emaw ne.
 Aipo eremuhem kar kwarahy amo 'ar mehe.
 13 Aipo amo 'ar mehe eremuhàmuhàz tatainy ywy
 rehe.
 Aipo nezewe haw iapo mehe eremutuhug iaiw
 ma'e ne wà,
 Wazeàmimaw wi wamuhem kar pà ne wà.
 14 Tatainy 'aromo uhyape ma'e wexak kar
 ywytyruhu hexakaw. Wexak kar
 ywyàpyznaw hexak haw no.
 Nuzawy kwaw topoz izekanapaw.
 Nuzawy kwaw ter kwàku'aw har hemimuapyk
 kwer ywyzuwa rehe har no.

15 A'e tatainy uhyape katu wera'u iaiw ma'e wanupe.

Teko wexak wanemiapo wà, a'e rupi a'e iaiw ma'e wà, nupuner kwaw puruzuka haw rehe a'e tatainy rehe wà.

16 Izo. Aipo erexak 'ytyzuzàmaw yryhu imynehemar. Yryhu ohoete a'e.

Aipo ereata eho iwy pe.

17 Aipo amo wexak kar umàno ma'e kwer wapyta haw hukenawhu newe wà.

Heta ipytunaw upaw 'ym ma'e a'e pe.

18 Aipo erekwaw ywy iànàmaw.

Aze erekwaw ko ma'e paw rupi, ewazar heze'eg ihewe kury.

19 Ma'e wi tatainy tur a'e.

Ma'e wi ipytunaw tur no.

20 Aipo erekwaw waho àwàm hexak kar haw rehe wanupe.

Aipo a'e re erepuner wamuzewyr kar haw rehe wahem awer pe ne wà nehe.

21 Erepuer ikwaw paw rehe ne.

Ta'e netua'uhez ne xe.

Ywy iapo 'ym mehe we erezexak kar.

Amonokatu àmàn huwixàg ma'e, i'i Tupàn izupe

22 Amonokatu àmàn huwixàg ma'e amo me ihe. Amonokatu àmàntàtà a'e pe no.

Aipo amo 'ar mehe ereho wamonokatu awer pe.

23 Amonokatu a'e àmàn ihe. Ma'erahy ipuraraw paw 'ar mehe amugyr kar a'e àmàn.

Amugyr kar zeàmàtyry'ymaw 'ar mehe, zeàmàtyry'ymawhu 'ar mehe no.

24 Aipo amo 'ar mehe ereho kwarahy ihemaw pe.
Aipo ereho ywytu kwarahy ihemaw wi ur ma'e
ihemaw pe.

— *Mo umugyr kar àmàn, i'i Tupàn*

25 Mo uwàpytymawok ikyr haw àmànuhu pe.
Mo wexak kar ywytu àmànuhu inuromo har iho
àwàm izupe.

26 Mo umugyr kar àmàn ywyxiguhu rehe,
Teko heta haw 'ym rehe.

27 Mo omono 'y ywy uxinig ma'e rehe, teko heta
haw 'ym rehe,

Ka'api'i imuezuz kar pà hehe.

28 Aipo heta tu àmàn pe. Aipo heta tu zuwiri pe.

29 Mo wiko 'y tâtà ihy romo. Mo wiko zuwiri tâtà
ihy romo.

30 Mo uzapo 'y ita romo.

Mo upyk yryhu 'y tâtà pupe.

— *Aipo erepuner zahytata ywak rehe
wamonokatu haw rehe, i'i Tupàn*

31 Aipo erepuner zahytata 7 àràpuhàràna'i her ma'e
waàpixipixi haw rehe.

Aipo erepuner kyhàhàm tâtà na'iruz zahytata
uzeake ma'e waàpixi haw ikwaraw paw
rehe.

32 Aipo erepuner zahytata xigatu ma'e hexak kar
haw rehe.

Aipo erepuner zahytata zàwàruhu uxu uhua'u
ma'e her ma'e rehe har wamono kar haw
wanape rupi. Aipo erepuner zahytata
zàwàruhu uxu pixika'i ma'e her ma'e rehe
har wamono kar haw wanape rupi.

³³ Aipo erekwaw Tupàn ze'eg ywak rehe har waneruze'egar.

Aipo erekwaw a'e Tupàn ze'eg heruzar kar haw rehe ywy rehe har wanupe.

– *Aipo upuner àmàn tetea'u imugyr kar haw rehe, i'i Tupàn*

³⁴ Aipo neze'eg upuner ywàkun pe uhemaw rehe. Aipo upuner àmàn tetea'u imugyr kar haw rehe nezepyk kar pà tpy haw pupe.

³⁵ Aipo erepuner iweraw haw hexak kar haw rehe.

– Uruiko neremiruze'eg romo, aipo i'i a'e iweraw haw newe.

³⁶ Mo omono ma'e kwaw paw wiràmiri wanupe. Mo omono ma'e kwaw paw wiràmiri iwi her ma'e pe.

Umume'u Niru yrykawhu tyhu àwàm purupe a'e. Zapukaz uze'eg àmàn ikyr 'ym mehe a'e.

³⁷ Mo upuner ywàkun wapapar haw rehe. Mo upuner izi'y izakookaw rehe àmàn romo.

³⁸ A'e 'y uzapo ywyku'i to'om romo.

Omono'og to'om imuàkym pyrer hehe we.

Mo omono temi'u ma'ea'yr wanupe, i'i Tupàn izupe kury

³⁹⁻⁴⁰ Zàwàruhu iriàw kuzà zeàmim weko haw pupe wà.

Zeàmim ka'a pupe wemiar rà m hàro pà wà.

Aipo eremono temi'u wanupe.

Aipo eremono wanemi'u rà m zàwàruhua'yr wanupe.

⁴¹ Zàpuun wata ko rupi kwe rupi uma'uhez pà wà.

Wamemyr uze'eg wemi'u rà m henoz pà wà.

Mo opoz wama'uhez mehe wà.

39

Mo uzapo miamiar wanexakaw

- 1 Aipo erekwaw àràpuhàrànetea'yr hehaite ma'e wazexak kar haw 'ar.
Aipo erexak arapuha kaiwer pe har izexak kar mehe.
- 2 Màràn zahy umumaw wahy waneraha pà wie pupe. Aipo erekwaw.
Ma'e 'ar mehe imemyrzexak kar wà. Aipo erekwaw.
- 3 Màràn mehe uwezyw wà umemyrzexak kar pà wà,
Umemyr ko ywy rehe wanerur pà wà. Aipo erekwaw.
- 4 Wamemyr itua'u ikàg ma'e romo kaiwer pe wà.
A'e re oho wà, nuzewyr kwaw wà.
- 5 Mo umuhem kar zumen hehaite ma'e wazar wi wà.
Mo umuata kar wanemimutar rupi wà, wazar imono 'ym pà wanupe wà.
- 6 Amono ywyxiguhu wanupe waneko haw romo ihe wà.
Amuigo kar ywy xa heta haw rehe wà.
- 7 Nuputar kwaw tawhu iànoànogaw wà. Ni amo nupuner kwaw wazar romo weko haw rehe wà.
Ni amo nupuner kwaw ma'e heraha kar haw rehe wakupe pe wà.
- 8 U'u ka'api'i ywytyruhu rehe wà.
Wekar wyzài ka'akyr wemi'u ràmm romo a'e pe wà.
- 9 Aipo amo tapi'ak hehaite ma'e ima'ereko wer putar newe nehe.
Aipo uker putar pyhaw nereimaw wapya haw pupe pàrirogaw pupe.

10 Aipo erepuner iàpixipixi haw rehe kyhàhàm
pupe ywy iwykawyka kar haw rehe izupe.
Aipo umutyk putar ywy iwykawyka pà newe
nehe. Aipo umutyk putar ywy kàràz taw
newe nehe.

11 Aipo erepuner ikàgaw uhua'u ma'e rehe
nezeruzar haw rehe.
Aipo a'e ae uzapo putar nema'ereko haw ipuhuz
ma'e newe nehe.

12 Aipo werur putar arozhàn neremimono'og ràm
no.
Aipo umuapyteràkwà arozhàn imono'og pà newe.

13 Wiranu uzepepopetepetek e na'arewahy a'e.
Nezewe rehe we nuwewe kwaw hoko ài.

14 Wiranu upi'amomor ywy rehe.

Nezewe mehe ywyxiguhu haku ma'e umuaku a'e.

15 – Aze ru'u amo upyrog putar herupi'a rehe
nehe, ni'i pixik kwaw uzeupe.

– Amo miar hehaite ma'e upuner ika haw rehe
nehe, ni'i kwaw uzeupe.

16 – Naiko kwaw a'e ma'e rupi'a izar romo ihe, i'i
ru'u uzeupe. Amo upuner hemiapo kwer
imuaiw paw rehe wà.

Nezewe rehe we nuzekaiw kwaw hehe.

17 Ihe amuigo kar wiranu iranaiw ma'e romo ihe.

Namono kwaw ma'e kwaw katu haw izupe.

18 Nezewe rehe we uzàn mehe uzàgatu na'arewahy
a'e.

Upuka wyzài kawaru rehe, wyzài kawaru kupe pe
har rehe.

19 Izo. Aipo ne kawaru eremuigo kar ikàg ma'e
romo ne wà.

Aipo eremupuràg eteahy kar kawaru iatuwa i'aw imono pà hehe.

²⁰ Opoopor tukur ài wà. Aipo ereiko wamopor kar har romo ne.

Teko ipytuhegatu waze'eg mehe. Aipo ereiko wamuze'eg kar har romo.

²¹ Iho wer wà, a'e rupi uzhàwykàwykàz ywy rehe opo pupe wà.

Uzàn oho zeàmàtyry'ymawhu pe ukàgaw nà nà wà.

²² Nukyze kwaw wà. Ni amo ma'e numukyze kar kwaw wà.

Takihepuku numuzewyr kar kwaw wà.

²³ U'yw upepoze'egahy wa'aromo ukwaw mehe wà.

Purukutukaw wà, u'ywpuku wà no, heny katu wanenataromo wà no.

²⁴ Uryryryryz wà, ta'e iho wer na'arewahy wà xe. Na'e uhem oho uzàn pà wà.

Xi'àm ma'e 'ak kwer iapo pyrer ipy mehe nupuner kwaw upytu'u haw rehe wà.

²⁵ Uwazar xi'àm ipy haw uze'eg pupe wà.

Muite wi wetun zeàmàtyry'ymawhu wà. Wenu zauxiapekwer wanepukaz taw wà no.

Wenu tuwihaw wà no, zauxiapekwer wanupe ma'e iapo kar mehe wà no.

²⁶ Aipo ne eremu'e kàkà iwewe haw rehe.

Upepozaz kwarahy ihemaw awyze har kutyr uwewe pà. Aipo eremu'e a'e ma'e rehe.

²⁷ Aipo ereiko wiràhu izar romo.

Aipo wàro neze'eg waity ywate har iapo 'ym mehe.

²⁸ Wiko ita ywate wera'u ma'e rehe.

Ywate itahu i'aromo uzapo waity ikatu 'ymaw wi imonokatu pyr.

²⁹ A'e pe wiko mehe wexak wemiar ràm wemipy-hyk ràm.

Heha wexak ma'e muite har.

³⁰ Aze amo miar umàno, wiràhu uzemono'og a'e pe wà.

Imemyr u'u huwykwer wà.

40

¹ Na'e Tupàn uze'eg Izo pe kury.

² Izo, aiko Tupàn upuner wera'u ma'e romo ihe. Nezewe rehe we heàmàtyry'ym pe ne.

Aipo erepytu'u putar nehe. Aipo erewazar putar heze'eg ihewe nehe.

*Izo uwazar Tupàn ze'eg izupe pitài haw rupi
40:3-5*

³ Na'e Izo uze'eg a'e kury.

⁴ O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, aiko ikàg pixik 'ym ma'e romo ihe.

Ma'e a'e putar newe neze'eg iwazar pà newe nehe. Hepyta wer heze'eg 'ym pà.

⁵ Aze'eg tetea'u wera'u ihe.

Naheta kwaw amo ma'e heremimume'u ràm kury.

*Tupàn uwazar wi Izo ize'eg izupe
40:6-41:34*

Aipo nekàgaw nuzawy kwaw hekàgaw

⁶ Na'e ywytuhu àmàn inuromo har imyteromo Tupàn uwazar Izo ze'eg izupe kury.

7 Exak kar awa ipuruzukaiwahy ma'e romo nereko haw ihewe nehe kury.

Ewazar nerehe hepuranu àwàm ihewe nehe kury.

8 Aipo nepuruexak kar wer iko hekatu 'ymaw rehe purupe.

Aipo aiko ikatu 'ym ma'e iapo har romo. Aipo ereiko ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar romo.

9 Aipo nekàgaw nuzawy kwaw hekàgaw.

Aipo neànoànogaw ikàg heànoànogaw ài.

10 Aze erepuner hezàwe, emunehew nekàgaw nepuràgeteahy haw inuromo nehe,

Nekatuahy haw inuromo nehe.

11 Eme'e wiko wera'u ma'e nànàn nehe.

Emopok nekwahy haw wakutyr nehe, ikàg 'ym ma'e romo wamuigo kar pà nehe.

12 Azeharomoete. Eme'e wanehe ikàg 'ym ma'e romo wamuigo kar pà nehe.

Ekamik iaiw ma'e waneko haw pe ne wà nehe.

13 Ezutym a'e teko paw ywy pupe ne wà nehe.

Ezàpixipixi paw rupi umàno ma'e kwer wapyta haw pe ne wà nehe.

14 Aze erezapo nezewe haw nehe, aiko putar nepuner haw imume'u àrà m izyppy romo ihe nehe.

— Azeharomo erezepyro nepo pupe ne, a'e putar newe nehe.

Mo upuner meemot ipyhyk haw rehe a'e

15 Eme'e miaruhu meemot her ma'e rehe nehe.

Uruapo ihe. Azapo meemot nezewegatete ihe no. U'u ka'api'i tapi'ak ài.

16 Nezewe rehe we ikàg tuwe a'e. Exak ikàgaw nehe.

Ho'o ikàg azeharomoete.

17 Upir uwaz. Huwaz tàtàahy ywyràkàxigyw hàkà ài.

Ho'o hetymà rehe har ikàgatu no.

18 Ikagwer tàtàahy takwar zàwenugar ita morog iapo pyrer ài.

Hetymà nuzawy kwaw ywyrà hàkàgwer zàwenugar itaper iapo pyrer a'e.

19 Heremiapo kwer purumupyтуhegatu kar wera'u ma'e romo hekon a'e.

Ihe aiko iapo arer romo ihe. Apuner heitykaw rehe no.

20 Hemi'u ka'api'i a'e, hezuz ywytyruhu rehe a'e.

Miar ipuruzukaiwahy ma'e uzemaráz a'e pe wà.

21 U'aw xu 'yw iwy pe.

Uzeàmim ywy yrykaw izywyr har rehe wywàrà̀n inuromo.

22 Xu 'yw uzapo u'àgaw izupe wà.

Ka'akyr yrykaiwyr har umàmàn izywyr wà.

23 Aze typy, nukyze kwaw 'y wi.

Aze 'y Zotàw yrykaw pe har uzeupir ixi henaw, nezewe rehe we nukyze kwaw izuwi.

24 Mo upuner heha izo'okaw rehe wà. Mo upuner ipyhykaw rehe wà.

Mo upuner ixi ipyhykaw rehe miar pyhykaw pupe wà.

41

Mo upuner erewiàtà iàmàtyry'ymaw rehe a'e

¹ Aze'eg putar newe zakarehu erewiàtà her ma'e rehe nehe kury. Aipo erepuner ipyhykaw rehe pina pupe.

Aipo erepuner iapeku iàpixipixi haw rehe kyhàhàm pupe.

² Aipo erepuner iapygwar rupi kyhàhàm imono haw rehe iàpìxìpìxi pà.

Aipo erepuner hazyw ikutukaw rehe ma'e hàty'àz ma'e pupe.

³ Aipo wenez putar uzemuhem kar àwàm newe nehe.

— Hepuhareko pe ne nehe, aipo i'i putar newe nehe.

⁴ Aipo uzapokatu putar uze'egaw nerehe we nehe.

— Amumaw putar hekwarahy paw newe hema'ereko pà ihe nehe, aipo i'i putar newe nehe.

⁵ Aipo erezemaraz putar hehe we wiràmìri ài nehe.

Aipo erezàpìxìpìxi putar nehe, kuzà newe uma'ereko ma'e wanupe imono pà wazemaraz taw romo nehe.

⁶ Aipo ereme'eg putar pira pyhykar wanupe nehe.

Aipo upei'ài'àg putar wà nehe.

⁷ Aipo erepuner purukutukaw u'ywhu imuzewyx-okaw rehe ipir rehe nehe.

Aipo erepuner iàkàg ikutukaw rehe u'ywhu pira zuka haw àràpàw her ma'e pupe.

⁸ Aze erezeagaw nepokokaw rehe hehe nehe, xo pitài haw erepokok putar hehe nehe.

Nanereharaz pixik kwaw izuwi nehe. Nanereharaz pixik kwaw neàmàtry'y'm awer wi nehe.

⁹ Xo Erewiàtà rehe ime'e mehe zo teko wakàgaw uhem wanuwi.

Iàkàzym izuwi ukyze pà wà.

¹⁰ Aze amo uputupyk, Wikwahy a'e.

Mo oho iàmàtry'y'm pà wà.

11 Mo upuner iàmàtry'ymaw rehe uezuka kar 'ym
pà wà. Ni amo wà.

Ni amo ywy rehe har nupuner kwaw wà.

12 Aze'eg putar Erewiàtà hetymà rehe nehe kury.
Iànàgatu hetymà.

Ni amo ma'ea'yr nuwereko kwaw wetymà hetymà
zàwenugar wà.

13 Mo upuner ipir henuhemaw rehe izuwi wà.
Heta mokoz ipir tàtà ma'e izupe wà.

Mo upuner ikutukaw rehe wà.

14 Mo upuner izuru iwàpytymawok kar haw rehe
izupe wà.

Heta tetea'u hàz iaiw ma'e izupe.

15 Ipekwer uze'yrogatu ikupe ipyk pà.

Uzehyzehykahy uzehezehe wà. Tàtàahy ita ài wà.

16 Uzeakeakeahy uzehezehe wà.

Ywytu noho kwaw wanupi.

17 Uzeakeakeahy uzehezehe uzeàpixipixi pà wà.

Ni amo nupuner kwaw pitài wanehe arer i'okaw
rehe amo wanuwi wà.

18 Erewiàtà iàxààxàm mehe uhem tataruwer
izuwi.

Heha heny katu kwarahy iku'em mehe har ài.

19 Izuru wi uhem tata.

Uhem tataruwer izuwi.

20 Iapygwar wi uhem tàtàxiner.

Nuzawy kwaw zepe'aw zapepo iwy pe har ukaz
ma'e.

21 Ipy haw umunyk a'e tata.

Tata heny kwer uhem izuru wi.

22 Ikàgaw upyta iatuwa rehe.

Huwa umukyze kar teko paw rupi wà.

23 Naheta kwaw ipir ikutuk àwàm.

Ikàg a'e, tàt`a ita per `aì a'e no.

²⁴ Ipy'a ipuruzukaiwahy ma'e nukyze kwaw ma'e wì.

T`at`aahy ita arozh`an imuku'i haw `aì.

²⁵ Ipu`am mehe te ikàg wera'u ma'e ukyzeahy izuwi w`a.

Nupuner kwaw ma'e iapo haw rehe w`a, ta'e ukyzeahy izuwi w`a xe.

²⁶ Naheta kwaw takihepuku ikutukaw rehe upuner ma'e.

Ni purukutukaw, ni u'yw, ni u'ypuku.

²⁷ Ita per nuzawy kwaw ka'akyr izupe.

Itazu morog nuzawy kwaw ywyr`a ipyw ma'e izupe no.

²⁸ U'yw numuz`an kar kwaw.

Hehe ita imomor haw nuzawy kwaw ka'api'i hehe imomor haw.

²⁹ Ywyr`a pupe inup`a haw nuzawy kwaw ka'akyr ipuw`apuwan`an pyrer pupe inup`a haw.

Aze awa omomor purukutukaw ikuty`r hagaw p`a w`a, upuka wanehe a'e.

³⁰ Zapepo ikaika pyrer z`awenugar hakwa katu ma'e upyk hie.

Weruwak to'om ita per imuzemozemog pyrer `aì.

³¹ Omokotok kar yryhu. Nuzawy kwaw 'y zapepo pupe upupur ma'e.

Nuzawy kwaw ma'e kawer zapepohu pupe upupur ma'e.

³² Wata mehe wezar tatainy z`awenugar oho uwaikwer rupi.

Nuzawy kwaw yryhu i'awxig ma'e.

³³ Naheta kwaw iz`awenugar ko ywy rehe w`a.

Azapo ihe, ukyze 'ym ma'e romo imuigo kar pà ihe.

³⁴ Ma'e paw wanehe ume'e mehe, — Heityk pyrer a'e, i'i Erewiàtà a'e ma'e wanupe.

Wiko miar ipuruzukaiwahy ma'e paw wanuwihawete romo a'e.

42

Upaw hawazar haw kury

42:1-6

¹ Na'e Izo uwazar ize'eg nezewe izupe kury.

² O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. Erepuner wyzài ma'e iapo haw rehe ne.

Ni amo nupuner kwaw nemupytu'u kar haw rehe neremimutar iapo mehe wà.

³ — Màràzàwe tuwe nerezeruzar kwaw hema'ekwaw katu haw rehe, ere ihewe.

Ta'e aiko ma'e ikwaw 'ymar romo ihe xe.

Aze'eg ma'e heremigwaw 'ym rehe ihe.

A'e ma'e ikatuahy wera'u ihewe.

Napuner kwaw ikwaw paw rehe.

⁴ Erenu kar neze'eg ihewe.

Erewazar kar nepuranu haw ihewe no.

⁵ A'e 'ym mehe xo nerehe amo waze'egaw zo akwaw.

Ko 'ar rehe uruexak kwez hereha pupe kury.

⁶ A'e rupi hemaranugar heremimume'u kwer nà'nàn.

Xe tanimuk rehe heapyk mehe ywy rehe azemumikahy heremimume'u kwer rehe.

**UZEAPÓ MA'E KWER IAHYKAW
MEHE ARER**

42:7-16

Izo na'iruz hemyrypar wà

⁷ Izo pe uze'eg pawire Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Eripaz Temà ywy rehe har pe kury. — Aikwahy newe ihe, mokoz nemyrypar wanupe ihe no. Ta'e napemume'u kwaw ze'eg azeharomoete har herehe peze'eg mehe xe. Heremiruze'eg Izo umume'u ze'eg azeharomoete har a'e.

⁸ Pepyhyk 7 tapi'ak awa wà kury, 7 àràpuhàràn hawitu ma'e wà no. Peraha zo pe wà nehe. Pezuka herenataromo penemiapo kwer hekuzaromo pe wà nehe. Heremiruze'eg Izo uze'eg putar ihewe penehe a'e nehe. Aenu katu putar ize'eg nehe. Nazepyk kwaw penehe nehe. Penemu'em Izo pe herehe peze'eg pà. Izo umume'u ze'eg azeharomoete har. Nezewe rehe we nazepyk kwaw penehe nehe.

⁹ Na'e Eripaz Temà pe har a'e, Minaz Xuwa pe har a'e no, Zopar Nama pe har a'e no, oho Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo kar kwer iapo pà wà kury. Tupàn wenu katu Izo ize'eg.

Uzemupyahu wi Izo wà no

¹⁰ Izo uze'eg Tupàn pe umyrypar wanehe. Amo 'ar pawire Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuigo kar wi Izo hemetarer katu ma'e romo kury. Aze pitài ma'e wereko kwehe mehe, umur mokoz izupe kury.

¹¹ Tywyr paw wà, heinyr paw wà no, oho hexak pà wà. Uzapo mai'u hawhu wanupe wàpuz me. — Uruzemumikahy ma'e newe uzeapo ma'e kwer rehe ure, i'i izupe wà. — Tupàn umur kar iaiw paw

tetea'u nerehe a'e. Uruzemumikahy henu mehe ure, i'i izupe wà. Pitàitàigatu umur temetarer izupe wà. Umur kwàku'aw har or iapo pyrer izupe wà no.

¹² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur uze'egatu Izo rehe heko haw iahykaw rehe. Ikatu wera'u heko haw a'e 'ar rehe har a'e, heko awer izypy mehe arer wi kury. Heta tetea'u heimaw izupe wà: 14.000 àràpuhàrà hawitu ma'e wà, 6.000 kawaru kupewa'a wà, 2.000 tapi'ak wà, 1.000 zumen wà.

¹³ Heta amo 7 ta'yr izupe wà. Heta amo na'iruz tazyr izupe wà no.

¹⁴ Omono Zemima her romo wazyr ipy pe. Omono Kezià her romo mokoz haw pe. Omono Kerez-Apuk her romo na'iruz haw pe.

¹⁵ Naheta kwaw kuzà ipuràgeteahy ma'e tazyr zàwenugar ywy rehe wà. — Herazyr upyhyk putar hema'e ikurer hemàno re a'e wà nehe no, hera'yr wainuinuromo a'e wà nehe no, i'i wanupe.

¹⁶ A'e re Izo umumaw 140 kwarahy wiko pà a'e. Wexak wemimino wà. Wexak wemimino wana'yr wà no.

¹⁷ Xo utua'uhez mehe azeharomoete umàno a'e. Upaw.

Tupàn ze'eg
Bible without Deuterocanon in Guajajára
(BR:gub:Guajajára)

copyright © 2007 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Guajajára

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Guajajára [gub], Brazil

Copyright Information

© 2007, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

Printed book ISBN 9788531109713

The Bible without Deuterocanon

in Guajajára

© 2007, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2020-03-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

0aad8539-54cc-5543-91cd-25f61502645a